Aug. Fjelstrup

Damerne

ved

aroline Matildes Hof

Hermann-Petersens Forlag
forhen A. Christiansen - København

248

DAMERNE

VED

KAROLINE MATILDES HOF

AUG. FJELSTRUP

DAMERNE
VED
KAROLINE MATILDES HOF

KØBENHAVN
HERMANN-PETERSENS FORLAG
forh. A. CHRISTIANSEN
1909

DET HOFFENSBERGSKE ETABL. KJØBENHAVN.

DRONNING KAROLINE MATILDE

TIDSRUMMET 1769—72 kan vel betragtes som et af de interessanteste Afsnit i Danmarks Historie, og det er navnlig en enkelt Mands mærkelige Skæbne, der giver denne Periode sit Særpræg.

En intelligent ung Læge, stærkt paavirket af de franske Filosoffers reformatoriske Skrifter, med aabent Blik for den daværende Statsstyrelses Mangler, bliver Livmedicus hos en degenereret ung Monark, vinder hans Fortrolighed og Tillid ogsaa i andre Retninger og bliver hans Forelæser, den livslystne unge Dronnings Privatsekretær og snart hendes Elsker. Med sin stærkt fremtrædende Ærgerrighed og sine ikke mindre dominerende epikuræiske Tendenser stiger han med rivende Hast til enemægtig Minister, indfører med hensynsløs Energi en Mængde Reformer, gør de ældre, besindige Statsmænd til sine forbitrede Modstandere, paadrager sig Folkets Had og ender paa Skafottet — en saadan Skæbne har ikke mange Sidestykker i Verdenshistorien.

At en Mand som Johann Friederich Struensee i høj Grad maatte paavirke Hoffets letbevægelige Marionetter af begge Køn, ligger i Sagens Natur, saa meget mere som den af ham

forfægtede Livsanskuelse, at det gælder om at skaffe sig saa mange Nydelser som muligt, og at man ikke skal bryde sig om forældede moralske Fordomme, maatte finde en særlig gunstig Jordbund hos Damer og Herrer, der satte en Ære i at efterligne det glimrende franske Hofs umættelige Forlystelsessyge og elegant maskerede Fordærvelse.

Kedsomhed var ved Hoffet betragtet som det værste af alt. Den maatte forjages ved Teaterforestillinger, Koncerter, Baller og Maskerader, Jagtpartier, Kanefarter og Sommerudflugter, og uafladelige Intriger og erotiske Eventyr af mere eller mindre uskyldig Art maatte krydre disse Adspredelser.

Fra sine Drengeaar havde Eneherskeren ført an med sine Orgier, hvor Velanstændighed var et ukendt Begreb, og Kristian VII's mislykkede Ægteskab med Karoline Matilde skulde ikke bidrage til at bringe ham paa andre Tanker. Kongens Udskejelser, som end ikke vragede Bordelbesøg, Gadeoptøjer og Slagsmaal, var et glorværdigt Forbillede for Hoffet; man kan da ikke undre sig over, at Tonen der ofte var saa frivol, næsten raa, at den bl. a. i høj Grad vakte de fremmede Diplomaters forbavsede Mishag, og de undlod ikke at sende Meddelelser derom til deres Hjemlande. Den engelske Gesandt skriver saaledes i et privat Brev fra Efteraaret 1770, at det danske Hof ikke har den fjerneste Lighed med noget andet under Solen.

Dertil kom Dronningens aldeles aabenlyse Forhold til Struensee, og hendes Majestæts kaade Lystighed respekterede ofte absolut ikke Grænserne for det passende.

Kongen selv syntes yderst tilfreds med sin

Rolle som Ægtemand „à la mode". Hoffets Skønheder har efter samtidige Beretninger ikke gjort videre Indtryk paa ham, farligere var de udenlandske Aktricer, farligst den berygtede „Støvlet-Katrine" og andre Damer af lignende Kaliber.

Blufærdighed blev betragtet som latterlig, ægteskabelig Trofasthed som en upassende og taabelig, spidsborgerlig Dyd, og det er da ikke saa mærkeligt, at Hoffets Ægteskaber ofte var ret komplicerede. At invitere et Ægtepar uden Fruens „amant déclaré" var saaledes næsten utænkeligt — Ægteherren skulde da nok vide at holde sig skadesløs paa andet Sted. Det var aabenbart det for begge Parter bekvemmeste Arrangement.

At ved et saadant Hof Damerne maatte spille en særlig fremtrædende Rolle, følger af sig selv. Datidens Memoireliteratur giver da ogsaa interessante Oplysninger om adskillige Hofdamer, ældre og yngre, som sikkert har haft større Indflydelse paa vigtige Begivenheder end mange af de Mænd, hvis Navne Historien har optegnet. Kvindernes Indgriben i de mest forskelligartede politiske Forhold, paa Grund af deres Magt over de ledende Statsmænd, udgør et interessant, men altfor lidt kendt Kapitel af de forskellige Landes Historie. At Danmark ikke har staaet tilbage i den Henseende, giver de oldenburgske Kongers Historie tilstrækkelige Beviser for; men næppe har vel noget andet Tidsrum vist Kvindernes Indflydelse tydeligere end Struenseeperioden.

Et lille Udvalg af Dameportræter fra det danske Hof paa denne mærkelige Tid vil formentlig ikke være uden Interesse, selv om de biografiske Billeder paa Grund af de fragmentariske og aabenbart ofte stærkt personligt farvede Beretninger

kun kan blive skitserede. At flere af disse Kvindefigurer i psykologisk Henseende giver gode Bidrag til Tidens Karakteristik, vil man næppe kunne benægte.

Det er navnlig Detailler, som giver de historiske Skikkelser Liv, og selv tilsyneladende Bagateller, maaske meddelte i Form af Anekdoter, kan derfor have Betydning for den psykologiske Forstaaelse af de i Historien optrædende Personer.

LUISE VON PLESSEN,
født *Berckentin.* (1725—1799).

LUISE VON PLESSEN

Luise von Berckentin var født i Wien 1725 som eneste Datter af den derværende danske Gesandt, Grev Kristian August von Berckentin, og Susanne Margrete Boineburg.

Da Luise var 16 Aar gammel, blev hun Hofdame hos Dronning Sofie Magdalene, og tre Aar senere blev hun gift med den en halv Snes Aar ældre Kristian Sigfred von Plessen.

Ægteskabet blev barnløst, og von Plessen døde 1755 som Kammerherre og Amtmand over Københavns Amt, ikke 40 Aar gammel. Dorotea Biehl [1] skriver, at Fru von Plessen dannede sig fuldkomment efter Sofie Magdalenes Mønster, og at hun „bragte sine indsuede Lærdomme i Udøvelse, da hun blev gift.“ Ægteherren har imidlertid efter Forfatterindens Mening følt sine Lænker mere end Kong Kristian VI, eller ogsaa har Fruen intet gjort for at forsøde hans Slaveri. Tværtimod gjorde hun ham „hendes tyranniske Aag saa utaaleligt, at Græmmelsen over det endte hans Liv i en meget kort Tid.“

Som man vil se, bedømmer Jomfru Biehl Fru von Plessen temmelig skarpt. Om Fruens Ka-

rakter skriver hun saaledes, at man, hvis man vilde opregne alle hendes Dyder og gode Egenskaber, ved hver eneste af dem maatte føje et „men“ til. Hun havde af Naturen en god Forstand og havde udviklet den ved at læse meget; men hun var for selvbevidst, gjorde sig til af sine Kundskaber og betragtede som noget, der fulgte af sig selv, at hendes Meninger blev antagne „som Orakler“. Hun var „kydsk og troede sig endog at være Reenheden selv; men Overbeviisningen om denne eene Dyd, hvoraf dog ingen kunde høste Nytte uden hun selv, holdt hende skadesløs for Savnet af Menneskekierlighed, Fromhed og Overbærelse og avlede Bagtalelse, Foragt og de umildeste Domme og værste Fortolkninger over deres Forhold hos hende, som i deres Omgang var meere frie og mindre stræng og tilbageholden end hun.“ Fremdeles hedder det, at hun „besad den Kunst at indtage og giøre sig elsket i en høy Grad, naar hun holdt det Umagen værdt; under Skin af en oprigtig Deeltagelse i en andens Vel kunde hun giøre sine Meninger til Rættesnoeren for en anden; men hendes Egenkierlighed kunde ikke tillade at fremme nogen andens Vel, uden for saa vidt hun derved bekom en uindskrænket Magt over den, som hun foregav at elske.“

I Foraaret 1755 fik den 6aarige Kronprins Kristian sin egen Hofstat, og til hans Overhofmester blev valgt Fru von Plessens Fader, daværende Gehejmeetatsraad Berckentin, Ridder af Elefanten og en meget anset Mand. Da han imidlertid allerede var gammel og, som der fortælles, noget magelig anlagt, kom Prinsens Opdragelse væsentlig i Hænderne paa hans Hofmester, Grev Ditlev Reventlow [2], hvis rigoristiske Opdragelsesmaade baade dengang og senere var Genstand

for en meget skarp Bedømmelse. Allerede 1758 døde Gehejmeetatsraad Berckentin.

Den 14. Januar 1766, ved Frederik V's Død, blev Kronprinsen Kong Kristian VII, den 1. Oktober blev han i London per procura viet til den engelske Prinsesse Karoline Matilde, og den 18. Oktober steg den unge Dronning i Land ved Altona.

Allerede i August Maaned var den 41aarige Fru von Plessen bleven udnævnt til Overhofmesterinde hos Karoline Matilde, og den 15-aarige Dronning, som ved sin Ankomst til Danmark blev omgivet af lutter fremmede Personer, sluttede sig hurtigt til den kløgtige og erfarne midaldrende Dame. *)

Fru von Plessen har sikkert en ikke ringe Andel i, at Karoline Matilde forbavsende hurtigt efter sin Ankomst til Danmark lærte baade Dansk og Tysk, som hun tidligere ikke havde kendt videre til, og samtidige Optegnelser beretter, at Overhofmesterinden den første Vinter, som Dronningen tilbragte i København, viste hende

---

*) I „Dänisches Journal" findes aftrykt et Digt, som Fru von Plessen havde forfattet i Anledning af Tronskiftet 1766:

„Ich war entzückt und sah Asträen niedersteigen, sich sichtbar, wie vordem, uns glücklichen zu zeigen. Frey war ihr Gang; voll Reiz, voll Anmuth ihr Gesicht. Nacht war's; doch ward es schnell, da wo sie schwebte, Licht. „Volck, traure nicht zu sehr! (hørt ich die Göttinn sprechen). Ich will dich trösten; will, dass jeder glücklich sey, die Tugend schützen; will der Laster Tyranney vertilgen; das Verdienst hervorziehn; das Verbrechen ohn Ansehn strafen; will Gesetz und Unschuld rächen." Ich staunte, drang hinzu, noch näher sie zu sehn; schnell sah ich sie nicht mehr und sah — den König stehn."

Byens Seværdigheder og ledsagede hende omkring paa Biblioteket, Kunstakademiet og Malerigalleriet, paa Holmen, Dokken, forskellige Fabriker o. s. v.

Det skal ogsaa have været efter Overhofmesterindens Forslag, at den unge Dronnings kvindelige Omgivelser blev valgte mellem danske Damer, blot med Undtagelse af Kammerfrøken von Eyben.

Hvorvidt Fru von Plessen virkelig har holdt af den unge Dronning, eller om hun kun af Magtsyge har gjort sig Umage for at vinde hende og have hende i sit Ledebaand, det tør Dorotea Biehl naturligvis ikke afgøre; men hun skriver, at „saa meget er vist, at vor elskværdige og beklagelige Dronning ikke naaede Byen, førend hun ingen anden Villie havde end hendes Overhofmesterindes.“

Hvis Fru von Plessens personlige Ærgerrighed har været den væsentlige Rettesnor for hendes Handlemaade, saa maa det jo have været hende særlig magtpaaliggende at skaffe Karoline Matilde et lignende Herredømme over Kristian VII, som Dronning Sofie Magdalene havde haft over Kong Kristian VI; naar Overhofmesterinden saa kunde opnaa fuldstændig at beherske den unge Dronning, vilde hun faktisk have Regeringens Tøjler i sine Hænder. At hun hverken manglede Evner eller Energi til at spille en saa fremtrædende Rolle, har hun næppe tvivlet om; men hun havde ikke anset det for Umagen værd nøjagtigt at undersøge Kongens Karakter og indrette sin Opførsel derefter. Hun opnaaede derfor saa langt fra at gavne sig selv og Landet, at hun tværtimod næppe kan frikendes for at have befordret baade Kongeparrets og Danmarks Ulykke, ligesom hun i Løbet af kort Tid paadrog sig selv

Kristian VII's afgjorte Unaade og derved Forvisning fra Hoffet og Landet.

Allerede før Karoline Matilde var kommen til København, vakte det den yderst ceremonielle Overhofmesterindes Misfornøjelse, at Kongen, som var kørt sin tilkommende Gemalinde imøde og traf sammen med hende i Roskilde, mod al Etikette tog Plads i hendes Vogn og lod sin yngre Halvbroder, Arveprins Frederik, ledsage Fru von Plessen. Dorotea Biehl skriver, at Overhofmesterinden nøje havde indprentet den unge Dronning, at hun „ved sin Høyhed og den Afstand, hun maatte søge at holde Kongen i, skulde tvinge Kongen til at spille en sukkende Elskers Rolle, der paa sine Knæ bevidnede sin Glæde og Taknemmelighed for den mindste Gunstbevisning, og som af Frygt for at tabe den ingen anden Villie maatte have end hendes. Som en fød Prindsesse, en regierende Dronning og den, der skulde bringe Stammen Arvinger, var hun saa høy og hellig en Person, at Kongen selv ikke maatte nærme sig hende uden Ærbødighed, og især maatte hun ikke tillade ham den Friehed at tage sig selv Gunstbeviisninger hos hende; thi derved blev Dronningen til en Maitresse, til Maalet for opbragte Sindslidelser, i Steden for at hun burde være det for hans Tilbedelse og Høyagtelse.

Da hun alt havde Dronningens Hierte ganske i sin Vold, og hendes Ungdom og Uerfarenhed ikke tillod hende at indse, hvor skadelige disse Reglers Efterlevelse kunde blive hende, dersom Kongen var af et egensindigt og selvraadigt Sindelag, saa lovede hun vel at følge dem, men bevilgede dog Kongen, uden mindste Indvending og til Trods for Hovmesterindens Vinken, sin Begiering og syntes ligesaa fornøyet over at kiøre

med ham som han over at have hende hos sig."

Dorotea Biehls skarpe Bedømmelse af Fru von Plessen kulminerer, naar hun skriver: „Denne Furie af en Hovmesterinde forbittrede ikke allene ved sin udstrøede Gift hendes heele Liv, men giorde endog heele Landet ulykkeligt; thi naar hendes Følelser for Kongen ikke var bleven standsede og forvandlede til Bitterhed og Foragt, saa er det troeligt, at hun havde elsket ham med al den Varme, som hun kunde elske, og maaskee meddeelt hans den Tiid fra Laster ubesmittede Siel noget af sin Heede og derved giort ham, sig selv og heele Landet lykkeligt."

Som Beviser paa Overhofmesterindens malplacerede Snærpethed anføres saa forskellige smaa Tildragelser fra den første Periode af Kongeparrets Ægteskab.

Kongen kunde ikke lide at gaa ind til sin Gemalinde om Aftenen, førend hendes Kammerjomfruer havde trukket sig tilbage, og han holdt mest af at gaa til Sengs ved Ellevetiden. Derfor sendte han i Almindelighed, naar den Tid nærmede sig, et Bud til Dronningens Gemakker for at spørge, om hendes Majestæt var alene. Dette udtydede Fru von Plessen som en utilladelig Uartighed og fremstillede det for Karoline Matilde som „en Grovhed, ikke den gemeeneste Mand giorde sig skyldig i." For at vænne Kongen af med disse Forespørgsler fik Overhofmesterinden Dronningen til en Aften at svare, at det endnu ikke var hende belejligt at modtage hans Majestæt. Den næste Aften, da der kom Bud fra Kongen, blev der givet det Svar, at hendes Majestæt spillede Skak og ikke vilde trække sig tilbage til sit Soveværelse, førend Partiet var ude. Kongen

ventede en Times Tid og kom saa, da Klokken var over 12, i den Tanke, at hans Gemalinde havde lagt sig; men hun sad endnu og spillede med Fru von Plessen. Med en misfornøjet Mine, som han ikke lagde Skjul paa, gav Kristian VII sig til at trave frem og tilbage i Værelset uden at sige et eneste Ord; men, da Partiet først var endt, efterat Klokken havde slaaet et, og, da Dronningen derpaa sagde, at hun vilde spille et Parti endnu for at faa Revanche, til synlig Tilfredsstillelse for Overhofmesterinden, som ikke kunde skjule et triumferende Smil, gik Kongen hurtigt ud af Værelset, idet han smækkede Døren haardt i efter sig, „og kom for første Gang ikke i fiorten Dage til Dronningen.“

Kongen kom en Morgen ind til sin Gemalinde, medens hun var ved at blive klædt paa og havde et Tørklæde lagt løst om Halsen. Kongen „skiød det tilbage med sit Ansigt og trykkede sine Læber paa Stedet, hvor det havde lagt“; men Overhofmesterinden vendte sig ostentativt bort „med en Miine, som om hendes Tugtighed var høyligen fornærmet ved saa forargeligt et Syn,“ og Dronningen blev vred, bebrejdede ham hans uanstændige Opførsel og viste ham, hvor krøllet Tørklædet var blevet. Han rev det fra hende, flængede det, kastede Stykkerne paa Gulvet og trampede paa dem, gik yderst ophidset bort og „blev atter nogle Dage borte“.

Dorotea Biehl skriver, at det er Dronningens daværende Kabinetssekretær, Etatsraad Nielsen [3], som nogle Aar senere har fortalt hende de to omtalte Scener med den Tilføjelse, at det var Kongen selv, han havde Beretningen fra, og at hans Majestæt ved samme Lejlighed havde beklaget sig meget over Dronningens Kølighed og

beskyldt Fru von Plessen for at være Aarsagen til, at hans Gemalinde var saa tilbageholdende imod ham. Kabinetssekretæren havde da alvorligt fraraadet Overhofmesterinden at blande sig i Kongeparrets intime Forhold og derved fremkalde saadanne Smaastridigheder mellem Ægtefællerne; hvis hun vilde være fornuftig, burde hun snarere raade Dronningen til at slaa af paa sin Tilbageholdenhed og rette sig mere efter hans Majestæts Ønsker. Det havde Fru von Plessen aldeles ikke villet give Etatsraaden Ret i, men havde svaret ham, at „Kongens Forhold var utaalelig og af en Beskaffenhed, som der kun kunde giøres Brug af hos slette Fruentimmere og i liderlige Huuse."

Prins Karl af Hessen [4] fortæller i sine Memoirer, hvorledes han en Balaften paa Frederiksberg Slot skulde anføre „Kehraus"en gennem alle Slottets Værelser og ved Indgangen til Dronningens Gemakker blev standset af den ceremonielle Overhofmesterinde, indtil hun maatte fortrække efter Kongens Befaling til ham: ikke at bryde sig om hendes „alt Weibergewäsch". Ogsaa andre af Datidens Kronikører klager over Fru von Plessens „pruderie", som jo ganske vist heller ikke harmonerede med den almindelige Tone ved Hoffet, hvor den gammeldags Etikette just ikke stod i høj Kurs. At Fru von Plessens skarpe Tunge har skaffet hende mægtige Fjender, giver samtidige Optegnelser adskillige Meddelelser om; hun skal saaledes ved sin frie Tale, ogsaa overfor Kongen, have gjort et meget ubehageligt Indtryk paa den arrogante russiske Minister von Saldern [5], som ogsaa har følt sig krænket af hende baade personligt og paa sit Hofs Vegne.

Det fortælles forøvrigt, at Kristian VII selv

havde stor Respekt for Fru von Plessens Forstand og Kundskaber, og at han derfor fandt sig i hendes frimodige Bemærkninger. Hun skal til hans Majestæt have ytret sig temmelig skarpt om det efter hendes Mening altfor store Hensyn, der blev taget til Rusland og dets anmassende Repræsentant; det havde von Saldern faaet at vide og havde i sit stille Sind lovet hende Hævn. Det er ogsaa utvivlsomt, at hun for en stor Del kan tilskrive ham, hvad der senere skete.

En samvittighedsfuld Spionering fra begge Sider holdt stadig Kongen omhyggeligt à jour med alt, hvad Fru von Plessen fortalte om ham til Dronningen, navnlig om hans erotiske Meriter baade før og efter Bryllupet, ligesom Karoline Matilde gennem Overhofmesterinden fik detailleret Underretning om alt, hvad hendes Gemal fremdeles foretog sig. Det er næppe sandsynligt, at Fru von Plessen har brugt formildende Omskrivninger, naar hun har underholdt Dronningen med Beretninger om hans Majestæts mere eller mindre uskyldige Adspredelser, og det er notorisk, at Kongen har hævnet sig paa hende ved at gøre hende latterlig og vise særlig Opmærksomhed overfor de Damer ved Hoffet, som mindst tiltalte den strænge Overhofmesterinde. Dronningen følte sig da kun yderligere fornærmet, Forholdet mellem Ægtefællerne blev stadig mere spændt, og, at dette ikke kunde skjules for det skandalelystne Hofpersonale, følger af sig selv.

Det var rimeligvis tildels for at undgaa Fru von Plessens Selskab, at Kongen ikke vilde have Dronningen med paa den holstenske Rejse i Sommeren 1767, og deri blev han bestyrket af Holck [6], som var Overhofmesterindens svorne Fjende. Fru von Plessen udtalte aabent sin

Misbilligelse af de Midler, Holck benyttede for at bevare sin Yndest hos Kongen, og arbejdede ligesaa aabenlyst paa at faa ham bort. Paa den anden Side gjorde Holck sikkert, hvad han kunde, for at befri sig for den generende Overhofmesterinde; men den høje Stjerne, hun havde hos Karoline Matilde, som ikke paa nogen Maade vilde af med hende, gjorde det meget vanskeligt at fortrænge hende. At Fru von Plessen da benyttede Kongens Fraværelse til yderligere at forbitre Dronningen mod hendes Ægtefælle, kan næppe betvivles.

Dorotea Biehl mener, at Valget af Fru von Plessen til Overhofmesterinde var den første Aarsag til Dronningens Ulykke. Ved stadig at indprente Karoline Matilde Koldsindighed mod og Foragt for Kongen gjorde hun det umuligt for hende nogensinde at komme til at føle nogen oprigtig Hengivenhed for sin Gemal, og, naar hun ikke kunde det, var det let at forudsige, at hun med sit fyrige Temperament vilde kaste sin Kærlighed paa en anden. Man kunde ikke vente, hedder det, til dette virkelig var sket, men udspredte, længe førend der var nogen alvorlig Grund dertil, de mest krænkende og usandfærdige Rygter om hende. Maaske haabede man, mener Jomfru Biehl, at Dronningen, naar hendes Ære allerede var tabt i Verdens Øjne, ved given Lejlighed vilde vise mindre Modstandskraft, med det Ræsonnement, at Verden dog ikke kunde tænke eller tale værre om hende, end man allerede gjorde.

Med de fleste af Hoffets Damer var Overhofmesterinden paa Kant — „Serailet“, som hun kaldte denne Forsamling af gennemgaaende meget letlevende Skønheder. Da der nu en Dag skulde

foretages en større Kanetur til Charlottenlund, skal Fru von Plessen, efter at hun havde fortalt det til Dronningen, spydigt have tilføjet det Spørgsmaal, hvem af Sultanerne Tørklædet mon skulde tilfalde ved den Lejlighed. Det havde Kongen uheldigvis faaet at vide, og, da man skulde til at køre, henvendte han sig med et spodsk Smil til Overhofmesterinden: han havde glædet sig til en tête-à-tête med hende og havde udvalgt hende til at køre sammen med ham. Paa denne meget omtalte Kanetur væltede Kongen hende da i en Snedrive, og, under Paaskud af at ville hjælpe hende paa Benene, tumlede han i den Grad med den snærpede Dame, at man omsider maatte lade hente en Karet til at køre hende hjem i. — En Maaneds Tid efter Dronningens Nedkomst med Kronprins Frederik, den 28de Januar 1768, skulde Dommen over den forhadte Overhofmesterinde endelig fuldbyrdes; men, da Kongen ikke selv ønskede at meddele Dronningen, hvad der skulde ske, overdrog han, efter Dorotea Biehls Beretning, det ubehagelige Hverv til den ældre Grev Bernstorff [7]. Greven mødte da med en Befaling til Fru von Plessen om at forlade Byen inden 6 Timer og uden at tale med Dronningen. Til Karoline Matilde medbragte han en egenhændig kongelig Skrivelse, hvori hans Majestæt forsikrede, at det kun var Kærlighed til hans Gemalinde, der bragte ham til at fjerne den intrigante Dame, som benyttede sin Magt over Dronningen til at ødelægge Forholdet mellem Ægtefællerne. Brevet forfejlede imidlertid aldeles sin Hensigt overfor hendes Majestæt; hun vilde ikke engang læse det til Ende, men erklærede forbitret, at ingen havde Ret til mod hendes Villie at skille hende ved den eneste

Person, som var hende oprigtigt hengiven. Karoline Matilde endte med den Ytring, at „samme Øyeblik, Frue Plessen skulde forlade Slottet, saa vilde hun forlade det med og følge med hende, i hvad Kandt af Verden hun tog sit Opholds Sted.“ Det var Bernstorff umuligt at berolige Dronningen, som svor at ville hævne sig paa ham og alle dem, der havde taget Del i Sagen; men den næste Formiddag, medens Dronningen endnu sov, maatte Overhofmesterinden forlade Slottet og Byen.

I nogle avtobiografiske Optegnelser, som skyldes Grev Adam Gottlob Moltke [8], staar der, at han d. 22. eller 23. Marts (!) 1768 havde faaet kongelig Befaling til at meddele Karoline Matildes Overhofmesterinde, at hun var afskediget og hurtigst muligt skulde forlade Slottet. Greven skriver, at han, skøndt nødig, maatte paatage sig den ubehagelige Kommission og forsøgte „jhr selbige auf beste Arth und Weyse bekant zu machen.“ Han tilføjer, at han havde den Lykke at udføre Kommissionen til Kongens Tilfredshed. Naar Dorotea Biehl lader Bernstorff udføre hele det ubehagelige Hverv, maa det altsaa bero paa en Misforstaaelse; rimeligvis har han kun talt med Dronningen, hvad Beretningen forøvrigt heller ikke modsiger.

Medens Fru von Plessens Fjernelse fra Hoffet foregik, opholdt Kongen sig paa Frederiksborg; han var vel ikke ganske sikker paa, at det vilde gaa saa let at faa den kløgtige og karakterfaste Dame til at fortrække. Overhofmesterinden havde da ogsaa energisk gjort Forsøg paa at faa Dronningen i Tale; men det var ikke lykkedes hende.

Havde Karoline Matilde ikke kunnet forhindre Fru von Plessens Afskedigelse, fik hun dog sat igennem, at hendes udvalgte Efterfølgerske,

Fru von Berckentin [9], som rimeligvis havde været med i Komplottet, ligeledes blev sendt bort, hvorimod hun fandt sig i, at Gehejmeraadinde Margrete von der Lühe, en Søster til Grev Holck, blev hendes nye Overhofmesterinde.

Fru von Plessens Fader havde af Enkedronning Sofie Magdalene, som ejede det hørsholmske Gods, faaet overladt et Stykke Jord ved Strandvejen paa den Betingelse, at han der skulde opføre en ny, smuk Bygning. Paa denne Ejendom, som var kaldt Kokkedal, tog den dybt krænkede, afskedigede Overhofmesterinde foreløbig Ophold, indtil hun en Uge senere maatte forlade Danmark.

I Reverdils [10] Memoirer hedder det om Luise von Plessen, at hun „était, á la vérité, une femme honnête, mais austère, hautaine, frondeuse.“ Hendes Værelser, skriver Reverdil, var Mødested for de misfornøjede, og to Gange om Ugen samledes Ministrene og de ældre Hofmænd hos hende efter det kongelige Taffel for at beklage sig over hans Majestæts Udskejelser og over den fordærvede Samling unge Mennesker, han var omgiven af. Hun var oprørt over den Kulde, Kongen viste sin unge Gemalinde: han saa hende kun lidt og med Ligegyldighed. Da Kongen havde tiltraadt den berømte Udenlandsrejse, hvor Dronningen, som bekendt, ikke var med, var det hendes Haab, at hun, naar Kongen kom til England, ved sin Moders Assistance skulde faa Fru von Plessen tilbage. Prinsesse Augusta holdt ogsaa det Løfte, hun i den Anledning havde maattet give sin Datter, og, da hun formodede, at Kongen vanskeligere vilde kunde give hende Afslag, naar hun fremsatte Ønsket i manges Nærværelse, end naar de var under fire Øjne, sagde hun en

Dag ved Taflet, at hun havde en Bøn til hans Majestæt og vilde blive meget lykkelig, hvis hun fik den opfyldt. Kristian VII svarede, hun havde ikke at bede, men at befale; det skulde være ham en Ære og Glæde at opfylde hendes Ønske. Prinsessen bad da om, at hendes Datter maatte faa sin tidligere Overhofmesterinde tilbage.

Saa snart Kongen havde hørt Fru von Plessens Navn, skiftede han Farve og sagde, at hans Gemalinde havde sin Frihed i den Retning som i alle andre; men han havde svoret en hellig Ed paa, at han aldrig vilde være paa samme Sted som nævnte Dame. Hvis Dronningen imidlertid foretrak hendes Selskab for hans, maatte han finde sig i det.

Sandsynligvis har Moderen raadet Karoline Matilde til at forandre sin Opførsel imod Kongen; det er ialfald bekendt, at hun modtog sin Gemal meget venligt, da han kom tilbage fra Rejsen.

I Celle i Hannover havde Fru von Plessen en Ejendom, hvor hun saa tog Ophold og blev boende til sin Død.

At Dronning Karoline Matilde ikke havde glemt sin tidligere Overhofmesterinde, viste hun bl. a. derved, at hun, da Matildeordenen blev oprettet paa Kongens Fødselsdag 1771, straks sendte Fru von Plessen den.

Næppe halvandet Aar senere blev Karoline Matilde efter Januarkatastrofen 1772 og dens Følger forvist til det gamle Slot i Celle, som tilhørte det brunsvigske Hus; men hun skal kun en enkelt Gang have talt med Fru von Plessen, da hun kort Tid før sin Død ønskede at se hende *). I Odense Avis for 25. Juni 1790 læser

*) Heimbürger [11] fortæller derimod, at Karoline Matildes „mütterliche Freundin und frühere Ober-

man en Beretning om et Besøg, som Prinsesse Luise Augusta har aflagt Fru von Plessen i Celle: „To Dage før Hds. K. H. Prindsessen af Augustenborg Hendes Ankomst her til Byen modtog den Højsalige Dronning Caroline Mathilde Hendes Oberhovmesterinde, Baronesse v. Plessen, født Grevinde af Berkentin, et naadigt Brev fra Prindsessen, hvori hun meldte hende Sin forestaaende Ankomst til Zelle, bevidnede hende, hvor stor en Fornøielse det skulde være Hende at lære at kiende denne værdige Dame og sendte hende tillige Sit og Sin Broders, Hs. K. H. Kronprindsens, Portrait. Ved Hendes Ankomst hertil blev Prindsessen modtaget med almindelig Jubel og Højtidelighed. Sandelig et rørende Øjeblik! Morgenen efter Hendes Ankomst begav Prindsessen Sig til Fods op paa Slottet for at besee Værelserne, som den Høisalige Dronning, Hendes Moder, havde beboet. Hun besaae ogsaa det Monument, som Stænderne, Hende til Erindring, havde ladet opreise i den Franske Hauge, som ogsaa den prægtige Liigkiste i den fyrstelige Begravelses Hvelving. Efterat Prindsessen havde opofret Erindringen af Sin Moder de ømmeste Taarer, saa indtog Hun Frokost hos Baronesse von Plessen, som af Hende og Hendes Gemahl blev overvældet med Kiendetegn paa Kierlighed og Høiagtelse. Efter en temmelig lang Spadseregang i Fru von Plessens Hauge fortsatte denne elskværdige Prindsesse Reisen over Brunsvig til Carlsbad.“

---

hofmeisterin“ fulgte hende til Celle og blev boende der til sin Død. Han fortæller ogsaa om den Kreds af højtdannede, interessante Mænd og Kvinder, hun samlede om sig, og om de Opmærksomheder, hun havde Lejlighed til at vise Dronningen ved Gaver og Festligheder.

I Sommeren 1792 havde Fru von Plessen Besøg af Grevinde Luise Stolberg, tidligere Fru Gramm, som i den Anledning skriver til en af sine Brødre, at den forhenværende Overhofmesterinde havde været meget høflig, men kølig og tilbageholdende, og at hun ikke havde spurgt til nogensomhelst af sine gamle Bekendte ved Hoffet. Hendes Hus var møbleret med den overdaadigste Pragt, men ikke med saa megen Smag, fortæller Grevinden. Hun havde talt om Karoline Matilde, som hun ejede et Portræt af; hendes Død var, sagde hun, „une chose inexplicable."

Som bekendt døde Karoline Matilde d. 10. Maj 1775 af en tyfoid Feber, som hun skal have paadraget sig, idet hun opholdt sig nogen Tid ved Liget af en af hendes Pager, der var død af den Sygdom.

I Efteraaret 1799 døde Luise von Plessen i Celle, omtrent 74 Aar gammel.

KIRSTINE SOFIE VON GÄHLER,
født *Ahlefeldt.* (1745—1792).

KIRSTINE SOFIE VON GÄHLER

Kirstine Sofie Ahlefeldt, Datter af Oberst Henrik Ahlefeldt og Marsilia Kragh, var født i Eckernförde 1745 og var 17 Aar gammel bleven gift i København med Peter Elias von Gähler.

Han var 27 Aar ældre end sin Hustru, blev et Aarstid efter Bryllupet under St. Germains [12] Auspicier Generalløjtnant og 2. Deputeret i det nylig oprettede Generalkrigsdirektorium, men ligesom Generalen fjernet ved Kristian VII's Tronbestigelse. De kom dog begge tilbage Aaret og efter, og von Gähler blev udnævnt til 1. Deputeret og i Sommeren 1770 til Præses for det nydannede Generalitets- og Kommissariatskollegium. Han sluttede sig nøje til Struensee og blev, efter Ophævelsen af Gehejmekonsiliet i December 1770, Formand i den saakaldte Gehejmekonferens, som var dannet af Landets fornemste Mænd. Han var en dygtig og modig Officer, der havde deltaget i adskillige Batailler i udenlandsk Krigstjeneste, og en mangesidig dannet Mand.

Den unge Generalinde var en særdeles feteret Skønhed, livlig, vittig — og meget koket. Hun,

Baronesse Bülow og Grevinde Holstein gik under Navnet „Hoffets tre Gratier". Generalinde Gähler var maaske den af Hoffets samtlige Damer, som Dronning Karoline Matilde havde mest Fortrolighed til; de var næsten bestandig sammen, paa Maskeballer og Kanefarter, Rideture og Sommerudflugter *).

I Efteraaret 1767 var hun sammen med Dronningen, Baronesse Bülow og Fru de Malleville paa Frederiksborg — de opvartende Kavalerer var ikke de respektive Ægtemænd, men Generalkrigskommissær Classen [13], Oberst Sperling [14], Etatsraad Fabritius [15] og flere livslystne Herrer, der blev betragtede som de unge Fruers begunstigede Tilbedere. At Damernes Rygte under disse Omstændigheder ikke kunde bevares spejlblankt, er let at forstaa, og det gik selvfølgelig ogsaa ud over den smukke Generalinde. Det er dog et Spørgsmaal, om ikke baade Reverdil og Holstein [16] er for haarde i deres Dom.

I Sommeren 1770 var den unge Generalinde mellem de udvalgte, som ledsagede Kongeparret paa den noksom omtalte Rejse gennem Hertugdømmerne, og der eksisterer fra den mærkelige Periode en Samling Breve, hun har skrevet til sin Gemal. I disse gennemgaaende grumme prosaiske Skrivelser optræder den kokette Dame, hvis Ødselhed og Toiletteppragt var Genstand for almindelig Omtale og Misundelse, som den fornuftige og sparsommelige Hustru og Moder. Hun

---

*) Allerede i 1765 var hun bleven hædret med Enkedronningens Orden, og efter Indstiftelsen af „Matilde-Ordenen" 1771 fik hun ogsaa denne sjeldne Udmærkelse, som, foruden af Kongehusets Medlemmer, kun blev baaret af 4 Damer og 5 Herrer, der stod *Karoline Matilde* særlig nær.

beklager sig over de Masser af Drikkepenge, hun har maattet af med paa Rejsen, hun er meget ked af, at hun en Aften, hvor hun har siddet i Uheld, har tabt 36 Rigsdaler i Spil, og hun skriver, at hun er begyndt at skatte Pengenes Værdi. Hun har forøvrigt aldrig haft Held i Spil, og hun bryder sig slet ikke om Kort. Saa fortæller hun om Dronningens „uendelige Godhed“, som er al hendes Glæde, og om de mange fornøjelige Køreture og livlige Maaltider, som Dronningen arrangerer med Struensee, Brandt, Bülow [17] og Warnstedt [18], og hvor al Etikette er banlyst. Hun synes at være en afgjort Hader af Sladder og Misundelse, og hun er selv skaansom og mild i sin Dom. Grev Rantzau-Ascheberg [19] kan hun egentlig ikke lide; men hans Vid og Livlighed kan man ikke andet end more sig over. Fru Bülows Intriger synes hun heller ikke rigtig om; men hun finder sig i dem og har bestemt at omgaas hende saa lidt som muligt, naar Rejsen er vel overstaaet, og Hoffet igen er i København.

At hun længes efter Gemalen, synes at fremgaa af flere af Brevene, hvor hun skriver det med jævne Udtryk. „Jeg har ikke fundet nogen sand Lykke uden i Dit Selskab,“ hedder det et Sted, og hun glæder sig til, at hendes Mand og deres lille Søn skal modtage hende med aabne Arme, naar hun kommer hjem.

Den unge Generalinde synes at have vurderet den langt ældre Gemals Dygtighed og andre gode Egenskaber efter Fortjeneste, og Reverdil skriver om hende, at hun af sine mange Tilbedere foretrak dem, der kunde være hendes Ægtefælle til Nytte: hun vidste nok, at han var meget jaloux, men endnu mere ærgerrig.

Med Struensee synes hun at have staaet paa en meget fortrolig Fod, saa fortrolig, at det gjorde Karoline Matilde urolig. I et Brev, som Luise Gramm i August Maaned 1770 skrev til en Veninde, staar der omtalt som paalideligt, at Kongen og Dronningen en Nat er gaaet ind ad Vinduet hos Fru Gähler, og at Motivet skulde være Dronningens Skinsyge. Hun troede, at Struensee var der. Reverdil skriver, at Struensee, da han ønskede at blive knyttet til Kristian VII's Hof, mindre adlød sin Ærgerrighed end sin Tilbøjelighed for en højtstaaende Dame, som efter Reverdils Formodning var Fru Gähler. Onde Tunger fortalte ogsaa, at hun fandt sig i Grev St. Germains Tilnærmelser, fordi hans pekuniære Assistance var nødvendig baade for hendes Mand og hendes Elsker.

Om Morgenen d. 17. Januar 1772 blev Ægteparret Gähler fængslet og bragt til Kastellet. Arrestationen blev foretaget af Oberst Køller [20] tilligemed en anden Officer af det falsterske Regiment, og navnlig Generalinden skal have været ret uanfægtet af Begivenheden og skal spøgende have sagt, at det var hende en Fornøjelse at skulle gøre sin Mand Selskab; kun ærgrede det hende „dass dieser Tort nicht zu repariren stünde." Deres lille Søn skal efter Fængslingen have ytret, at han ikke var ængstelig for sin Faders Skyld, som nok havde set sig for, men at han var meget bange for sin Moder.

Man anklagede Generalen for, at han straks havde sluttet sig til Struensee og ved enhver Lejlighed havde bidraget til at drage ham frem. Der blev ogsaa afholdt Forhør over Generalinden, som bestemt paastod, at hun aldrig havde blandet sig i Politik, men at hun ganske vist havde fra-

raadet sin Gemal at trække sig tilbage fra Statstjenesten, hvad han ofte havde følt sig fristet til, da de ikke var saa heldigt stillede i økonomisk Henseende, at de kunde undvære Generalens Gage.

Fru Gählers bekendte fortrolige Forhold til Struensee og hendes ligeledes noksom omtalte intime Omgang med Dronningen havde navnlig gjort hendes Korrespondance med Manden under Hoffets Rejse i Hertugdømmerne i Sommeren 1770 mistænkelig. De Naadesbevisninger, hendes Majestæt stadig lod blive baade hende og Generalen til Del, forøgede Mistanken, og der gik det Rygte, at vigtige Dokumenter med Statshemmeligheder var betroede Fru von Gähler til Opbevaring. Da det imidlertid, uagtet der blev anstillet de grundigste Undersøgelser i Ægteparrets Hjem, ikke lykkedes at skaffe nogensomhelst fældende Beviser imod hende, og da navnlig hendes talrige Breve til Manden, som under Hoffets Rejse havde opholdt sig i København, viste sig ikke at indeholde det fjerneste, der kunde bestyrke Mistanken, var Kommissionærerne nødte til at erklære, at man absolut ikke kunde finde noget at bebrejde hende.

Allerede kort efter d. 17. Januar var Fru Gähler fra Kastellet bleven bragt tilbage til sit Hjem, hvor hun havde Tilladelse til at modtage, hvem hun vilde. Den brutale Arrestation og Fængselsopholdet havde dog afficeret hende stærkere, end hun vilde være ved, og i omtrent fire Maaneder, saa længe Sagen mod Generalen endnu ikke var endt, havde hun kun sin Frihed med visse Indskrænkninger. Det var saaledes paalagt hende foreløbig at holde sig borte fra Hoffet, hvor hun under de daværende Omstændigheder forøvrigt

vel næppe følte nogen særlig Lyst til at vise sig.

I Slutningen af Maj Maaned afgav Kommissionen den Erklæring om Generalløjtnant Gähler, at han ikke kunde siges fri for at have været delagtig i enkelte af Struensees Intriger. Det var saaledes mere end sandsynligt, at han havde foreslaaet og befordret Ophævelsen af Gehejmekonsiliet, og det var sikkert, at han paa den Tid fremfor alle blev benyttet som Raadgiver af Kabinetsministeren. Kommissionen mente at have Grund til at tro, at det ikke havde været Gähler saa magtpaaliggende at befordre det almindelige Vel som blot at tilvejebringe Forandringer. Intet havde han haft mere Mod paa at reformere end Marinen, og han havde sat alt ind paa at skaffe sig Indflydelse i saa Henseende. Man bebrejdede ham, at han havde blandet sig i vigtige Ting, som han ikke forstod sig paa, og betegnede ham som en skadelig Person, der ogsaa i Fremtiden let vilde kunne afstedkomme Forviklinger. Som noget, der talte i hans Favør, fremhævede man, at han i den senere Tid syntes at have været mindre vel anskreven hos Struensee, navnlig maaske fordi han kraftigt havde fraraadet Ophævelsen af Hestgarden og vistnok ret aabent gjort opmærksom paa, at Struensees enestaaende Magt var en Usurpation, der stod i absolut Strid med Kongeloven og derfor maatte blive farlig for dens Indehaver.

D. 12. Juli blev Gähler, paa Grund af sin ubetænksomme og utilladelige Opførsel („wegen seines unbedachtsamen und unerlaubten Vornehmens“), ved kongelig Resolution afskediget fra alle sine Embeder. Desuden blev det ham forbudt at tage fremtidigt Ophold paa Sjælland, paa Fyn og

i Slesvig. Der blev rigtignok tilstaaet hver af Ægtefællerne en Pension af 500 Rigsdaler; men, da ingen af dem havde personlig Formue, vilde det for dem med deres Fordringer til Livet have været ensbetydende med at lide Mangel. Men saa gav Generalmajor Classen, som var en intim Ven af Gähler, og som tidligere havde modtaget betydelige Tjenester af ham, Ægteparret en Forskrivning paa 1200 Rigsdaler aarlig for dem og deres Efterkommere, og dette Legat udbetales endnu af det classenske Fideikommis' Godser paa Falster.

Generalen og hans Frue tog da Ophold først i Vejle, senere i Itzehoe, hvor Gähler døde i Foraaret 1783.

Ni Aar senere ægtede Enken General Karl Aleksander Greve von der Goltz, som 1789, i sit halvtredsindstyvende Aar, var bleven indkaldt til Danmark fra Preusen, hvor han havde indtaget en fremragende militær Stilling; men selve Bryllupsnatten døde hun af et Slagtilfælde. Paa hendes Kiste læser man: „gestorben den 18. Juli früh um 2 Uhr in den Armen ihres zweiten Gemahls, alt 45 Jahr.“ *)

---

*) *Bobé*: Slægten *Ahlefeldts* Historie. II. 1899. Pag. 152—155.

FREDERIKKE LUISE GRAMM,
født *Reventlow*, senere Grevinde *Stolberg*. (1746—1824).

FREDERIKKE LUISE GRAMM

Frederikke Luise Reventlow var født 1746 som eneste Datter af Grev Kristian Ditlev Reventlow og Baronesse Johanne Sofie Frederikke Bothmer. Hun blev opkaldt efter Kong Frederik V og Dronning Luise, der lod sig repræsentere som Faddere ved Hjemmedaaben Dagen efter hendes Fødsel.

Da Frederikke Luise var 8 Aar gammel, døde Moderen, og Barnet, som var smuk og opvakt, fik af den svagelige og altfor eftergivende Fader Lov til at gøre omtrent, hvad hun vilde.

Hendes Opdragelse stod i paafaldende Modsætning til, hvad der var almindeligt paa den Tid med sin gennemgaaende strænge Tugt og Respekt for Forældrene, men forøgede maaske hendes Hengivenhed for Faderen, som var meget nedbøjet over Hustruens Død.

Om den unge Pige har haft godt af sin tvangfrie Opdragelse, kan maaske være et Spørgsmaal; men, at Faderen ikke har været heldig i Valget af hendes Ægtefælle, kan der næppe være forskellige Meninger om.

Allerede som ganske ung Pige, i sit femtende

Aar, blev hun viet til den 24-aarige Kammerherre og Hofjægermester Kristian Frederik von Gramm, en smuk og elegant Kavaler, som tilhørte en gammel brandenburgsk Adelsfamilie, var vel anskreven ved Hoffet og efter nogle samdiges Beretninger senere i særlig Yndest hos Dronning Karoline Matilde. Hans „franske Sæder“, erhvervede paa længere Udenlandsrejser, passede kun daarligt for en ærbar, ung Ægtemand, og han tilbragte sin meste Tid udenfor Hjemmet, hvor han fortsatte sit lystige Ungkarleliv, medens hans „Barnekone“ legede med sine Dukker, som hun havde ondt ved at skille sig af med. Svigerforældrene, der ikke havde nogen Indflydelse paa Sønnen, men var vel vidende om hans Udskejelser, sørgede i den første Tid efter Bryllupet omhyggeligt for at holde Svigerdatteren borte fra det farlige Hof, og et Par Aar lykkedes det dem virkelig. Efterhaanden som hun blev ældre, var det dog umuligt at overholde en saadan Isolation, allerede fra 1763 begyndte den unge Frue at tage ivrigt Del i Hoffets Festligheder, hun blev lidt efter lidt trukket stadig dybere ind i det livslystne Hofs utallige Adspredelser, og efter Tronskiftet og Kong Kristian VII's og Karoline Matildes Bryllup forstod hun straks at gøre sig yndet af den unge Dronning. Uheldige Ægteskaber var de begge komne ind i, og man kan da egentlig ikke undre sig over, at de søgte at glemme deres Skuffelse ved en forrceret Deltagelse i Forlystelser af mangfoldig Art.

Det er utvivlsomt, at Fru Gramm har haft mange Fjender og Misundere mellem Hoffets Damer, og man kan, hvis man vil tro samtidige Beretninger, næppe fraskrive hende selv al Skyld. Fra sin tidligste Barndom var hun vant til at faa

sin Villie i saagodtsom enhver Henseende, havde vel derfor særlig vanskeligt ved at tage Hensyn til andre, og hendes gode Forstand hjalp hende til at hævde sin Stilling, ogsaa paa andres Bekostning.

Om hendes Talent til at tage Del i Hoffets Intriger skriver Dorotea Biehl: „Hun vidste at forebringe Dronningen noget, som enhver af de Damer, Dronningen var jaloux over, skulde have sagt om hende, og hver af dem berettede hun noget igien, som hun foregav at have hørt af Dronningen, og som maaskee ogsaa var giørligt; men var det skeedt, da var det i Anledningen af det, som hun havde forebragt hende — men det tav hun med. Hun spillede sit Kort saa vel, at hun i lang Tid var alles Fortroelige, indtil det omsider ikke blev meere ved forblommede, bittre Talemaader, men der forlangtes Forklaring paa dem og blev henviist til det, man havde sagt til Madame Gramm, men bekom Anviisning tilbage paa samme Person, og enhver saa sig tvungen til at nævne hende som Angiver og Mellembærer, hvorpaa hende og Manden blev forbuden Hoffet paa nogle Uger, endskiønt han hverken havde Deel deri eller bekymrede sig om sin Kone og hendes Forhold."

I Holsteins Memoirer omtales ogsaa, at Gramm syntes i en særlig Grad at have fundet Naade for Dronning Karoline Matildes Øjne. Man læser bl. a. deri, at, hvis hun med nogen Sandsynlighed har givet tilkende, at hun syntes om nogen, saa var det Hofjægermester Gramm, der „de son côté ne se sentoit rien pour elle" og hverken havde villet for sit eget Vedkommende eller vovet for sine Slægtninge at forfølge dette Æventyr „plus loin, qu'il ne convenoit et était décent de le faire." Hvorledes dette nu end forholder sig,

er det en Kendsgerning, at Fru Gramms Ægteskab var meget ulykkeligt; men heldigvis fik det heller ikke nogen lang Varighed.

Den altfor livlige Hofjægermester maatte omsider betale for sine Udskejelser og var kun 32 Aar gammel, da Følgerne af hans ryggesløse Liv kastede ham paa det sidste Sygeleje. Uagtet det ikke kan have været Fruen videre tiltalende, plejede hun ham omhyggeligt i flere Uger, men har næppe kunnet føle nogen dyb Sorg, da han døde i Efteraaret 1768. Hun var led ved det overfladiske Hofliv, som hun derfor i længere Tid trak sig fuldstændig tilbage fra, saa meget mere, som hendes Helbred langtfra var tilfredsstillende.

A. P. Bernstorff [21], der efter Gramms Død blev den unge Enkes Kurator og ligesom sin Kone satte megen Pris paa hende, havde tidligere forsøgt at lægge en Dæmper paa hendes livlige Deltagelse i Hoffets mange Festligheder, men gjorde sig nu Umage for at vække hendes Livslyst og formindske de Skrupler, hun gjorde sig over sin tidligere Livsførelse. Fra Sommeren 1769, da den struenseeske Periode begyndte, indfandt hun sig da igen ved Hoffet; men hun var ikke mere saa godt anskrevet hos Dronningen, og i talrige efterladte Breve dadler hun skarpt adskillige af Hoffets letsindige Skønheder, navnlig Frøken Eyben, Baronesse Bülow og Generalinde Gähler.

Forholdet mellem disse tre Damer og Fru Gramm blev efterhaanden utaaleligt, Karoline Matilde var aabenbart helt paa Trekløverets Side, og Misstemningen mod Fru Gramm blev yderligere forøget ved, at hun ikke vilde slutte sig til dem, der med Dronningen i Spidsen gjorde alt for at faa Holck fortrængt fra Hoffet. Naar Fru Gramm ikke hørte til dem, der ønskede Holck

fjernet, var det vistnok navnlig af Sympati for hans unge Kone i andet Ægteskab, som var en Datter af den berygtede Grev Danneskjold-Laurvig [22]. Fru Gramm gjorde, hvad hun kunde, for at hjælpe den næppe voksne „Barnekone“, som Holck havde ægtet for Medgiftens Skyld — hun havde jo gjort sørgelige Erfaringer i sit eget altfor tidlige og ulykkelige Ægteskab.

Saa hedder det videre i Dorotea Biehls historiske Breve: „Havde nu disse Fruentimmer-Tracasserier ikke gaaet videre end til deres indbyrdes Had, saa havde de ikke fortjent at bemærkes; men, uagtet Sammenhænget var bleven oplyst, klævede der dog noget af det forebragte hos enhver, som bragte dem til at stræbe efter at giøre sig et Partie, der kunde være mægtig til at holde det modsatte Stangen, og da Naturen havde været for gunstig imod dem til, at de kunde mangle Tilbedere, saa antoge disse deres Herskerindes Meeninger, gjorde hendes Sag til deres og kappedes om at styrte og forjage hinanden, uden nogen anden Aarsag end dette Fruentimmer Had.“

I mange af sine efterladte Breve udtaler Fru Gramm sin Forargelse over Dronningens og Struensees Opførsel. For „denne væmmelige Struensee“ har hun den dybeste Foragt. „Jeg er rasende paa denne Slyngel. Gid jeg kunde skaffe ham 100 Stokkeslag! Det vilde være den eneste passende Maade at straffe ham paa — og saa sende ham tilbage dertil, hvor han er kommen fra“. Saadan staar der i et af Brevene.

Saa er hun ikke mindre forarget over, at Dronningen benytter Herredragt. „Var hun saa endda velskabt,“ hedder det, „saa kunde jeg forstaa det; men tænk engang paa hendes Hofter, hendes Bagdel! De kan ikke tænke Dem noget hæsligere end

hendes Figur i Mandsdragt". Hun kan ikke forstaa, at Dronningen ikke skulde kunne mærke, hvor forandrede alle er overfor hende: tidligere flokkedes de om hende, nu flygter de for hende.

Holck skal senere have sagt til Fru Gramm, at Dronningen havde beklaget sig over, at alle lod hende i Stikken, og navnlig over, at Fru Gramm selv undgik hende, „at hun altid løb til den ene Side, naar Dronningen gik til den anden." Fruen erklærede da, at hun aldrig havde søgt at undgaa Karoline Matilde; men at hun var bange for, at Dronningen kedede sig i hendes Selskab.

Om Grev Ditlev Reventlow, Kristian VII's saa skarpt bedømte Hofmester, skriver hun, at han ganske vist har sine Fejl, men at man glemmer dem fuldstændig, naar man er sammen med ham. Hun roser hans Begejstring for alt stort og godt, morer sig over ham, naar han spotter Narrene, men undgaar omhyggeligt enhver Samtale, som kan føre til Disput. Greven har nu engang visse Meninger, som han aldrig kan eller vil forandre, og hvis man bestrider dem, „bliver han haard eller synes at blive det." Fru Gramm er glad over, at hun har kendt ham saa nøje og skriver, at hans Karakter er „einer der interessantesten Beyträge zur Geschichte des menschlichen Herzens." Et andet Sted hedder det, at hun ofte er forbavset over, at hun kan holde saa meget af et Menneske, som er saa forskellig fra hende i Tænkemaade — men, saasnart hun er sammen med ham, føler hun kun Glæden over hans Selskab og glemmer hans Fejl.

Det er en ganske interessant og vistnok upartisk Karakteristik af en Mand, som ellers har været Genstand for en ualmindelig haard Dom, og hvem

man oftest tilskriver en væsentlig Skyld i Kristian VII's ulykkelige Sindstilstand.

I et Brev til en af sine Brødre, dateret Jægersborg d. 30. Juni 1770, omtaler Luise Gramm den stødende Mangel paa Hensyn, Hoffet har vist i Anledning af Enkedronning Sofie Magdalenes Død og Begravelse. Hun skriver, at Skuespil og Koncerter er begyndte igen umiddelbart efter Begravelsen, og at Hoffet kun havde anlagt Sorg paa selve den Dag. Der bliver ikke engang brugt sorte Klæder; Damerne bærer Ridedragter, og „le tout est aussi bizarre que possible". Da hun formoder, at Broderen ikke er videre underrettet om Hoffets „Anekdoter" — og dem er der utallige af — vil hun blot meddele ham, at „le Signore Struensee" spiser sammen med Kongen paa hele Rejsen; „mais il vaut mieux parler de tout cela", skriver hun.

I et senere Brev til den samme Broder, dateret Løvenborg d. 12. Oktober, læser man, at Fru Gramm kun er altfor vel underrettet om, hvad der passerer; hun har selv været Øjenvidne til adskilligt, og „les choses sont si peu secrètes". Hun er altfor bedrøvet til at kunne sige ham mere og ender med de Ord: „Je pleure comme amie et comme Danoise".

Den 1. August 1771 skriver hun, at man paa en af Portene til Ridehuset har fundet opklæbet en Kløverdame og en Kløverknægt, som træder paa Hjerterkonge, og paa Siderne tegnet en Galge, et Hjul o. s. v. Tillige omtaler hun som Rygte, at Vallø og Møen skulde gøres til Grevskaber (for Struensee og Brandt).

I et Brev af 9. August skriver hun, at Reverdil er kaldt tilbage, men stiller den Betingelse, at han vil have Lov til at rejse igen, om han ikke vil

blive. Man har aldrig haft andet at bebrejde ham, end at han har været den første til at tale Bøndernes Sag. I samme Brev fortæller hun i al Korthed, at „la fameuse Milady“ [23] beholder sin Afsked.

Den 30. Juli 1771 skriver hun til en anden Broder om Prinsesse Luise Augustas Daab. Dronning Juliane Marie bar Barnet, Kongen og Arveprins Frederik var Faddere. Dronning Karoline Matilde sad paa en Sofa i samme Værelse, og Fru Gähler viste efter Daaben Barnet frem. Overhofmesterinden var ikke tilstede; hun havde ikke set Dronningen siden hendes Forløsning. Om Aftenen var der stort Taffel og Fyrværkeri; men det mærkeligste var, at Struensee og Brandt blev Grever — hun gratulerer sine Brødre til de to nye Kolleger. Der er samtidig givet Ordre til at udbetale Struensee 100,000 Rigsdaler „til et vis Brug“. Om Brandt fortæller hun, at han har foreslaaet at gøre den paabegyndte Fredrikskirke til et Skuespilhus, men at Bygmesteren Jardin [24] har givet ham et skarpt Svar.

Den smukke unge Enkefrue fik adskillige Ægteskabstilbud; men hun betænkte sig paa at opgive sin Frihed for et nyt og usikkert Ægteskab. A. P. Bernstorff skriver om hende, at hun næppe saa snart vilde tænke paa at gifte sig igen, da det ikke laa i hendes Karakter let at blive indtaget i nogen, hvorimod han roser hendes Retskaffenhed og „en Forstand, der er over hendes Alder og lidet almindelig for hendes Køn“.

Fru Gramm trak sig da tilbage og tilbragte i de følgende Aar Vinteren paa Faderens Godser, hvor hun navnlig beskæftigede sig med Læsning, var baade Faderen og Stedmoderen velkommen og paa ingen Maade førte nogen uselskabelig Til-

værelse. Sommeren tilbragte hun gerne med Besøg paa forskellige Herregaarde, til hvis Ejere hun stod i Venskabsforhold.

Omsider, da hun var i sit 30. Aar, ægtede hun den et Par Aar yngre Grev Kristian Stolberg.

Kristian Stolberg, af gammel sachsisk Adelslægt, var født i Hamburg 1748. Faderen, Kristian Günther Stolberg, var pietistisk anlagt, Moderen, en Grevinde Castell-Remlingen, havde literære Interesser — Svigerdatteren kalder hende senere „en Kvinde, der var forud for sit Aarhundrede“.

Faderen, der i tolv Aar havde været Amtmand i Segeberg, blev 1756 Overhofmester hos Enkedronning Sofie Magdalene, og Familien flyttede derfor til København. Paa sit holstenske Gods havde Greven ophævet Vornedskabet, i sin nye Stilling optraadte han som ivrig Talsmand for Bøndernes Rettigheder, og det var paa hans Opfordring, at Sofie Magdalene gjorde sine Hirschholmbønder til Arvefæstere. En Inskription paa en Mindestøtte, som Enkedronningen lod rejse paa Hirschholm, fortalte, at hun „paa det vise Raad af sin Overhofmester“ ophævede Hoveriet og gjorde Fæstebøndernes Gaarde til Ejendomme.

I Grev Stolbergs Hjem i København samledes en udvalgt Kreds af navnlig tyske Videnskabsmænd og Forfattere; men allerede 1765 døde Faderen, og Moderen tog med Børnene Ophold paa Rungstedgaard, indtil hun efter den ældre Bernstorffs Afskedigelse i Efteraaret 1770 flyttede til Altona, medens Kristian og hans yngre Broder Frederik Leopold [25] besøgte Universiteterne i Halle og Göttingen.

1773 døde imidlertid Moderen, og Kristian tilbragte nu megen Tid hos sin Svoger, Andreas

Peter Bernstorff, hos hvem han jævnlig traf sammen med den unge Enkefru Gramm, som ifølge nogle Breve fra ham til Broderen straks har gjort et stærkt Indtryk paa ham. Han skriver bl. a., at han kender ingen Dame, der som hun er i Stand til at føre en virkelig interessant Samtale, og at hun „kan være henrivende, naar hun vil“. Det vilde hun maaske ikke altid, i Begyndelsen brød hun sig aabenbart slet ikke om sin poetiske Tilbeder, og for muligvis at glemme hende foretog han sammen med Broderen en længere Udenlandsrejse. I Begyndelsen af 1776 kom Kristian Stolberg tilbage uden at være blevet kureret, og i Slutningen af Aaret gav Luise Gramm ham sit Ja. Det følgende Aar blev han udnævnt til Amtmand i Tremsbüttel, omtrent tre Mil fra Hamburg, og der indrettede det nygifte Par sit beskedne Hjem. Ægtefællerne kom ypperligt ud af det med hinanden, og Omsorgen for Hjemmet levnede Husfruen tilstrækkelig Tid til at dyrke sine literære Interesser og til at besørge en Korrespondance, som efterhaanden antog kæmpemæssige Dimensioner. Det hed sig, at Brevskriveri var for Stolbergerne en ligefrem Livsbetingelse, og at særlig Kristian Stolberg var besat af den Passion. „Pen og Blæk er det første, han raaber paa, naar han kommer ind i et Værtshus, hjemme, paa Rejser, hvor han end er,“ hedder det i nogle Optegnelser om ham. Og denne Trang til at korrespondere gik i Overmaal over paa hans Hustru. I en Aarrække har Luise Stolberg ført nøjagtigt Regnskab over afsendte og modtagne Breve, og det viser sig, at hun i den Tid gennemsnitlig har modtaget 800 og afsendt 1000 Skrivelser om Aaret. Uagtet den største Del af denne enorme Korrespondance naturligvis er forsvunden paa forskellig

Maade i Tidens Løb, kendes dog endnu omtrent 4000 Epistler fra Grevinde Stolbergs Haand og omtrent 40 „Skrivekalendere“ med daglige Optegnelser. Ret betegnende giver hun sig selv Øgenavnet „la plume“, og ganske karakteristisk er det, at hendes Skrivelser oftest mangler Datering. „Min produktive Kraft har udtømt sig i Brevenes Kanaler“, skriver hun engang. At hendes Breve i Reglen var særdeles velkomne, er let at forstaa. Hendes omfattende Kundskaber, betydelige Belæsthed, skarpe Iagttagelsesevne og ualmindelige stilistiske Færdighed giver dem ogsaa nu en stor Interesse.

Mellem Luise Stolbergs skrevne Efterladenskaber findes et Drama i tre Akter, opkaldt efter og tildels foranlediget af Rousseaus „Emile“; men, naar man fraregner en for Datiden ualmindelig naturlig Replik og en vis Evne til dramatisk Fremstilling, har det væsentlig literærhistorisk Interesse*).

Som bekendt optraadte begge Brødrene Stolberg som æstetiske Forfattere; men Kristian Stolbergs literære Produktion har hverken kvantitativt eller kvalitativt nogen fremragende Betydning. Efter en Udtalelse af ham selv har hans Hustru været ham behjælpelig, ialfald med enkelte af hans Arbejder.

Medens Manden vedblev at være yderligt konservativ, kom Fru Luise ofte med skarpe Bemærkninger om Regering, Adel og Gejstlighed, ligesom hun ogsaa af flere samtidige dadles for sin sarkastiske Udtryksmaade og sin despotiske Karakter. „I sin Familie betragtes hun som en

*) Dramaet er trykt i Bobé's: „Efterladte Papirer fra den reventlowske Familiekreds i Tidsrummet 1770—1827“. III. 1896. Pag. 305—355.

Sandsigerske, hvem ingen vover at modsige", skriver en tidligere Veninde af hende, som senere har følt sig frastødt af hendes ejendommelige Anskuelser og navnlig af hendes Railleren over Standsfællernes Hovmod og Luksus.

Efter den første Pariserrevolution skriver hun til en af sine Brødre, at de gamle Stamtræer nu bliver fældede, og minder ham om, at hun, som han ved, har brændt sit den foregaaende Vinter; hun mener, at de fleste er vantrevne og modne til Øksen, og at den sande Adel hverken er noget Monopol eller arvelig.

I Tyskland som i Danmark havde Ægteparret gjort Bekendtskab med adskillige af Tidens berømte Videnskabsmænd og Forfattere, og flere af disse modtog de senere som Gæster paa Tremsbüttel.

Boie [26], som besørgede den første Udgave af Brødrene Stolbergs Digte, roser Grevindens klare Forstand, men tilføjer, at han godt kan forstaa, hun ikke kan behage alle. Goethe, som hun ikke syntes om som Menneske, fordi for ham „Formen var mere end Indholdet", har hun ikke været sympatisk, hvad man kan se af nogle Linier i et Brev fra ham kort efter, at hun havde truffet ham i Weimar. Han skriver, at han helst har holdt sig borte fra Grevinden, „da hendes utæmmede Lyst til at dadle alt omgiver hende med en saa ublid Luft, at ingen af hans Hjerteblomster har kunnet udfolde sig". Den senere literære Fejde mellem Goethe og Schiller paa den ene Side og Brødrene Stolberg paa den anden skulde ikke bidrage til at formilde hendes skarpe Bedømmelse af Tysklands Digterkonge som Menneske. Wieland var hende meget imod paa Grund af Frivoliteterne i hans Arbejder, uagtet hans private

Liv aldeles ikke svarede dertil. Den unge Baggesen, som hun har hjulpet paa mangfoldige Maader, kalder hende „Holstens Aspasia, Mønstret for alle Grevinder paa Jorden“, og Vilhelm Humboldt skriver om hende, at hun vel har mangfoldige Kundskaber og en sund Forstand, men at hun ofte er ensidig stræng i sin Dom.

I Aarene 1798—99 var Hjemmet paa Tremsbüttel ligefrem et Asyl for franske Emigranter, og navnlig Husfruen fik overfor dem Lejlighed til at vise, hvor varmt hun interesserede sig for deres Fædreland.

I Efteraaret 1799 købte Kristian Stolberg Godset Vindeby ved Eckernförde og tog nogle Maaneder senere sin Afsked som Amtmand. Godsets Udbytte svarede imidlertid langtfra til Forventningerne, hans Finanser kom efterhaanden i en sørgelig Forfatning, og ved hans Død i Begyndelsen af Aaret 1821 viste Boets Status sig at være saa ringe, at Enken kun med store personlige Opofrelser kunde stille Kreditorerne tilfreds.

Efter Mandens Død tilbragte Luise Stolberg sine sidste Aar hos Broderen paa Pederstrup. Hendes Syn var efterhaanden bleven stærkt svækket, og hun var næsten lam, da hun døde i Slutningen af Aaret 1824 og blev begravet ved sin Ægtefælles Side paa Horslunde Kirkegaard. Paa hendes Gravsten læses, at hun „med bramfri Virksomhed ikke alene iagttog de hende nærmest paaliggende Pligter, men vidste saavel ved Læsning som ved Omgang med mange aandrige Mænd og Qvinder at vedligeholde og udvide den Interesse, hun stedse nærede for den menneskelige Tænknings høieste Gienstande“.

ELISABET SOFIE MARIE VON EYBEN.
(1745—1780).

ELISABET SOFIE MARIE VON EYBEN

Elisabet Sofie Marie von Eyben var født i Lübeck 1745 som Datter af den daværende Overhofmester hos Enkehertuginden af Holstein-Gottorp, Konferensraad Kristian August von Eyben, og forhenværende Kammerfrøken hos Enkehertuginden af Braunschweig-Lüneburg Elisabet Sofie Marie von Hassbergen. Et Aar gammel blev Elisabet indskrevet i St. Johannesklosteret ved Slesvig, et strængt adeligt Frøkenkloster, og, da hun var bleven 15 Aar gammel, blev hun optaget ved det danske Hof.

Ved Kristian VII's og Karoline Matildes Bryllup den 8. November 1766 blev Elisabet von Eyben saa ansat som Kammerfrøken hos den unge Dronning, efter Overhofmesterinden Fru von Plessens udtrykkelige Ønske, uagtet hun blev den eneste af Karoline Matildes Hofdamer, som ikke var danskfødt. Havde den strænge Overhofmesterinde kunnet se en Smule ind i Fremtiden, vilde hun sikkert ikke have truffet dette Valg.

Som Dronningens Kammerfrøken var Elisabet

von Eyben med hende overalt, og hun synes i en særlig Grad at have haft Karoline Matildes Fortrolighed.

Medens Kongen i Sommeren 1767 var paa Rejsen gennem Hertugdømmerne, opholdt Dronningen sig paa Frederiksborg, hvor hun levede stille og tilbagetrukket og hovedsagelig havde Omgang med de to Enkedronninger, den 67aarige Sofie Magdalene og den 38aarige Juliane Marie. Men, da Kongen allerede i Begyndelsen af August Maaned kom tilbage, blev det rolige Liv afløst af Festligheder, navnlig af de saa moderne Parforcejagter, som blev afholdt i Jægersborg Dyrehave, i Almindelighed et Par Gange om Ugen.

Den unge Dronning var en passioneret Rytterske, og det skal have været Kammerfrøkenen, der først fik Karoline Matilde overtalt til ved disse Jagter at ride i Mandfolkesaddel — „à califourchon“, som det kaldtes — og i Mandsdragt, noget, som vel var mindre farligt, men som absolut ikke var flatterende for Dronningens temmelig korpulente Skikkelse.

Det skal ligeledes have været Frøken von Eyben, der opmuntrede hendes Majestæt til saa ivrigt at tage Del i de mangfoldige Festligheder, hvor de livlige Fruer Gähler, Bülow og Malleville flirtede af Hjertens Lyst med deres opvartende Kavalerer. Som Frøken Elisabets trofaste Tilbeder omtales i Datidens Memoirer den elegante unge Overhofmarskal Kristian Frederik Moltke [27], hvis Gemalinde, der hørte til Hoffets mest feterede Skønheder, imidlertid trøstede sig med Kammerjunker von Plessen [28].

Fru Luise Gramm beskylder i sine efterladte Breve gentagne Gange Frøken Eyben for at have

en væsentlig Skyld i Dronningens Demoralisation, og Rygtet omtaler endog i et Par Tilfælde Karoline Matilde og hendes Kammerfrøken som Rivalinder.

Den første Gang, hvor Hofsladderen omtaler dem paa den Maade, er den mandlige Hovedperson en fransk Skuespiller.

Ved Begyndelsen af Kristian VII's Regering blev der paa den danske Skueplads kun opført danske Skuespil og Balletter. Den unge Konge havde megen Forkærlighed for Teatret og satte ikke alene Pris paa at se Skuespil, men vilde ogsaa gerne selv optræde paa Scenen. Han mente selv, at han var en stor Skuespiller, og skal forøvrigt, efter samtidige Beretninger, have haft ikke saa lidt dramatisk Talent. Hans Yndling, Grev Holck, delte denne Passion og holdt navnlig meget af at tilbringe den Tid, Hoftjenesten levnede ham, i Selskab med muntre Teaterdamer.

I Efteraaret 1766 arbejdede Holck saa ivrigt for at faa indkaldt et fransk Skuespillerselskab, som skulde lønnes af Kongen og optræde paa et særligt „Hofteater“, hvor der skulde være fri Adgang for Publikum. De fleste Hoffer, sagde han, saa fransk Komedie, som ogsaa overalt i høj Grad tiltalte det finere Bourgeoisie, det vilde være forholdsvis let at indrette et Teater oven over Staldrummene i den sydlige Gaardfløj af Kristiansborg Slot, og det var jo ikke utænkeligt, at ogsaa Hoffet af og til fik Lyst til at divertere sig med en Dilettantforestilling.

Det lykkedes Holck at faa Kongen overtalt, man begyndte straks paa Indretningen af „Hofteatret“, og der blev skrevet til et fransk Skuespillerselskab, som havde givet Forestillinger i

Berlin, og som vistnok ikke havde noget imod at forsøge sig i København.

Selskabet kom og fik, indtil det nye Teater kunde blive færdigt, Lov til for egen Regning at give Forestillinger paa den danske Scene.*)

Der blev opført baade Tragedier, Lystspil og Syngestykker; men hverken Udførelsen eller Udbyttet svarede til Forventningerne.

I Slutningen af Januar 1767 var Hofteatret saa færdigt og blev indviet paa Kongens Fødselsdag med fri Adgang „for Rangspersoner og de honnette Borgerfolk, der til Kassen henvende sig om Billetter“. Her kunde det franske Selskab nogenlunde fylde Huset, medens de paa Kongens Nytorv havde spillet for tomme Bænke.

Ogsaa Hoffets Medlemmer forsøgte sig paa Brædderne og opførte bl. a. Voltaires Tragedie „Zaïre“ med Kongen som Orosman, Gehejmeraadinde Gabel i Titelrollen og Fru Bülow som Fatime. Blandt de andre rollehavende omtales Brandt og — Reverdil. Stykket blev først opført for nogle faa udvalgte, senere for en Kreds af fornemme Damer og Herrer og endelig et Par Gange for et større Publikum.

Til det omtalte franske Skuespillerselskab hørte

---

*) Der var ialt 24 Personer under en Direktrice, og Selskabet blev foreløbig engageret paa 1½ Aar, fra Oktober 1766 til April 1768. Til Rejseomkostninger var der beregnet 12,400 Livres, de skulde spille to Gange om Ugen og derfor have 48,000 Livres om Aaret.

Da de 1½ Aar var forløbne, blev der oprettet en ny Kontrakt, som skulde gælde fra Foraaret 1768 til Foraaret 1770, og ifølge denne skulde Kongen gagere Selskabets enkelte Medlemmer. (Den kongelige Partikulærkasses Regnskaber i Rigsarkivet).

en yndet Aktør og Sanger la Tour,*) en meget omtalt „Charmeur“.

Medens nu Dronningen under sin Gemals Udenlandsrejse 1768—69 opholdt sig paa Frederiksborg Slot, blev der udbredt et Rygte om, at hendes Majestæt interesserede sig mere end tilladeligt for den farlige Franskmand. Det lod sig ikke benægte, at la Tour kom meget ofte til Frederiksborg; men det var almindelig omtalt, at Frøken von Eyben var saa optaget af den fremmede Aktør, at hun en Tidlang ikke havde Tanke for sin stadige Tilbeder, Frits Moltke. Det blev indrømmet, at man aldrig saa la Tour sammen med Dronningen, hvorimod han bestandig gik ind og ud hos Elisabet Eyben; men ondskabsfulde Tunger mente, at det ganske vist var Kammerfrøkenens Værelse, der blev benyttet til de mistænkelige Sammenkomster, men at den kvindelige Hovedperson var Karoline Matilde.

Med Hensyn til dette Rygte bemærker Dorotea Biehl i sine historiske Breve, at enhver, som kender lidt til Kvinder, maa kunne indse, „hvor umueligt det var, at et Fruentimmer, der havde forelsket sig i den Grad, som Frøken Eybens Forhold udviste, at hun var, kunde godvillig giøre Afstaaelse til noget andet Fruentimmer, hvem det endog var, endsige være Haandlangere og Skalke-Skiulet i denne Forstaaelse, og, saafremt hun var det og ikke havde været andet i denne Begivenhed, saa taalede Dronningen lige saa lidet,

*) I den kongelige Partikulærkasses Regnskaber vedrørende „de franske Acteurs“ for 1769—70 staar la Tour opført først paa Listen med 1200 Rigsdaler aarligt; men den 27. Marts 1770 er han bleven afskediget og har faaet udbetalt 500 Livres som Rejsepenge. Hans Kvittering findes mellem Bilagene.

at la Tour var heele Timer og længere allene med Frøkenen, som dog ingen kunde nægte, siden man ofte saae Dronningen paa adskillige Steder i den Tiid, at la Tour var hos Frøkenen".

Noget, som væsentlig maatte bidrage til at give Rygtet om et utilladeligt Forhold mellem Dronningen og den franske Aktør Næring, var de kostbare Foræringer, han ved alle Lejligheder fremviste, og som han angav at have modtaget „fra en høy Haand". Forøvrigt mente de fleste af Hoffets Medlemmer vistnok, at Dronningen var uskyldig, men at hun maatte have mægtige Fjender, hvem det var magtpaaliggende at sværte hende i Kongens Øjne — det hed sig, at der var sendt anonyme Skrivelser, som bekræftede Rygtet, til hans Majestæt — og som skaffede la Tour de omtalte Pretiosa i Hænde paa en saadan Maade, at han kunde have Grund til at antage, at de kom fra Karoline Matilde. At den forfængelige Skuespiller saa skulde føle sig forpligtet til at vise Spor af Diskretion, var vel for meget forlangt.

Det var ogsaa noksom omtalt ved Hoffet, at Frøken von Eyben i en vis Periode havde kunnet regne Struensee mellem sine ivrige Tilbedere, og, da Frøkenen, uagtet hun var „la première des filles d'honneur", paa Hoffets berømte Rejse i Hertugdømmerne i Sommeren 1770 sammen med flere af Hofpersonalet pludselig blev sendt til København, var det, efter hvad Reverdil meddeler i sine Memoirer, fordi hun havde givet nogle Scener af Jalousi overfor Dronningen, der efter hendes Mening ikke havde saa megen, eller i al Fald ikke saa gammel Ret til Struensee som hun, der havde kendt ham længe før den Tid, da Forholdet til Dronningen begyndte.

Karoline Matildes senere Defensor under Skilsmisseprocessen, Højesteretsadvokat Uldall [29], skriver i nogle efterladte Optegnelser, at Struensee „var i nøiere Bekiendtskab med Frøken von Eyben, end Anstændighed tillod“, og at hun havde gjort sig al mulig Umage med at anbefale ham til Dronningen.

I et Brev, hvori Fru Gramm omtaler den Uforsigtighed, Karoline Matilde har vist i sin Opførsel overfor Struensee paa en Maskerade, skriver hun: „Frøken Eyben maa være den eneste, der har nogen Glæde af alt dette; hun har arbejdet troligt paa at ødelægge dette Barn, og desværre har hun haft Held med sig“, og i et andet Brev hedder det: „Det er den nedrige Frøken von Eyben, der spinder Intrigen“.

At Fru Gramm og Frøken von Eyben just ikke havde noget godt Øje til hinanden, er tidligere omtalt.

I Foraaret 1771 fik Elisabet Eyben saa definitivt sin Afsked fra Hoffet med en lille Pension paa 300 Rigsdaler aarlig. Hun skulde igen have haft et hæftigt Sammenstød med Karoline Matilde og skarpt bebrejdet hende Forholdet til Struensee, hvad hun efter Dronningens Mening mindst af alle var berettiget til.

Efter at have forladt Hoffet tog Frøken von Eyben til Holsten, og, da der efter Januarkatastrofen 1772 blev samlet Vidneudsagn til Brug ved Skilsmisseprocessen imellem Kristian VII og Karoline Matilde, blev den tidligere Kammerfrøken opfordret til at besvare forskellige Spørgsmaal vedrørende Forholdet mellem Dronningen og Struensee, som hun maatte antages at kende fremfor nogen. Hun blev forhørt i Lübeck, hvorfra hendes beedigede skriftlige Vidnesbyrd blev

sendte til København, og disse Vidnesbyrd kom til at tynge stærkt i Vægtskaalen mod den ulykkelige Dronning.

Aktor i Skilsmissesagen, Kammeradvokat Bang [30], skriver i sit Indlæg paa Kongens Vegne, at „det, som hendes Majestæt havde nægtet for hendes Kammerjomfruer, har hun tilstaaet for hendes Kammer-Frøken von Eyben".

Frøken Eyben havde bl. a. erklæret, at hun ikke vidste, naar Dronningen første Gang havde talt med Struensee; men Struensee havde fortalt hende, at Kongen havde befalet Karoline Matilde at modtage ham som Læge, og Dronningen havde sagt hende, at hans Majestæt en Morgen, medens hun var ved at gøre Toilette, var kommen ind til hende med Struensee.

Frøken Eyben vidste bestemt, at Struensee nogle Uger efter, at han var kommen til København, havde søgt Avdiens hos Karoline Matilde, og at Overhofmesterinden, som ikke kunde fordrage ham, til sin store Ærgrelse ikke havde kunnet nægte ham Adgang. Efter en anden Version skal Frøkenen selv have overtalt Dronningen til en Dag, da Livlægen, Just von Berger [31], ikke var nærværende, at konsulere Struensee; men det har Frøken Eyben ikke talt om under Forhøret. Derimod har hun bekræftet Kammerjomfruernes Beretning om, at Dronningen ved en Maskerade i Riddersalen paa Kristiansborg Slot i Slutningen af Januar 1770 havde forladt Salen i længere Tid, og, som det senere viste sig, været sammen med Struensee paa hans Værelse, der jo efter den 17. Januar 1770 var paa Slottet i Mezzaninetagen ved Kirkeløngangen. Saa fortalte hun, at hun en Dag, da hun kom ind til Dronningen, fandt hende grædende og meget bekym-

ret, og, da Kammerfrøkenen spurgte, hvad hendes Majestæt fejlede, havde Karoline Matilde betroet hende, at hendes Kammerjomfruer netop havde advaret hende: der gik det Rygte, at Struensee kom til hende om Natten, begge Enkedronningerne og Gehejmekonsiliet vidste det og tænkte over, hvad der maatte gøres. Dronningen havde spurgt Kammerjomfruerne, om de mente, Rygtet vilde tabe sig, naar hun ikke saa Struensee saa ofte, og det havde de nok ment. Under en fortrolig Samtale havde Karoline Matilde da tilstaaet for Frøken Eyben, at Rygtet talte sandt, og at Struensee havde raadet hende at bestikke Kammerjomfruerne, hvad hun dog ikke havde kunnet bekvemme sig til. Kammerfrøkenen havde da raadet Dronningen til at lade Bernstorff kalde, fortælle ham om Rygtet og bede ham sørge for, at Struensee kom bort og fik en god Ansættelse et andet Sted; men dette virkelig fornuftige Raad fulgte Karoline Matilde, som bekendt, ikke.

Saa har den forrige Kammerfrøken endelig fortalt om Dronningens mistænkelige Omgang med Struensee pàa den holstenske Rejse i Sommeren 1770, hvorledes de f. Eks. kørte ud sammen alene tidlig om Morgenen og var borte et Par Timers Tid.

I sit Forsvar for Dronningen protesterer hendes Defensor, Højesteretsadvokat Uldall, imod, at den forrige Kammerfrøkens Forklaringer bliver betragtede som gyldige Vidnesbyrd, da det af hendes Svar navnlig paa et bestemt Spørgsmaal under Forhøret tydeligt fremgaar, at Dronningen havde haft Grund til at betragte hende som en farlig Person. Karoline Matilde havde forsikret, at hun aldrig havde „gjort Frøken von Eyben

saadan Confidence“, som hun havde paastaaet; Dronningen havde kun sagt, at „det var ridicul at abandonnere Struensee for et saa ugrundet Rygte“.

At der fra Frøken Eybens Side har været Jalousi med i Spillet, kan næppe betvivles; men hun har ikke stillet sig selv i noget godt Lys.

Mellem Bilagene til Finanskollegiets Journalsager for 1774, som findes i Rigsarkivet, ligger en Ansøgning fra Frøken Elisabet von Eyben, dateret Lübeck d. 13. Maj, hvori hun anmoder om et Tillæg til den hende tilstaaede Pension.

Hun skriver, at hans Majestæt ved, hun ved sin Afskedigelse fra Hoffet 1771 for sine elleve Aars Tjeneste som Hofdame og som Kammerfrøken fik en Pension paa 300 Rigsdaler aarlig. Da hun nu har erfaret, at der for kort Tid siden er død en forhenværende Kammerfrøken, hvis Pension altsaa er falden bort, og da det hidtil har været hende „ungemein sauer“ at komme ud af det, saa beder hun allerydmygst om Forhøjelse af sin Pension, i det Haab „dieser allerhöchsten königlichen Gnade für meine so lange Zeit geleisteten Dienste nicht gäntzlich unwürdig zu sein“.

Hvorvidt hendes Ansøgning er bleven bevilget, faar man ikke at vide; men under alle Omstændigheder havde Elisabet Eyben ingen lang Fremtid at være bekymret for, da hun døde i Efteraaret 1780, kun 35 Aar gammel.

KAROLINE TUGENDREICH SCHIMMELMANN,
født *Friedeborn.* (1730—1795).

KAROLINE TUGENDREICH SCHIMMELMANN

Karoline Tugendreich Friedeborn var født 1730 og opdraget i Gehejmeraad Heinrich Ernst von Gersdorfs Hus i Dresden.

Hendes Forældre kendes ikke; men i nogle Optegnelser om Familien Schimmelmann staar der, at hun var en yngre Søster til von Gersdorfs Husbestyrerinde, som var Enke efter en Oberst. Hun fik en udmærket Opdragelse og blev en meget smuk ung Pige med et indtagende Væsen.

Da hun var 17 Aar gammel, blev hun saa gift med Heinrich Carl Schimmelmann, som havde haft en ret romantisk Ungdomshistorie*).

Han var født 1724 i Demmin i Pommern, hvor Faderen var en anset Købmand. Drengen blev først sat nogle Aar i Handelslære i Stettin; men det rolige Liv tiltalte ham ikke i Længden. Da saa den anden schlesiske Krig brød ud i Sommeren 1744, fulgte det tyveaarige unge Menneske

---

*) Høst: „Heinrich Carl Greve af Schimmelmann“. Clio 1. Hæfte 2. 1813. Pag. 3—40. — Bobé: „Efterladte Papirer fra den reventlowske Kreds etc.“ 5. 1902. Pag. XI—CVIII.

med Preuserkongens Hær ind i Bøhmen, blev forestillet Frederik II og fik snart indledet Underhandlinger om Leverance af Levnetsmidler til Hæren. Han havde Held med sig, og det lykkedes ham i Løbet af forholdsvis kort Tid at samle sig en lille Formue paa omtrent 5000 Rigsdaler, som han, af Frygt for at miste dem, vekslede i Guld og bar i et Læderbælte om Livet. Saa blev han en Dag overfaldet af fjendtligt Kavalleri, som tog Pengene fra ham og lod ham ligge paa Landevejen, hvor han blev funden af en vandrende Haandværksvend, Johan Matias Schalburg — som forøvrigt senere blev holstensk Godsejer — og han hjalp ham efter bedste Evne.

I Slutningen af 1745 blev Freden sluttet, det lykkedes Schimmelmann ved en formaaende Beskytters Hjælp at faa største Parten af sine Penge tilbage, og med dem som Driftskapital begyndte han en Materialhandel i Dresden. Her var han da saa heldig at gøre Bekendtskab med Gehejmeraad von Gersdorf, og i hans Hus traf han sammen med Karoline Friedeborn.

I Foraaret 1747 holdt det unge Par Bryllup, og nøjagtigt 9 Maaneder senere blev den første Søn født, forøvrigt et svageligt Barn, som ikke syntes at kunne blive ret gammel, men som blev Moderens Yndling. I nogle Aar havde Schimmelmann saa Uheld, indtil han, da den preusiske Hær i Sommeren 1756 rykkede ind i Sachsen, af Frederik d. store fik overdraget Leverancer til en Del af Hæren. Aaret efter blev han preusisk Gehejmeraad, og saavel ved sine Leverancer som ved heldige Transaktioner med Hensyn til de af Preuserkongen beslaglagte Porcellænsoplag samlede han sig hurtigt en meget betydelig Formue, som han anbragte i Hamburg. Saa købte

Schimmelmann et fyrsteligt Palæ i Altona, Godset Ahrensburg med tilhørende Slot i Nærheden af Hamburg, afslog et Tilbud fra den preusiske Konge om at oprette en Porcellænsfabrik, men modtog i Sommeren 1761 en Opfordring til at træde i dansk Tjeneste.

Foreløbig fik han Kammerherrerang og overtog Posten som dansk Resident i Hamburg.

Reverdil skriver, at Schimmelmann, da han var bange for, at den preusiske Konge, naar han opdagede, hvormeget han havde profiteret, vilde lade ham „rendre gorge“, trak sig tilbage til Altona. Danmark har altid, hedder det, „accueilli les émigrants, qui apportaient de la fortune“, og Schimmelmann havde oven i Købet et Finanstalent, som der i høj Grad var Brug for. Der cirkulerede Rygter om, at Schimmelmann ved et halsbrækkende Ridt havde maattet redde sig fra preusiske Ulaner, som var efter ham, og at Frederik V havde maattet love Preuserkongen „at sætte ham bag Jernstænger“ — det blev Jerngitteret foran Palæet i Bredgade.

Den danske Statsgæld var dengang omtrent 20 Millioner Rigsdaler, og den ødsle Hofholdning, de urimeligt store Gager og Pensioner og de uforholdsmæssige Udgifter til Armeen var Hovedaarsager til den økonomiske Misère. Agerbrug, Kvægavl og Fiskerier var i Forfald, Haandværkerne klagede, mange Fabrikker maatte standse, de mindre handlende generedes af omstrejfende udenlandske Kræmmere og et systematisk Smugleri, og Landets Indførsel oversteg langt Udførselen.

Imidlertid købte Schimmelmann af Gehejmeraadinde Plessen det bekendte Palæ i Bredgade i København, blev Friherre, købte Godset Linden-

borg ved Aalborg og Slottet Wandsbeck ved Hamburg og tog energisk fat paa at forbedre Landets Finansvæsen. Han skaffede Kredit og Laan, solgte Krongodser og fik udskrevet en Ekstraskat, 8 Skilling maanedlig for enhver Person over 12 Aar — en Skat, som næsten berøvede Kongen hans Popularitet og gjorde Schimmelmann grundigt forhadt af den store Befolkning. Ogsaa i Anledning af Salget af Krongodserne blev der stor Misfornøjelse, da det medførte Nedlægning af mange Bøndergaarde, og Salgspriserne gennemgaaende var meget lave. At Friherren ikke glemte sine egne Interesser, behøver næppe at bemærkes.

Schimmelmann købte endvidere af Staten Geværfabrikken „Hammermøllen" ved Hellebæk, nogle Plantager i Vestindien og et Sukkerraffinaderi, og alt blev til Formuer mellem hans Hænder. Ligeledes som Statens Bankier sikrede han sig en rigelig Provision. At han blev meget strængt og tildels uretfærdigt bedømt, maa maaske navnlig tilskrives hans hensynsløse og ofte overdrevent selvbevidste Optræden — han var altid den kolde Finansmatador.

Under Kristian VII's Udenlandsrejse 1768—69 var Gehejmeraad Schimmelmann med som Skatmester. Kongen, som ved Rejsens Begyndelse var hans Gæst paa Ahrensburg, havde stor Respekt for hans finansielle Dygtighed og synes ogsaa i andre Retninger at have ladet sig imponere af ham; det var saaledes navnlig Schimmelmanns Skyld, at den berygtede „Støvlet-Katrine" i Begyndelsen af 1768 var bleven sendt til Hamburg.

Da saa Struensee begyndte at faa Indflydelse paa Statsstyrelsen, fandt Schimmelmann sig til-

syneladende roligt i den unge Eventyrers voksende Magt og holdt som tidligere pragtfulde Fester i Palæet i Bredgade, hvor endogsaa Kongefamilien undertiden indfandt sig. Allerede i Marts 1767 fortæller Flensborg [32] i „Den danske Mercurius“:

„En Schimmelmann vi seer benaadet med den Ære
vort Høye Herskabs Vært en Aften-Stund at være.
Han Aften-Taffelet et Ball loed følge paa,
som de saa naadig var ey heller at forsmaae.“

Og i Februar 1768 hedder det samme Sted:

„Hidindtil holdtes kun paa Slottet Masqverade;
men nu Monarken saaes Høykongelig tillade
af en særdeles Gunst, at Hr. von Schimmelmann
gav Een i sit Hotel for Folk af Rang og Stand!“

Maskerader har, som bekendt, spillet en skæbnesvanger Rolle i Karoline Matildes korte Dronningtilværelse. Struensee fortæller senere under de Forhør, som blev afholdt over ham i Kastellet, at han bedst havde kunnet „tale om amour“ med Dronningen paa Maskeraderne, der blev baade af Karoline Matildes Kammerjomfruer og af andre anført flere Lejligheder, hvor Dronningen under Masken havde opført sig meget uforsigtigt overfor sin Elsker, og det var, som bekendt, paa et Maskebal paa Kristiansborg Slot, at Karoline Matilde tilbragte de sidste lykkelige Timer af sit Liv.

Dronningens Defensor under Skilsmisseprocessen, Højesteretsadvokat Uldall, pointerer ogsaa den demoraliserende Indflydelse, Maskeraderne har haft paa den livslystne Karoline Matilde, og mener, de i en væsentlig Grad har bidraget til at bringe hende ind paa det Skraaplan, som førte

til Tabet af hendes Frihed, Dronningværdighed og Børn.

Ved Festlighederne paa Palæet i Bredgade blev der udfoldet en fyrstelig Pragt, og Hoffets kritiske Medlemmer af begge Køn synes at have befundet sig udmærket som Skatmesterens Gæster.

Den smukke og livlige Gehejmeraadinde Schimmelmann hørte til den unge Dronnings intimeste Omgang og var bl. a. en af de første, hun udmærkede med „Matildeordenen“, som blev stiftet paa Kongens Fødselsdag d. 29. Januar 1771, og som kun maatte bæres af højst 24 Personer, Damer og Herrer, der stod Karoline Matilde særlig nær, og ikke sammen med Enkedronning Sofie Magdalenes Orden, som Gehejmeraadinden syv Aar tidligere var bleven dekoreret med*).

At Schimmelmann tillod sin Gemalinde at færdes saa meget ved det fordærvede Hof og have saa intim Omgang med den letsindige Dronning, blev der set meget skævt til af deres gamle Venner, Bernstorfferne og deres Kreds, som ogsaa skarpt dadlede den Sindsro, hvormed han

---

*) Matildeordenen, som bestod af Dronningens kronede Monogram i en oval Indfatning, blev af Herrerne baaret i et rosenrødt og hvidt Baand om Halsen, af Damerne paa en Brystsløjfe. Foruden af Kongen, Dronningen, Enkedronningen og Arveprinsen blev den baaret af Damerne von Plessen, Schimmelmann, Gähler og Holstein, af Herrerne Struensee, Brandt, Rantzau-Ascheberg, Gähler og von Osten. Det blev fortalt, at Ordenen var oprettet for Struensees Skyld, som ikke kunde lade sig give Elefantordenen og ikke vilde have Dannebrogsordenen. Efter Januarkatastrofen 1772 blev Matildeordenen, som bekendt, ophævet, og der eksisterer, saa vidt vides, intet Eksemplar af den.

bøjede sig under „Ministerdoktorens“ usurperede Magt.

Fru Schimmelmann skal forøvrigt med Bekymring have fulgt Udviklingen af Forholdet mellem Dronningen og Struensee, og hendes Gemal skal fra flere Sider være bleven opfordret til at gøre sin Indflydelse gældende for at faa en Ende paa Skandalen; men han svarede stadig, at Dronningen var Herskerinde og kunde handle, som hun vilde.

Det vilde næsten være utænkeligt, om den smukke Gehejmeraadinde, der ikke i mindste Maade følte sine 40 Aar, aldeles ikke var bleven smittet af den erotikfyldte Atmosfære, hvori hun tilbragte saa mange fornøjelige Timer. Saagodtsom enhver af Hoffets Skønheder havde jo sin „amant déclaré“, nogle af dem en hel Sværm, og Fru Schimmelmann fik da ogsaa Skyld for at interessere sig mere end strængt taget tilladeligt for den smukke, mandige Major Falkenskjold [33.] Om Rygtet har haft Ret, faar staa hen, og Sagen har under alle Omstændigheder næppe forvoldt Gemalen synderlig megen Bekymring — dertil var han altfor optaget af sit Livs Formaal: at samle Penge til Staten — og til sig selv.

Wasserschlebe [34] roser i sine Optegnelser Fru Schimmelmann som en intelligent og godhjertet Dame, der omhyggeligt tog sig af sine Børns Opdragelse og som en dygtig Husmoder ledede sit store Hus „avec une économie décente“. Man faar ved samme Lejlighed at vide, at Køkken og Tjenerskab kostede 1000 Rigsdaler om Maaneden — Vinkælderen og Stalden naturligvis fraregnede.

Allerede før Efteraaret 1770 havde Struensee begyndt at forhandle med sin Broder [35], som

var Professor i Matematik ved Ridderakademiet i Liegnitz, om at komme til København for at tage sig af det danske Finansvæsen. Det hedder i et af Brevene, at Schimmelmann i Begyndelsen havde været alt andet end behagelig mod Struensee; man ved ogsaa, at Skatmesteren under Kongens Udenlandsrejse havde behandlet den unge Rejselæge med en udsøgt Overlegenhed. I Foraaret 1771 kom Professor Struensee saa til København, satte sig hurtigt og metodisk ind i Finanskollegiets Affærer og antydede straks, at han i mange Retninger ikke var enig med Skatmesteren, som derfor foreløbig trak sig tilbage.

Saa kom imidlertid Januarkatastrofen 1772, som Schimmelmann sikkert havde forudset, og han fik da snart sin tidligere Indflydelse. Han blev Elefantridder og Lensgreve, og hans energiske Virksomhed i den guldbergske Periode, bl. a. ved Statens Overtagelse af Banken, er tilstrækkelig bekendt. Schimmelmann omordnede Finanskollegiet, var Medunderhandler ved Mageskiftet angaaende den gottorpske Del af Holsten og var Hovedmanden for Anlæggelsen af Ejderkanalen; han fik oprettet det vestindiske og det østersøisk-guineiske Handelsselskab, et nyt Kompagni for Silde- og Kabliavfangsten og omordnede Grønlands, Islands og Færøernes Handel.

Schimmelmanns Fortjenester af den danske Handel var saaledes ubestridelige, og, at han havde sørget rigeligt for sig selv, var kun ganske naturligt. Da han kom til Danmark, anslog man hans Formue til omtrent $1\frac{1}{2}$ Million Rigsdaler, og den var nu omtrent dobbelt saa stor. Grev Schimmelmanns Helbred var imidlertid bleven stærkt medtaget, og i Begyndelsen af 1782 døde han, kun 58 Aar gammel.

Grevinden, som ved sin Mands Død var i sit 52. Aar, havde i deres femogtrediveaarige Ægteskab født 6 Sønner og 3 Døtre. Det ældste Barn, den tidligere omtalte Søn, Heinrich Ernst, var nu 34 Aar gammel.

En Datter var død i Dresden 1751, 8 Maaneder gammel, en Søn var død lige efter Fødslen i København 1764, og en Søn, som studerede i Halle samtidig med Brødrene Stolberg, druknede ved Badning i Saale i Sommeren 1772; man fortalte, at ingen havde villet forsøge at redde den 20aarige Student, fordi der blandt Byens Indbyggere herskede den Overtro, at Floden hver Midsommer krævede et Menneskeliv. Endelig var en 22aarig Søn død som Kammerherre 1778, efter Rygtet af Sorg over en ung Dames Troløshed.

En Datter var gift med Grev Baudissin [36], som Aaret efter blev Gesandt i Berlin, en anden Datter var gift med Grev Reventlow til Emkendorf [37].

Den næstældste Søn, Frederik Josef, som ved Faderens Død var 27 Aar gammel og gift med en Søster til Generalinde Gähler, arvede Ahrensburg, og det yngste Barn, Sønnen Karl Kristian, som dengang var 14 Aar gammel, arvede senere Wandsbeck.

Den ældste Søn, Heinrich Ernst, som ved sin Fødsel var kommen et Par Maaneder for tidligt, og som i sine første Barneaar havde været svagelig, havde faaet Undervisning i Hjemmet og senere i Schweiz, hvorfra han var rejst hjem til Forældrene i København over Paris og London. Han blev straks, 20 Aar gammel, Konferensraad og Kammerherre, fik Enkedronningens Orden og Faderens Vejledning i Finansvæsenets Mysterier.

Han havde imidlertid gjort Bekendtskab med

en jævnaldrende Dr. juris, August Hennings [38], Søn af en Amtsforvalter i Pinneberg, en ung Romantiker og Revolutionsmand, og de blev snart uadskillelige Venner; Hennings boede bl. a. paa Palæet i Bredgade, medens den gamle Schimmelmann var med paa Kongens Udenlandsrejse, og de to unge Mennesker havde foresat sig i Fællesskab at reformere Staten.

Saa blev Hennings i Foraaret 1770 paa en Hofmaskerade Vidne til, hvor fortroligt Forholdet var blevet mellem Dronningen og Struensee, og fortalte sin Opdagelse til Skatmesteren; han vilde imidlertid ikke paa nogen Maade blande sig deri, men fik det ubelejlige Vidne sendt til Antvorskov som kongelig Landmaaler. Hennings opgav dog snart sin Stilling; men, da Faderen pludselig døde, blev han nødt til at anmode Struensee om en Virksomhed og blev i Sommeren 1771 ansat som Arkivar ved det tyske Kammer. Paa samme Tid var Ernst Schimmelmann i Norge, og efter hans Hjemkomst blev Vennerne Vidner til Dramaets Afslutning.

I Efteraaret 1772 gik Hennings saa som Legationssekretær til Berlin, hvor han efter Aftale med sin Ven ved hemmelige Forhandlinger med den engelske Gesandt søgte at virke hen til den forviste Karoline Matildes Rehabilitation, og her blev han i to Aar.

Imidlertid var Ernst Schimmelmann 1773 bleven Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet. Han var i mange Henseender forskellig fra Faderen, han havde videnskabelige og literære Interesser og havde tildels bevaret sine romantiske og revolutionære Ideer. Sammen med Hennings havde han under Karoline Matildes Fængselsophold paa Kronborg ved anonyme Breve

til den engelske Gesandt søgt at formaa ham til at advare Dronningen mod at afgive kompromitterende Tilstaaelser, og efter Karoline Matildes Forvisning til Celle havde han i Altona forhandlet med den forhenværende Staldmester Bülow, der efter Katastrofen sammen med sin noksom bekendte Frue havde slaaet sig ned der, om, hvorledes man bedst kunde faa Dronningen tilbage til Danmark.

Saa kom en ung engelsk rejsende Baronet, Wraxall [39] i Efteraaret 1774 til Celle, saa Dronningen og besluttede at hjælpe hende, hvis det paa nogen Maade var ham muligt. I Hamburg traf han sammen med Bülow og Ernst Schimmelmann, og Resultatet blev, at Wraxall skulde bringe Karoline Matilde Meddelelse om, at nogle danske Adelsmænd vilde forsøge at sætte hende paa Tronen igen, og opfordre hende til at slutte sig til dem.

Den unge Englænder traf virkelig Karoline Matilde, som med den største Interesse hørte om Planen, og i den paafølgende Vinter 1774—75 kom der ivrige Forhandlinger i Gang mellem Celle, Altona og København, hvor den forviste Dronning havde mange Venner, og Wraxall maatte ofte gøre en anstrængende Kurertjeneste.

Man henvendte sig ogsaa i al Hemmelighed til Karoline Matildes Broder, den engelske Konge Georg III, hvis Samtykke ikke kunde undværes; men han havde Betænkeligheder, Sagen trak i Langdrag, og Wraxall var netop paa Vejen til London, da han fik Meddelelse om, at Dronningen pludselig var bleven syg og var død d. 10. Maj 1775.

Det var ikke efter den gamle Grev Schimmelmanns Hoved, at Sønnen havde interesseret sig saa levende for Karoline Matildes Genind-

sættelse som Dronning, og Efterretningen om hendes Død har næppe været ham mindre velkommen end de mange, der havde god Grund til at frygte, at den forviste Dronning igen skulde blive taget til Naade og deres Deltagelse i den berygtede Hofrevolution blive underkastet en nøjere Undersøgelse. Rygtet om, at Gehejmeraad Schach-Rathlou [40] som Medlem af den Kommission, der efter Afhøringen af Vidnerne holdt Forhør over Karoline Matilde paa Kronborg d. 9. Marts 1772, ved en uforsvarlig Fremgangsmaade havde skaffet Dronningens Underskrift paa Tilstaaelsesdokumentet, var ikke bragt til Tavshed, og Skatmesteren skal efter Modtagelsen af Dødsbudskabet have gratuleret Gehejmeraaden til, at han for Fremtiden kunde være rolig.

Forøvrigt havde Ernst Schimmelmann nu faaet andet at tænke paa, idet han i Efteraaret 1775 giftede sig med Komtesse Emilie Rantzau, hvis Fader havde været Chef for Dronningens Livregiment.

Bryllupet blev holdt paa Ahrensburg med fyrstelig Pragt — den stolte Pengematador vilde give Højtideligheden et Rigdomspræg, som ikke skulde fordunkles af Svigerdatterens gamle Slægtnavn, paa det Gods, hvor han som Herre havde afløst Rantzau'erne.

Den unge Grevinde Schimmelmann var en meget smuk og elskværdig Person — hendes Navn er knyttet til „Emilie-Kilden“ ved deres bekendte Landsted „Sølyst“ — og navnlig hendes Svigermoder var særdeles tilfreds med sin Yndlingssøns Valg; men allerede i Begyndelsen af Aaret 1780 døde Grevinde Emilie af en Brystbetændelse, ikke fuldt 28 Aar gammel.

I omtrent to Aar var Enkemanden utrøstelig og

trak sig tilbage fra alle Adspredelser, og ved Kilden nedenfor „Sølyst“ lod han rejse en Mindestøtte over den døde Hustru; men i Foraaret 1782, nogle Maaneder efter Faderens Død, hvorved han blev Herre til Lindenborg, giftede han sig igen.

Hans anden Gemalinde var den 24aarige Charlotte Schubart, Datter af en ubemidlet Officersenke, og i en Aarrække var deres Hjem et Samlingssted for fremragende Videnskabsmænd og Kunstnere. Enhver befandt sig vel i Palæet i Bredgade om Vinteren og paa Sølyst om Sommeren, hvor Selskabet var saa broget sammensat og Tonen saa fordomsfri og utvungen, som det sjældent var Tilfældet i et virkelig fornemt Hus paa den Tid.

Ernst Schimmelmanns Deltagelse i Regeringsskiftet 1784, hans Virksomhed som Finans- og senere som Udenrigsminister, hans Arbejde for Negerhandelens Afskaffelse og hans Virksomhed som Præsident for Videnskabernes Selskab er tilstrækkelig bekendt, og til sin Død 1831 var han en gavmild Beskytter af Kunst og Videnskab.

Den gamle Enkegrevinde har efter Skatmesterens Død rimeligvis opholdt sig afvekslende hos sine Børn og Svigerbørn, til hun døde af Vattersot i Hamburg i Slutningen af Aaret 1795, $65^1/_2$ Aar gammel. I et af Datidens Hamburgerblade for d. 1. December 1795 hedder det efter Meddelelsen om hendes Dødsfald, at den grevelige Familie har tabt „die zärtlichste, theilnehmendste Mutter“, hendes Venner „die liebenswürdigste Gesellschafterin, deren Geist und unvergleichliches Herz ihnen gleich schätzbar waren“ og de fattige og lidende „eine Versorgerin und Pflegerin, die in der Milderung ihrer Leiden das süsseste Vergnügen fand“.

Den næstældste Søn, Frederik Josef, der blev Enkemand 1796, omtales som en livligt levende Herre og døde fire Aar senere.

Grevinde Reventlow, født Schimmelmann, døde 1816, hendes Søster, Grevinde Baudissin, ti Aar senere.

Den yngste Søn, Karl Kristian Schimmelmann, som var Kavalleriofficer, tog sin Afsked 1795 og døde som Gehejmekonferensraad 1842.

BIRGITTE SOFIE GABEL,
født *Rosenkrantz*. (1746—1769).

BIRGITTE SOFIE GABEL

Birgitte Sofie Rosenkrantz var en Datter af Baron Verner Rosenkrantz og Else Margrete Sehested. Verner Rosenkrantz havde først været Officer, men havde, 43 Aar gammel, taget sin Afsked som Major og bosat sig paa Krabbesholm ved Skive, som hans Svigermoder overdrog ham.

Birgitte Sofie var født 1746. Da hun var 6 Aar gammel, blev Faderen Kammerherre og Amtmand over Skivehus Amt, og to Aar senere overdrog Svigermoderen ham Juel'ernes gamle Herresæde Villestrup i Aalborg Amt, som 1757 blev oprettet til Baroni. Samme Aar blev han Friherre.

Om Birgitte Sofies Barndom ved man intet; men i sit 16de Aar blev hun gift med Kristian Karl Gabel, der dengang var Hofmester hos Prinsessen af Østfriesland.

Han var 22 Aar ældre end Birgitte Sofie og var i Foraaret 1761 bleven Enkemand efter Katrine Margrete Cicignon, som var en Datter af den daværende Stiftamtmand i Bergen, og som var død efter en halv Snes Maaneders

Ægteskab. Om Efteraaret holdt han saa Bryllup med Birgitte Sofie Rosenkrantz.

1764 blev Kammerherre Gabel Hofmester hos Prinsesse Luise, Kristian VII's yngste Søster, der to Aar senere blev gift med Prins Karl af Hessen, og 1768 blev han Deputeret i Søetatens Generalkommissariat.

Han omtales som en ret ubetydelig Person, blev vel Gehejmeraad 1769, men har ikke spillet nogen Rolle i den mærkelige Periode, hvor Struensee behandlede Mennesker som Skakbrikker og flyttede dem om efter Forgodtbefindende.

Den unge Gehejmeraadinde var ubestrideligt en af Hoffets smukkeste og intelligenteste Damer. Samtidig med, at Manden blev Hofmester hos Kongens Søster, blev hun dekoreret med Enkedronning Sofie Magdalenes Orden „de l'union parfaite", og hun har i sit korte Liv næppe haft nogen Fjende.

Den ældre Bernstorff skriver om hende, at ingen som hun havde den Evne at bedaare, naar hun vilde, og at det næsten var umuligt for nogen Mand at komme i nærmere Berøring med hende uden at blive forelsket i hende.

Ogsaa Reverdil omtaler hende med stor Agtelse og Sympati, og Grev Rantzau-Ascheberg, den skeptiske og satiriske Verdensmand, skrev kort efter hendes Død, at hun havde saa paalidelige Kundskaber og var i den Grad til at stole paa, at hun kunde kappes med de mest begavede og hæderligste Mænd.

Høyer [41], Reverdils unge Ven og Beundrer, som førte en omfattende Korrespondance med Kongens tidligere Lærer og Kabinetssekretær under hans Eksil 1767—71, er aldeles indtaget i Fru Gabel. „De ved, hvordan hun forstaar at tale",

skriver han og roser i høje Toner hendes Forstand og Vid, hendes Elskværdighed og Skønhed.

En Tid synes den smukke Gehejmeraadinde at have været Genstand for ret plumpe Tilnærmelser fra Kongens Side. Han besøgte hende endogsaa i hendes Hjem i „Prinsens Palæ“, og det hed sig, at Saint-Germain og hans Parti vilde forsøge at skaffe hans Majestæt hende til Elskerinde, for saa, naar Kongen var optaget paa den Maade, at kunne realisere deres dristige politiske Planer. Der gik det Rygte, som maaske ikke var helt uden Hjemmel, at Saint-Germain tænkte paa at styrte Gehejmekonsiliet og sammen med Grev Rantzau-Ascheberg overtage Regeringen.

Ulrik Adolf Holstein mener vel at smigre Fru Gabel, naar han skriver, at hendes Skønhed og Elskværdighed vilde gøre hende til en værdig Elskerinde for hans Majestæt.

Det var i Foraaret 1767, altsaa et Aarstid før den berømte Udenlandsrejse.

Den smukke unge Frue afviste imidlertid paa det bestemteste Kongens Kurtiseren og bruger i nogle Breve meget kraftige Udtryk for den Modbydelighed og Foragt, hun følte for ham.

Hans Majestæt har ganske sikkert heller ikke været i Stand til at gøre noget fordelagtigt Indtryk paa en fint dannet ung Dame. Snart opvartede han med sarkastiske Bemærkninger eller Spøgefuldheder, som just ikke altid holdt sig indenfor almindelig Velanstændigheds Grænser, snart behagede det ham at give efter for en rent drengeagtig Kaadhed, som naar han en Dag ved Taflet strøede Sukker paa den ceremonielle Bedstemoders Paryk, eller naar han en Aften i en Mellemakt i Teatret blæste i en af Hofdamernes Tekop, saa at det varme Indhold sprøjtede ud

over hende. En taabelig Latter var hans eget Akkompagnement til saadanne Dumheder.

Fru Gabels Ægteskab kunde umuligt tilfredsstille hende, og hun søgte da at sprede sin Melankoli ved at føre en udstrakt Korrespondance bl. a. med Reverdil, Saint-Germain, Rantzau-Ascheberg og Kongens Svoger, Prins Karl af Hessen.

Hun tænkte en Tid paa at modtage et Forslag om at blive Hofmesterinde hos Prins Karl og Prinsesse Luise, men opgav det — rimeligvis fordi hun vidste, at Prinsessen var meget skinsyg paa hende — og hendes Mand afslog da paa hendes Vegne Tilbudet.

Det er af nogle af hendes Breve let at se, at den unge Gehejmeraadinde har haft en sværmerisk Tilbøjelighed for Prinsen, og i nogle Breve fra den ældre Bernstorff læser man, at von Saldern, den russiske Gesandt i København, havde forsøgt ved den smukke Frues Assistance at bevæge Prins Karl til at komme tilbage til København.

Da saa Kongen kom hjem fra Udenlandsrejsen i Januar Maaned 1769, var han tilsyneladende aldeles forandret. Han kom ikke med sine tidligere raillerende eller frivole Bemærkninger, men var i Almindelighed træt og mismodig, ofte i den Grad, at Fru Gabel ligefrem fik Medlidenhed med ham.

Med Kongen fulgte hans Rejselæge, Dr. Struensee fra Altona, som snart ikke indskrænkede sig til at være hans Majestæts medicinske Konsulent, og Reverdil skriver i sine Memoirer, at Struensee fra det Øjeblik af, da han begyndte at tænke paa Statssager, behøvede en intelligent Kvinde, som tilsyneladende skulde være Kongens, men i Virkeligheden hans egen Elskerinde, og at han da

havde valgt „une femme jeune et charmante, animée d'un véritable patriotisme", som rimeligvis skal være Gehejmeraadinde Gabel.

Struensee fortalte hende, at Kongen var en helt anden end før, venlig, forekommende og arbejdsivrig, og at denne glædelige Forandring væsentlig var hans Værk. Nu behøvede hans Majestæt kun en Kvinde med en fast og hæderlig Karakter, som kunde vække hans moralske Følelse, der var sløvet ved Udsvævelser og anden daarlig Paavirkning af hans samvittighedsløse Omgivelser. En saadan Kvinde vilde fremfor nogen gøre sig fortjent af Fædrelandet.

Fru Gabel begyndte da at vise sig mindre tilbageholdende mod Kongen — hun spillede saaledes, som tidligere omtalt, sammen med ham som Orosman Zaïres Rolle i Voltaires Tragedie af samme Navn — men hun opdagede snart, at der i Virkeligheden ikke var foregaaet nogen Forandring til det bedre med Kongen. Tværtimod traadte hans Sindssvaghed nu langt bestemtere frem end tidligere.

Holck havde i Begyndelsen af Maj Maaned giftet sig med sin anden Kone, Juliane Sofie Danneskjold-Laurvig, og paa „Blaagaard", udenfor Nørreport, hvor Kongens Yndling residerede, blev der ført et muntert Liv; der var stadig Forbindelse mellem Blaagaard og Frederiksberg Slot, og den ene Festlighed afløste den anden.

Paa den Tid var det, Hoffet fik Besøg af Dronningens Broder, Hertugen af Gloucester, en temmelig svær Person med et bredt, rødt Ansigt, og, da Kongen en Dag spurgte Holck, hvad Hertugen lignede, svarede han straks: en engelsk Okse! Kongen morede sig meget over Svaret og

fortalte det til Dronningen, som imidlertid ikke kunde goutere Vittigheden, men blev meget forbitret paa Holck, der i Forvejen ikke havde nogen høj Stjerne hos Karoline Matilde.

Det var ganske vist forbi med Kristian VII's Udskejelser; men Rejsen havde overanstrængt Kongens svage Hjerne, og efter Hjemkomsten kom Reaktionen. De mangfoldige bizarre Forestillinger og Indfald, Kongen tidligere havde haft, var fæstnede og forøgede og fremtraadte nu som umiskendelige Tegn paa en decideret Sindssygdom, som der ikke var mindste Haab om nogensinde at faa Bugt med.

Imidlertid var Fru Gabels Melankoli tiltaget i en foruroligende Grad, og efter at være nedkommen med en dødfødt Datter døde hun midt i August Maaned 1769*).

I Wasserschlebes Optegnelser læser man, at „Alverden kunde se, Struensee var forelsket i Fru Gabel; under hendes sidste Sygdom forlod han næsten ikke Hovedgærdet af hendes Seng, og hun døde, saa at sige, i hans Arme“.

Det sidste er nu under alle Omstændigheder ikke Tilfældet. Struensee var under hendes Sygdom meget optaget af Kongeparret, og efter hendes Død skrev Høyer til Reverdil, at den unge Frue, da hun hørte, Struensee havde været i hendes Forværelse, med Bitterhed havde sagt, at det var for at se hende dø.

At Struensee virkelig har opmuntret Fru Gabel til at forsøge at paavirke Kongen, er overmaade sandsynligt; han fortæller senere i sit

---

*) En Datter, Frederikke Juliane Charlotte, født i August 1768, døde ugift i Aalborg i Slutningen af December 1810.

Forsvarskrift, at Gehejmeraadinden vilde prøve at faa fjernet Grev Holck, som efter manges Mening havde en meget skadelig Indflydelse paa hans Majestæt, og han tvivler ikke om, at hun ønskede at faa Magt over Kristian VII, hvorimod hun ikke kunde slutte sig til Dronningen.

Karoline Matilde havde meget godt bemærket den unge Frues Forsøg paa at gøre sig yndet af Kongen, og betragtede Struensee som hendes Medskyldige; hun hadede dem begge og omtalte paa den Tid Livlægen med den dybeste Foragt. Men kort efter gjorde Struensee sin første Konsultationsvisit hos Dronningen, og saa kom Omslaget.

Fru Gabel kunde ikke undgaa at se, at Karoline Matilde betragtede hende med mistænksomme Øjne; men i sine Breve omtaler hun Dronningen med stor Sympati som en yderst omhyggelig Moder for den lille Kronprins og som en ualmindelig indtagende Person. Hun skriver bl. a. i et Brev til Reverdil, at hun, hvis hun var Mand, kun vilde forelske sig i Karoline Matilde. Hun beundrer den Iver, hvormed Dronningen skaffede sig Oplysning om Behandlingen af smaa Børn og læste Afhandlinger om deres baade fysiske og moralske Opdragelse.

Efter Samraad med Struensee, som Karoline Matilde hurtigt havde faaet fuldkommen Tillid til, skulde Prinsen, der i den første Tid efter sin Fødsel var et svageligt og vanskeligt Barn, opdrages efter Rousseaus Principer: tarveligt og naturligt. Han skulde gaa simpelt og let klædt, have tarvelig Næring, vænnes til Haardførhed og lære at hjælpe sig selv.

Det var sikkert Struensees Mening, at denne Opdragelsesmaade var den rigtige, og Resultatet har da heller ikke talt derimod.

Mellem de Breve, der findes trykte som Bilag til Reverdils Memoirer, er der fire Skrivelser til ham fra Fru Gabel. De tre er fra December 1767, umiddelbart efter Reverdils Afskedigelse, det fjerde fra Oktober 1768, og de giver et interessant Bidrag til Brevskriverindens Karakteristik.

En medvirkende Aarsag til Reverdils pludselige Afrejse skal, som bekendt, have været, at han, da Kongen en Aften kom hjem fra et af de sædvanlige Strejftog gennem Byen med en Morgenstjerne, som det lystige Selskab havde erobret fra en Vægter, efter Kongens Beretning om deres Meriter ironisk havde sagt: „Voilà un beau chemin à la gloire“, hvorpaa Kongen hidsigt havde svaret: „Grondez moi tant, que vous voulez, mais ne me raillez pas!“

Reverdil fik sin Afsked med Valget imellem at faa udbetalt 1000 Rigsdaler om Aaret eller 10,000 Rigsdaler en Gang for alle, og han valgte det sidste.

I det første Brev skriver Fru Gabel, at hun har ondt ved at vænne sig til den Tanke, at hun ikke skal se Reverdil mere. Hun haaber dog, at hans Fraværelse ikke skal vare længe, og skriver, at han ved, hvorpaa hun grunder sit Haab*). Han fortjener, at hun er saa bedrøvet, da han har vundet hendes Agtelse og ømmeste Venskab, og hendes Følelser for ham vil vare, saa længe hun lever.

I det andet Brev hedder det, at hun maa have Agtelse for Brandt paa Grund af den oprigtige Sorg, han har vist ved Reverdils Afrejse. Ogsaa

*) Der er ingen Tvivl om, at Holck i særlig Grad havde virket for at faa Reverdil fjernet. Fru Gabel kunde ikke fordrage den lystige Greve, og det er muligvis Haabet om at faa ham afvejen, hun her hentyder til.

i dette Brev taler hun om sin Hengivenhed for Reverdil. Hendes gode Ønsker og Følelser vil følge ham overalt, og hun vil skrive til ham alle de Nyheder, som han maa kende.

I det tredie Brev skriver Fru Gabel om Grev Ahlefeldt [42], at hun tydelig ser, han ikke er lykkelig. Hun er bange for, at han ikke længer kan følge det Raad, Reverdil har givet ham. Hun spørger, hvorfor hun dog ikke kan give ham den Rolighed tilbage, som hun har haft den Ulykke at berøve ham, og om det da er nødvendigt, at den Paaskønnelse, hun viser den virkelige Fortjeneste, maa blive saa ulykkebringende for dem, der er Genstand for den. Hun har ialfald intet at bebrejde sig: hun har aldrig bedraget nogen. Reverdil har rørt hende, hedder det videre, ved i et Brev at skrive, at han gerne vilde se hende lykkelig. Det Ønske har hun længe ikke selv kunnet nære; hun har indset, at hun ikke var skabt til at være det — hendes Karakter og saa mange Ting forhindrede det. I Anledning af en Ytring fra Reverdil om Prins Karl af Hessen skriver Fru Gabel, hvorfor Reverdil ikke mere kan se paa ham som tidligere. Hvis Prinsen har aabenbaret, hvad hun ikke har sagt ham, har han kun begaaet den Fejl at have talt derom til andre end til hende. Hun har ikke mere den Følelse for ham, som hun aldrig har kunnet forklare, og som saa længe har været hendes Livs Ulykke; men den ømmeste Deltagelse knytter hende endnu til ham. Hun vilde være utrøstelig, hvis Prinsen mistede Reverdils Agtelse, og, hvis det vàr hendes Skyld, vilde hun aldrig tilgive sig det.

Det sidste af Brevene er dateret Rosenlund den '3. Oktober 1768.

Fru Gabel skriver om sin Agtelse for Ejeren [43], en Familiefader, som er helt optaget af sine Omgivelsers Vel. Hun befinder sig udmærket der. Heldigvis for hendes Mand — og maaske desværre for hende — optager og interesserer Marinens Affærer ham saa stærkt, at han ikke kan blive der længere. Saa fortæller hun Reverdil, at Prins Karl maaske i Øjeblikket er i København, men at han skal være tilbage i Hanau inden Maanedens Udgang, og beder Reverdil beundre hendes Klogskab. Det er virkelig næsten heroisk, skriver hun, da hun meget gerne vilde have set „ce bon prince“; men man siger, at hans Kone nu elsker ham. Hvis hun havde nogen Mistanke — — —, vilde han være ulykkelig; han kan ikke taale sin Kones Vrede.

Hun ender med at citere nogle Linier, som hun har fundet hos en engelsk Forfatter, og hvori en Mand taler om en Kvinde: han er glad ved at være i Stand til at tilgive hende og lade hele sin Hævn bestaa i hendes Samvittighedsnag over hans Tilgivelse og over hans Ønsker om at fremme hendes Lykke.

I Aaret 1770 blev Gehejmeraad Gabel afskediget fra sin Tjeneste i Søetaten, var i tre Aar sukcederende Stiftamtmand over Aalborg Stift, men blev derefter Amtmand over Skivehus Amt. Da dette 1789 blev henlagt under Viborg Stiftamt, blev han afskediget med fuld Gage og døde i Slutningen af Aaret 1800 som Slægtens sidste Mand.

To Aar efter Birgitte Sofies Død havde han ægtet sin tredie Hustru, Claudiane Ermandinger, som overlevede ham i otte Aar.

Et Aarstid efter Januarkatastrofen 1772 havde

Fru Gabels Fader taget sin Afsked som Amtmand og solgt Krabbesholm, i Slutningen af 1775 døde hendes Moder, og halvandet Aar senere døde Verner Rosenkrantz paa Villestrup, næsten 77 Aar gammel, som Gehejmeraad og Storkors af Dannebrog.

AMALIE SOFIE HOLSTEIN,

født *Buchwald.* (1748—1823).

AMALIE SOFIE HOLSTEIN

Amalie Sofie von Buchwald var eneste Barn, Datter af Schack von Buchwald til Johannisdorff og Eleonora Elisabet von Plessen.

Amalie Sofie var født 1748, og, da hun var femten Aar gammel, blev hun gift med den omtrent 32-aarige Ulrik Adolf Greve Holstein.

Han havde været Officer og havde som ganske ung Mand været i fransk Tjeneste; nu havde han opgivet Militærvejen og tænkte paa at slaa ind paa den diplomatiske Karriere, havde et Par Gange været anvendt som Gesandt og en kort Tid været Deputeret i Generalkrigsdirektoriet.

Saa var det i Slutningen af 1766 Bestemmelsen, at Grev Holstein skulde gaa som dansk Gesandt til Berlin. Hans unge Frue foretrak imidlertid at blive i København, og paa en af de muntre Hofmaskerader lykkedes det hende at faa det Løfte af hans Majestæt, at hun ikke skulde forlade Danmark, men at en anden skulde sendes i hendes Gemals Sted til Berlin.

Ministrene fandt det naturligvis højst paafaldende, at den smukke Dame havde faaet Lov til at blande sig i Regeringens Affærer, den ældre

Bernstorff, som forøvrigt godt kunde lide Grevinden, der var en nær Slægtning af hans Hustru, var navnlig yderst misfornøjet med, at Kongen havde ladet sig paavirke, og ogsaa Karoline Matilde skal have udtalt sig meget skarpt om den unge Frues usømmelige Koketteri overfor hendes Gemal.

Kristian VII blev saaledes angrebet fra flere forskellige Sider, og, da han ikke godt kunde lade Ægteparret blive i København, men paa den anden Side havde lovet Grevinden, at hun ikke skulde rejse til Berlin, maatte Holstein foreløbig modtage Ansættelse som Amtmand i Tønder.

En meget sympatetisk Omtale faar Fru Holstein nogle Aar senere af den yngre Bernstorff og hans Gemalinde, som begge satte stor Pris paa hende.

I et Brev fra A. P. Bernstorff*) til Onklen i Sommeren 1770 hedder det: „Fru Gramm og min Hustru beder mig sige Dig, hvor glade de er over det, Du siger om Fru Holstein. Hun er deres Veninde; de holder stadig meget af hende til Trods for hendes Mangler og vilde uendelig gerne finde hende værdig til deres Agtelse og meget nødig se sig nødsagede til at udelukke hende fra deres Omgang og Tillid.“

Onklen, der, som bekendt, paa den Tid ledsagede Kongeparret med Hoffet paa den yderst livlige Rejse gennem Hertugdømmerne, havde nogle Dage tidligere skrevet til Brodersønnen, at han havde været sammen med Grevinde Holstein, som havde faaet Embonpoint, og som syntes at befinde sig udmærket. „Jeg er meget til-

---

*) Friis: Breve fra Luise Gramm og Bernstorfferne 1770. „Tilskueren“ 1900.

freds med hendes Udtalelser og hendes Holdning," skriver han; „hun synes mig at have tænkt en Del og at have vundet betydeligt i den Retning."

Da Hoffets Rejse gennem Slesvig og Holsten var endt, kom Grev Holstein med Gemalinde saa i Efteraaret 1770 „paa en Rekreationsrejse" til København — i Virkeligheden mente Greven vistnok, at der nu, da Struensee var kommen til Roret, muligvis kunde aabne sig en Udsigt for ham i København.

For den tidligere Livlæge nærede Holstein en meget stor Beundring; han følte sig som aandsbeslægtet med ham, og han mente sig kaldet til at tage Del i hans Virksomhed som Statsreformator. Og hans smukke Frue, som havde kedet sig gudsjammerligt under Eksilet i Tønder, og som nu mere end nogensinde var af den Mening, at Hofatmosfæren var den eneste Luft, hun passede for og kunde trives i, haabede, at det nu under de forandrede Forhold maatte lykkes hendes Gemal at blive anbragt i Hovedstaden.

Hun var kun 22 Aar gammel, sprudlende af Livslyst eller, som hendes galante Ægteherre udtrykte sig, „munter som en Lærke."

Greven og hans Hustru tog Vinterophold i København, og Holstein, som tidligere kun havde været meget lidt sammen med Struensee, gjorde nu alt for at nærme sig ham og haabede navnlig at have en virkningsfuld Støtte i sin gode Ven, Generalløjtnant Gähler, hvis smukke Hustru jo var særlig vel anskreven ved Hoffet og meget fortrolig med Struensee, som efter den ældre Bernstorffs Fald var Danmarks virkelige Regent.

Det lykkedes over al Forventning, og allerede i Marts Maaned 1771 blev Grev Holstein udnævnt til Overpræsident i København.

Udnævnelsen blev ham meddelt ved en egenhændig Skrivelse fra Kongen, uden at man havde fundet det nødvendigt at give Magistraten nogen som helst Underretning derom, og ved nogle faa Linier — paa Tysk — lod den nye Overpræsident nogle Dage senere den københavnske Øvrighed vide, at den var afskediget.

Der skete ingen Indsigelser; Borgmestre, Raadmænd og „de 32 Mænd", der i en særlig Grad blev betragtede som Byens Repræsentanter, trak sig i Stilhed tilbage, og med lige saa faa Formaliteter blev den nye Magistrat indsat.

Holstein er i Almindelighed bleven meget skarpt bedømt som en uduelig Embedsmand og mere end tilladelig frivol. Hans interessante Memoirer, som findes i Rigsarkivet, og som giver meget værdifulde Bidrag til Datidens Historie, viser dog, at han virkelig med en usædvanlig Iver har givet sig i Kast med de mangfoldige forskellige offentlige Anliggender, han havde med at gøre; men ligesom sit Forbillede, Struensee, havde han en altfor stærk Tilbøjelighed for hurtige Reformer. Uagtet han i den tidligere Altonalæge saa en Statsreformator af betydelig Rang, havde han dog ogsaa et aabent Øje for hans Mangler. Han betragtede det saaledes som et farligt Misgreb, at Struensee udstedte sine Kabinetsordrer paa Tysk og forlangte det samme Sprog benyttet i Ansøgninger, Rapporter m. m. Nationen — som Holstein ellers ikke selv satte særligt højt — maatte nødvendigvis betragte det som en Haan eller som et Bevis paa en utilgivelig Dovenskab, naar Statens virkelige Overhoved ikke gad gøre sig den Ulejlighed at lære Landets Sprog. Man var ganske vist ikke forvænt i den Retning;

men Kristian VII kunde dog baade tale og skrive Dansk bedre end sine Forgængere.

Om Kongen skriver Holstein i sine Optegnelser, at han, uagtet han var saa lille og spinkel, i Virkeligheden havde en forbavsende stærk Konstitution. Hverken Varme eller Kulde generede ham, Nattevaagen ikke heller, og til at danse og ride var han utrættelig. Hans Ufølsomhed overfor legemlige Smerter var næsten utrolig. Om Kristian VII's intellektuelle Evner kort efter hans Tronbestigelse, skriver Greven i et Brev til Gähler i Slutningen af Aaret 1766, at hans Majestæt, i Forhold til sin Alder, var et rent Vidunder: hans Konversation var livlig og aandrig, og han kendte ikke til Fordomme, Bigotteri eller Pedanteri.

Forholdet mellem Dronningen og Struensee fandt Holstein ganske naturligt; men han indrømmer, at begge Parter viste en aldeles utrolig Uforsigtighed, og var fuldkomment paa det rene med, at det maatte ende med Forskrækkelse.

Der var kun én Mening om, at den unge Grevinde Holstein var en baade meget smuk og meget intelligent Dame, og hun var en af „Hoffets tre Gratier".

Som hendes „amant déclaré" fungerede Enevold Brandt, der sikkert ikke har været en saa ubetydelig og halvt naragtig Person, som han i Almindelighed er bleven gjort til.

Reverdil skriver saaledes om Brandt, at han som ungt Menneske var kejtet og latterlig med „un désir immodéré de plaire aux femmes." Da han saa kom hjem fra en Pariserrejse, havde han forbedret sig betydeligt: han dansede rigtig godt, kunde ride og førte en Kaarde langt bedre end tidligere. Han var farlig for mange Kvinder og

kendte tusind pikante Anekdoter, som han „répandait sans ménagement.“

Dorotea Biehl skriver om Brandt, at „han havde en god Forstand, havde læst meget og var tillige overmaade opvakt og moersom, uden at hans Munterhed var af det larmende og støyende Slags eller gik udenfor Velanstændigheds Grændser.“

Enevold Brandt var født 1738, havde i en meget ung Alder taget en smuk juridisk Embedseksamen og var derefter, kun 21 Aar gammel, bleven Assessor auscultans i Højesteret og Aaret efter Kammerjunker. En Strid med Kongens Yndling, Grev Holck, paadrog ham vel i Aaret 1768 en pludselig Landsforvisning; men allerede den følgende Sommer blev han igen introduceret ved Hoffet af Struensee, hvis Ungdomsven han var, og det lykkedes ham snart at fortrænge Holck i Kongens Gunst. Hans Hovedhverv blev den vanskelige og utaknemmelige Opgave at holde den sindssyge Konge med Selskab; men han blev tillige Teaterdirektør, fik Overopsynet med de kongelige Samlinger og blev endelig udnævnt til „Grand maître de la garderobe“.

Saa snart Grevinde Holstein havde vist sig ved Hoffet, optraadte Brandt, der havde kendt hende tidligere, som den smukke og livlige Dames Ridder, og hun var overmaade villig til at tage imod hans Kur. Blandt de mange forskellige Maader, hvorpaa han viste Fruen Opmærksomhed, var der bl. a. den ret værdifulde, at han gennem Kongen skaffede hende Penge til at betale sin Spillegæld med, og det var ikke Smaasummer. Ved Hoffet blev der, som bekendt, spillet baade meget og højt, og Brandt selv maatte

ogsaa undertiden hos hans Majestæt hente Erstatning for sine Tab ved Spillebordet.

Det var vel navnlig Brandts Riddertjeneste hos Fru Holstein, der gjorde ham Rollen som Kongens Sygepasser besværlig. Kristian VII blev stadig mere overladt til sine to Legekammerater, den sorte og den hvide Dreng, og Brandt ønskede at faa Kongens gamle Lærer og Kabinetssekretær, Reverdil, kaldt tilbage fra Schweiz, for at tage sin Part af det brydsomme Arbejde.

Brandts Forhold til Fru Holstein var saa aabenlyst som vel muligt, og det omtales bl. a. med den største Ligefremhed i en Korrespondance mellem ham og Struensee, der kalder Brandt sin eneste fortrolige Ven.

Brandt skriver, at han for sin Elskerindes Skyld har taalt, hvad det ellers vilde have været ham umuligt at finde sig i, og Struensee skriver, at han har bragt sit Venskab for Brandt et meget stort Offer ved at finde sig i Omgangen med denne Dame, som var baade Dronningen og ham yderst ubehagelig, og saa endda begunstige hendes Mand, der kun har lønnet ham slet derfor.

Grev Holstein, som stod paa en meget fortrolig Fod med sin Hustrus Elsker, var, efter Struensees Udtalelser, aldeles ikke duelig til at varetage de vigtige Poster, som var ham betroede. Det hedder saaledes i et af Brevene, at det ikke var Grevens Skyld, naar Finanserne under hans Varetægt undgik at komme fuldstændig i Forvirring, og at Struensee alvorligt havde maattet sætte en Stopper for de Myndighedsovergreb, Holstein havde gjort sig skyldig i. Det var for Grevindens Elskers Skyld, at Struensee havde sørget for at anbringe Gemalen i København.

Da Grev Holstein igen maatte afgive Posten som Deputeret i Finanskollegiet, en Stilling, han i Begyndelsen havde haft sammen med Overpræsidentværdigheden, blev han og Struensee Uvenner, men Suhm [44] skriver, at Brandt „souteneredе ham for hans Kones Skyld".

Det er tidligere omtalt, at Struensee ikke kunde fordrage Fru Holstein, som bl. a. spillede en meget stor Rolle ved Hoffets mange Festligheder. Hun var dekoreret med Matildeordenen, det var hende, hedder det, der fik indført de kedsommelige, kunstige Danse, som Struensee ikke syntes om, og det var hende, som animerede Brandt til overfor den enemægtige Kabinetsminister ofte at føre et Sprog og vise en Opførsel, der efter Struensees Mening var baade stødende og uberettiget.

Den 15. Januar 1772 spiste Holstein Middag hos Brandt sammen med Struensee og et lystigt Selskab, hvoriblandt nogle franske Skuespillerinder, og Værten skal ved den Lejlighed have ladet falde den Ytring, at han ventede, det snart var forbi med deres Magt, men at det var ham ret ligegyldigt, da han blot ønskede at faa en Ende paa det hele.

Da Maskeballet paa Slottet to Aftener senere var endt, indbød Brandt nogle af Selskabet til en Kop Te, inden de skiltes; men alle var trætte og vilde helst til Ro. Da Brandt saa gik ned ad Trapperne med Fru Holstein under Armen, sagde han til hende, at han ikke kunde tro andet end, at deres Rolle nu snart var forbi. Han havde dog vist næppe ventet, at Dramaets Afslutning var saa nær forestaaende, og at han allerede havde tilbragt de sidste Timer sammen med sin Elskerinde.

Holstein og hans Gemalinde slap mærkværdig godt fra Katastrofen, som ellers trak saa mange, der havde staaet i nærmere Forbindelse med Struensee, i Ulykke.

Greven blev uopholdelig sendt som Amtmand tilbage til Tønder, hvor de faa Maaneder efter fik Efterretning om Struensees og Brandts Endeligt paa Skafottet og de gennemgribende Omvæltninger, Revolutionen havde ført med sig.

Kort efter blev Holstein afskediget som Amtmand og slog sig med sin Gemalinde ned i Altona, hvor han senere, sammen med den tidligere Staldmester Bülow, deltog i det bekendte Forsøg paa at faa Karoline Matilde tilbage fra hendes Eksil i Celle; men for Fremtiden er der Tavshed baade om ham og hans engang saa feterede og omtalte Frue, som i Efteraaret 1775 fødte sit eneste Barn, en Søn, der senere blev Officer.

1789 blev Grevinde Holstein Enke, men levede endnu i mange Aar og døde 1823, 75 Aar gammel.

ANNA SOFIE BÜLOW.

født *Danneskjold-Laurvig.* (1745—1787).

ANNA SOFIE BÜLOW

Anna Sofie Danneskjold-Laurvig var en Datter af Grev Kristian Konrad Danneskjold-Laurvig og Dorte Sofie von Holstein.

Faderen, som allerede, da han var 17 Aar gammel, paa Grund af sin Fødsel og højtstaaende Forbindelser var bleven Kaptajn i Marinen, blev 1758, kun omtrent 35 Aar gammel, Viceadmiral og tre Aar senere Deputeret i Admiralitets- og Generalkrigskommissariatskollegiet. Han var dengang Kammerherre, Ridder og dekoreret med Enkedronningens Orden.

Anna Sofie Danneskjold var født 1745 og blev i sit 18de Aar gift med Baron Frederik Ludvig Ernst Bülow.

Han var født i Lüneburg, men kommen til Danmark som ganske ungt Menneske og var ved sit Bryllup i 1762 omtrent 24 Aar gammel.

Den ungdommelige Grev Danneskjold, Anna Sofies Fader, som havde haft en væsentlig Indflydelse paa Oprettelsen af det første Privatteater i København og havde opholdt sig en Del mellem Kulisserne, var et Par Aar senere bleven indtaget i en ung Skuespillerinde, Jomfru Mette Marie

Rose, der havde vakt megen Opmærksomhed baade ved sin Skønhed og ved sit betydelige dramatiske Talent, og en Aften, da Forestillingen, hvorved hun havde medvirket, var forbi, blev den unge Dame bragt fra Teatret til Danneskjolds Palæ i Bredgade, hvor hun blev holdt indespærret nogle Dage. Det var i Foraaret 1765.

Den unge Skuespillerindes Fader, den bekendte Skuespiller Kristoffer Rose [45], tog imidlertid Sagen meget alvorligt, Kongen fik Underretning om den 42aarige Greves Bedrift, og Danneskjold fik Ordre til „ufortøvet“ at forføje sig til sine Godser i Norge.

Baronesse Bülow ventede netop sin Nedkomst, og Dorotea Biehl fortæller, at Greven skrev til Kancelliet, at han gerne vilde have sin Afrejse udsat af Hensyn til Datteren, „for at skaane hende for Skilsmissens Bitterhed i en Tilstand, hvor stærke Sinds Bevægelser kunde have saa farlige Følger.“ Kancelliet svarede ganske kort, at en Mand, der havde beklædt hans Stillinger, ikke kunde være uvidende om, at „ufortøvet“ betød 3 Gange 24 Timer, og at han altsaa maatte rejse, naar den Tid var forløbet.

Desuden skulde Danneskjold udbetale den fornærmede Dame en aarlig Understøttelse og forpligte sig til, hvis hun senere giftede sig, at give hende en ret betydelig Sum til Udstyr*).

Saa afløste Kristian VII imidlertid sin Fader paa Tronen, og Grev Danneskjold, som under

---

*) Jomfru Rose, hvis Modstand ved Bortførelsen næppe har været sønderlig energisk, blev forvist fra København i to Aar, kom ikke til at optræde mere som Skuespillerinde, men ægtede senere kgl. Kammermusikus Schiørring og døde 1819, omtrent 74 Aar gammel.

sit Ophold i Norge just ikke havde forbedret sit i Forvejen temmelig medtagne Rygte, fik Tilladelse til igen at vise sig ved Hoffet i København.

Det hed sig, at Kammerherre Sperling, der, som bekendt, hørte til den unge Konges intimeste Omgang, og som interesserede sig i høj Grad for den smukke Baronesse Bülow, var Aarsag til, at den livlige Greves Eksil fik saa kort Varighed. Ikke længe efter blev Danneskjold endda udnævnt til Admiral.

Den unge, smukke Fru Bülow var straks bleven revet ind i den Hvirvel af Fornøjelser, som tog deres Begyndelse umiddelbart efter Kristian VII's og Karoline Matildes Bryllup d. 8. November 1766. Overjægermester Gramm, Luise Gramms Mand, skriver i December Maaned til en af sine Venner: „Her lever vi i idel Fornøjelser; alle Dage af Ugen er optagne af franske og danske Komedier, Maskerader, Baller, Appartements o. s. v."

En yndet Vinterfornøjelse var ogsaa Kanefarter, undertiden om Aftenen ved Fakkelskin; men mest Lykke gjorde absolut Maskeraderne, som var noget nyt og meget pikant. Man kunde under Masken tillade sig adskillige Friheder, og baade Herrer og Damer benyttede sig rigeligt deraf.

I Begyndelsen af December blev den første store Maskerade afholdt i Riddersalen paa Kristiansborg Slot; senere blev der ogsaa holdt Maskerader — hvortil der kunde købes Billetter — paa Hofteatret, som jo blev indrettet særligt af Hensyn til det franske Skuespillerselskab, Kongen havde indkaldt. Festlighederne afsluttedes med Kroningshøjtideligheden d. 1. Maj 1767, hvorved der bl. a. blev givet en storartet Folkefest paa Slottets Ridebane, hvor Gæsterne blev beværtede

med hele stegte Dyr af forskellig Art, og hvor den røde og hvide Vin sprang fra en mægtig Fontæne af imiteret Marmor.

1768 blev Baron Bülow Generaladjutant og Staldmester og Aaret efter hvid Ridder, og han var med paa Hoffets Rejse i Hertugdømmerne i Sommeren 1770; men hans Gemalinde har nok voldet ham Bekymringer. Som en af „Hoffets tre Gratier“ var den smukke og livlige Fru Bülow omsværmet af Tilbedere.

Dorotea Biehl fortæller et Sted, hvor hun taler om de mange besynderlige Ægteskaber ved Hoffet og navnlig om de livslystne Fruer med deres „amants déclarés“, at „Baronesse B. havde først Conference Raad Fabricius, siden efter Warnstedt, og, da Frue Malleville berøvede hende ham, kom Schilden i hans Sted.“

Den omtalte Konferensraad Fabritius tilhørte en velhavende Købmandslægt og havde selv forøget sin arvede Formue betydeligt ved Spekulationer. 1766 var den 35aarige Finansmand bleven Etatsraad og to Aar senere blev han Konferensraad.

Han ejede Gaarden „Enrum“ ved Vedbæk, havde megen Interesse for Kunst og førte et yderst selskabeligt og elegant Hus. Efter flere samtidiges Vidnesbyrd havde den ungdommelige Konferensraad „et aabent Øje for den fornøjelige Side af Livet“, og Dorotea Biehl fortæller, at hans Frue, en hollandsk Rigmandsdatter, imidlertid trøstede sig med andre Kavalerer.

En anden af Fru Bülows Tilbedere var Kristian VII's Kammerpage og senere Rejsestaldmester, Warnstedt, og som Nr. 3 nævner Jomfru Biehl den unge Kammerjunker v. Schilden [46].

I et Brev fra en Dame, som stod Hoffet nær,

hedder det i Begyndelsen af November 1769: „Baronesse Bülow er intim med Warnstedt. Hendes Mand har nu ligget til Sengs i 8 Dage og vil hverken spise eller drikke eller tale med Folk. Lægerne siger, at der intet fejler ham. Hans Kones slette Opførsel, der dog ikke kan være ham noget nyt, er vel Skyld i hans Tilfælde".

Ogsaa Fru Luise Gramm dømmer i flere af sine efterladte Breve Fru Bülow meget strængt.

I Anledning af den barokke Sørgehøjtidelighed, da Enkedronning Sofie Magdalene i Begyndelsen af Juni 1770 laa paa „lit-de-parade", skriver hun saaledes: „Fru Bülow indgyder mig større Afsky end nogensinde før. Tænk Dem, at dette afskyelige Fruentimmer, medens vi stod omkring Kisten, havde Stævnemøde med Warnstedt i Frøken Schumanns*) Værelse". Det var, som bekendt, ved samme Lejlighed, at Dronningen og Struensee skulde have vakt Forargelse ved at vise sig med hinanden under Armen og i Ridedragt.

Sofie Magdalene havde ganske vist i sit Testamente beordret, at hendes Ligbegængelse skulde foregaa uden særlig „Magnificence" og overflødige Lovtaler; men hun havde dog næppe ventet, at hun skulde blive „begravet og glemt" med en saadan Ilfærdighed, som Tilfældet var.

I en senere Skrivelse fra Fru Gramm hedder det, at Fru Bülow er „une infame créature", som hun vil gøre sig Umage for at vise sin Foragt. Men Fabritius fortjener den ikke mindre — man burde sende dem til Amerika.

Baade Staldmesteren og hans Gemalinde var

---

*) Frøken Schumann var Kammerjomfru hos Sofie Magdalene.

med paa Hoffets holstenske Rejse; men navnlig henimod Slutningen var Fru Bülow ikke saa yndet som tidligere.

Denne noksom omtalte Rejse begyndte midt i Juni og indlededes med et Besøg paa Gottorp hos Prins Karl og Prinsesse Luise; men Stemningen her var noget trykket, da Dronningen i Prinsens og Prinsessens Paasyn følte sig generet i sit Samvær med Struensee, som forøvrigt, efter hvad man læser i Prinsens Memoirer, jævnlig behandlede sin Dronning og Elskerinde ret skødesløst. Prins Karl og hans Gemalinde følte sig ogsaa saarede over, at de ikke blev anmodede om at følge med til Traventhal, den næste Station paa Hoffets Rejse.

Imidlertid var Enevold Brandt bleven kaldt tilbage til Hoffet, og Holck kunde ikke undgaa at bemærke en sørgelig Forandring i Kongens Opførsel imod ham. Hans Broder forsøgte at faa Grev Danneskjold-Laurvig til at bede sin Datter, Fru Bülow, tale hans Sag hos Dronningen; men det har ialtfald ikke hjulpet. Holck fik pludselig Ordre til at rejse til København sammen med adskillige andre Medlemmer af Hofpersonalet, og faa Dage senere fik han Brev fra Kongen, at han var afskediget.

Ogsaa hans Søster, Dronningens Overhofmesterinde, Fru von der Lühe [47], blev sendt til København.

Og saa befandt man sig ypperligt paa Traventhal. Kongen badede, Dronningen drak Valle — hun led noget af Kolik — men forøvrigt morede man sig efter bedste Evne. Havde man ikke andet at tage sig for, talte man ondt om hverandre, skriver Fru von Gähler til sin Mand i København.

Saa blev Rantzau-Ascheberg taget til Naade, og i Slutningen af Juli Maaned rejste et lille Udvalg, hvoriblandt Bülow og hans Frue, til Ascheberg, hvor man tilbragt en halv Snes Dage i Sus og Dus, uagtet Grev Rantzau var optaget af Forretninger i Glückstadt og derfor ikke kunde fungere som Vært, og hans Gemalinde optraadte kun en eneste Gang som Hoffets Gæst i sit eget Hjem.

Kort Tid efter det mærkelige Møde mellem Karoline Matilde og hendes Moder i Lüneburg, hvor Struensee, som bekendt, ogsaa var med, begav det livlige Hof sig saa paa Hjemvejen, og i Slutningen af August var man igen installeret paa Frederiksberg Slot.

Som omtalt, var Fru Bülow efterhaanden bleven noget distanceret ved Hoffet. Den unge Frue var senere heller ikke med paa Hirschholm, hvorimod Gemalen naturligvis maatte følge med Hoffet.

D. 10. September 1771 kom saa et Tog paa 2—300 norske Matroser marcherende fra København til Hirschholm for at klage til Kongen over, at de i omtrent to Maaneder ingen Løn havde faaet. En tilstedeværende Officer lovede i Kongens Navn, at Pengene skulde blive dem udbetalte tilligemed en lille Godtgørelse, fordi de havde ventet saa længe, og Toget spadserede fredeligt de tre Mil tilbage til København. Det blev fortalt, at Struensee ved denne Lejlighed havde vist en paafaldende Ængstelighed, medens Dronningen havde været aldeles rolig.

For yderligere at mildne Gemytterne blev der saa berammet en Folkefest, hvor Hoffet havde lovet at være tilstede, paa Ridebanen nedenfor Frederiksberg Slot. Festen skulde afholdes d. 28. September, og Folk skulde beværtes med Drikke-

varer og en hel stegt Okse; „Forsoningsoksen“ kaldte man den.

Saa fortæller Dorotea Biehl, at Baronesse Bülow, da hun en Dag var i Besøg paa Fredriksborg, paa en af Slottets Trappegange fandt et aabnet Brev, som var adresseret til en af Damerne. Af Nysgerrighed læste hun det og saa, at det indeholdt en detailleret Beretning om et Komplot mod Dronningen og Struensee og deres Tilhængere. Ved Folkefesten d. 28. September skulde en af Deltagerne i Komplottet træde frem og i Folkets Navn forlange Hævn af Kongen over Struenseepartiet. Vilde Kongen ikke hjælpe dem, havde de i Sinde at bruge Magt: Dronningen skulde sendes til Kronborg, Struensee, Brandt o. fl. til Kastellet. Satte de sig til Modværge, skulde de „massacreres paa Stedet“.

Dorotea Biehl, som var meget fortrolig med Fru Bülow, skriver, at hun selv har haft det ominøse Brev i sine Hænder.

Baronessen, som var bange for, at det ved den Lejlighed muligvis ogsaa kunde komme til at gaa ud over hende og hendes Mand, sendte da „en Ven, hun kunde forlade sig paa“ i Forklædning til Hirschholm med Brevet og en Forklaring, hvorledes hun var kommen til det. Staldmesteren fik Skrivelsen, viste den efter Taffelet til Struensee og bad Overbringeren melde hans Frue, at hun kunde være ganske rolig.

Paa Hirschholm havde Budskabet imidlertid fremkaldt en ligefrem Panik. Man tænkte først paa at flygte til Helsingør og maaske videre; men den Tanke blev snart opgivet. Man nøjedes da med at sikre sig Beskyttelse af Kavalleri, og Hoffet viste sig ikke ved Folkefesten.

Reverdil fortæller, at Hoffet netop skulde stige

tilvogns for at køre til Frederiksberg, da der kom Bud omkring paa Værelserne, at Kongen var bleven upasselig, og at Turen derfor var opgivet.

Struensees Ængstelighed ved denne Lejlighed skadede ham overordentligt i det almindelige Omdømme. En selv nok saa intelligent Despot, der mangler personligt Mod, har let tabt sin Magt, og Stemningen var allerede i Forvejen stærkt imod den egenmægtige Gehejmekabinetsminister.

En af Struensees Tilhængere skal paa den Tid have sagt, at han, hvis han skulde kunne bekæmpe alle dem, der i deres Hjerter tog Parti imod ham og lidt efter lidt dukkede op paa Skuepladsen, maatte kunne hekse, og Struensee selv har efter Reverdils Beretning sagt til ham, at han for Alvor vilde have tænkt paa at trække sig tilbage, hvis han ikke havde været bange for at lade Dronningen i Stikken.

Vagterne ved Slottene blev forstærkede, de kongelige Vogne havde altid Militæreskorte, og, naar Hoffet to Gange om Ugen besøgte Hofteatret, stod man af ved Løngangen og ikke ved den almindelige Trappe.

Saa kom Kabinetsministerens sidste skæbnesvangre Fejl, Ophævelsen af Fodgarden, og den saakaldte „Juleaftensfejde“ blev paa en Maade Forspillet til den Tragedie, der blev opført fra Januar til Maj det paafølgende Aar.

Om Kammerherre Bülow og hans Frue hører man i denne Tid intet; straks efter Januarkatastrofen 1772 fik Staldmesteren og hans Gemalinde Ordre til inden 3 Gange 24 Timer at forlade København og begive sig til Holsten, hvor Baronen havde at leve tilbagetrukket og afholde sig fra al mulig „verfängliche Correspondance“, indtil han fik nærmere Besked.

Fru Bülows Fader, Grev Danneskjold-Laurvig, var 1770 for Alvor faldet i Unaade og havde taget Ophold i Norge. Allerede tidligere havde han der gjort Bekendtskab med en ung Frue, Ingeborg Løvenskjold [48]. Greven var nu Enkemand, og Fru Ingeborg var i Mellemtiden bleven separeret fra sin Gemal. Hun flyttede saa sammen med Danneskjold paa en af hans Gaarde og blev boende hos ham til hans Død 1783.

1773 blev Bülow udnævnt til Jægermester for Oldenburg og Delmenhorst, men havde rimeligvis Bopæl i Altona.

Der traf ialfald, som tidligere omtalt, den engelske Baronet Wraxall, der vilde forsøge at skaffe Karoline Matilde sin tabte Dronningværdighed tilbage, sammen med den forhenværende Staldmester og hans Frue, og der døde Anna Sofie Bülow i Aaret 1787.

Baronen blev i 1793 Gesandt ved det kursachsiske Hof og døde paa sit Gods Reinhardsgrimme ved Dresden 1811, omtrent 73 Aar gammel.

Deres fem Børn blev alle i Tyskland, hvor en Søn og to Døtre døde ugifte, medens de to yngste Børn, en Søn og en Datter, giftede sig ind i ansete tyske Familier.

IDA HEDEVIG MOLTKE,

født *Buchwald*, senere *von Plessen*. (1744—1816).

Der eksisterer intet Portræt af hende.

IDA HEDEVIG MOLTKE

Ida Hedevig Buchwald var født 1744, Datter af Gehejmeraad Frederik von Buchwald til Borstel og Troyburg og Henriette Emilie von Holstein. Hun var Søster til Grev Johan Hartvig Ernst Bernstorffs Hustru og Kusine til Amalie Sofie Holstein.

I Sommeren 1760 blev hun, knapt 16 Aar gammel, gift med Kammerherre Kristian Frederik Greve Moltke, ældste Søn af den tidligere omtalte, bekendte Statsmand Grev Adam Gottlob Moltke til Bregentved i hans første Ægteskab med Kristiane Frederikke Brüggemann, som havde født sin Gemal 13 Børn. Med sin anden Hustru, Sofie Hedvig Raben, havde han 9 Børn.

Frøken von Buchwald bragte sin Mand det gamle slesvigske Herresæde Troyburg i Nærheden af Tønder og Østerbygaard i Ribe Amt.

Frits Moltke var født 1736, var bleven Kammerjunker i sit syttende Aar, fem Aar senere Deputeret i Kommercekollegiet og Kammerherre Aaret efter.

Omtrent samtidig med, at han giftede sig, blev han Deputeret i Generaltoldkammeret, Hofmarskal

og hvid Ridder, og det følgende Aar blev Moltke sammen med Overpræsidenten i København Overdirektør for Komediehuset og den italienske Opera. Han havde megen Interesse for Skuespil, navnlig for den danske Komedie, og virkede efter bedste Evne for Teatret, som stadig havde meget store økonomiske Vanskeligheder at kæmpe med.

Da Grev Danneskjold-Laurvig i Foraaret 1765 havde „bortført“ Skuespillerinden Jomfru Mette Marie Rose — maaske dog ikke saa meget imod hendes og hendes Moders Villie — henvendte Faderen sig først til Grev Frits Moltke; men, som Dorotea Biehl skriver, „al den Trøst, han fik hos ham, bestod deri, at han skulde faae hende til Skuepladsen igen, om han forlangede det“. Saa blev Rose tilsagt til at møde hos Faderen, Grev Adam Gottlob Moltke, og ham fortalte han om den Samtale, han havde haft med Teatrets Overdirektør. „Var det alt, hvad min Søn svarede?“ skal den gamle Greve have spurgt Rose, og, da denne sagde: „Det forsikrer jeg, Deres Excellence, paa det helligste“, lovede han at tale med Kongen, der var meget forbitret paa Danneskjold, og overrække ham et Bønskrift, som Rose havde med sig, og som Dorotea Biehl havde konciperet.

Hvad Udfald denne meget omtalte Bortførelseshistorie fik, er tidligere bleven fortalt.

Saa døde Frederik V, og den knapt syttenaarige Kronprins Kristian blev Konge.

Adam Gottlob Moltke, der havde spillet en saa fremtrædende Rolle under den afdøde Konges Regering, var hverken yndet af Enkedronning Sofie Magdalene eller af Kristian VII. Kristian VI's Enke var skinsyg paa Greven, fordi han havde haft saa megen Indflydelse hos

hendes Søn, Frederik V, og Kristian VII havde aldrig kunnet lide ham — „Storch vom unten, Fuchs vom oben“ skal den unge Konge engang have sagt om den høje, magre Greve. Allerede samme Sommer fik Grev Moltke pludselig sin Afsked uden Pension og trak sig tilbage til Bregentved, medens Sønnen, Frits Moltke, afløste ham som Overhofmarskal, samtidig blev Gehejmeraad og to Aar senere Gehejmekonferensraad.

Umiddelbart efter den ældre Grev Bernstorffs Fald fik Overhofmarskallen Ordre til at foretage en Reduktion af Hofudgifterne; men, da Struensee ikke mente, han var kvalificeret til at forestaa Hoffets Finansvæsen, blev der ansat en særlig Hofintendant.

Der blev ganske vist indført ikke ubetydelige Indskrænkninger i Hoffets Budget, navnlig ved Reduktion af Personalet; men med Hensyn til Hoffets Forlystelser ønskede Struensee ingen Besparelser. Til Skuespil, Koncerter, Maskerader og „andre Amusementer“ blev der saaledes for Aaret April 1771 til April 1772 bestemt 110,000 Rigsdaler — over 600,000 Kroner i vore Penge. Det var endda Meningen, at der skulde opføres en helt ny Teaterbygning, der skulde staa i Forbindelse med Kristiansborg Slot, da Hofteatret ikke var godt nok for „de franske Acteurs“. Ogsaa Udgifterne til „den kongelige Garderobe“ var ret respektable, ikke mindre end 10,000 Rigsdaler — omtrent 60,000 Kroner — om Aaret.

Denne Hoffets Ødselhed vakte saameget større Forbitrelse, som Struensee i andre Retninger, navnlig med Hensyn til Formindskelse af Gager og Afskedigelse af Betjente i højere og lavere Stillinger, optraadte som den sparsommelige Vogter

af Statens Pengemidler. Reverdil fremhæver særligt den Hensynsløshed, hvormed Gehejmekabinetsministeren ved Afskedigelser bragte mangfoldige Familier i Ulykke.

Overhofmarskallen boede paa den Tid i „Prinsens Palæ", der jo bl. a. blev benyttet til Embedsboliger for forskellige højtstaaende Personer. Samtidig med Grev Frits Moltke boede Kammerherre Gabel, der var gift med Birgitte Sofie Rosenkrantz, i „det adelige Vartov", som Palæet almindeligt hed i Folkemunde*).

Det var tilstrækkelig omtalt, at Grev Frits Moltke en Tid lang fungerede som Kammerfrøken Elisabet von Eybens trofaste Tilbeder. Dorotea Biehl skriver, at den intime Forstaaelse mellem Frøken von Eyben og den tidligere omtalte Skuespiller og Sanger la Tour, der som Medlem af det franske Selskab opholdt sig i København fra Efteraaret 1766 til Foraaret 1770, var saa almindelig bekendt, at „hendes

---

*) Da Kronprins Frederik ved sin Tronbestigelse 1746 havde taget Residens paa Kristiansborg Slot, var Prinsens Palæ bleven overladt Enkedronning Sofie Magdalenes Søster, Enkefyrstinde Sofie Karoline af Østfriesland, til Vinterbolig — om Sommeren boede hun paa Sorgenfri — og to Aar efter hendes Død blev hendes Lejlighed en kort Tid benyttet af Prins Karl af Hessen og Prinsesse Luise.

Enkefyrstinden af Østfriesland var altid bleven behandlet med megen Hensynsfuldhed af sin Svoger. Kong Kristian VI, og onde Tunger fortalte, at Hans Majestæt foretrak Svigerinden for Dronningen, og at Sofie Magdalene var i høj Grad skinsyg paa sin Søster. Det var støttet paa dette Rygte, at der 1766 meldte sig en foregiven Prinsesse, som paastod at være en Datter af Kristian VI og hans Svigerinde, men som fire Aar senere blev sat i Møens Tugthus, da hun viste sig at være et løsagtigt hollandsk Fruentimmer.

store Kierlighed til ham blev anført som Aarsagen, at den afdøde*) Frits M., der brændte i lys Lue for Frøken Eyben, maatte sukke forgieves".

At hans Gemalinde imidlertid var stærkt engageret paa andet Sted, var ligeledes almindelig bekendt, og hun har absolut ikke haft noget at lade Manden høre.

Dorotea Biehl skriver, at den unge Frue som „amants déclarés" havde først Sebastian de Llano y la Quadra, der under Struensee-perioden var spansk Gesandt i København, og senere daværende Kammerjunker Karl Adolf von Plessen.

Naturligvis var Frits Moltke som Overhofmarskal med paa Kristian VII's Udenlandsrejse — uagtet Kongen rejste inkognito som „Greven af Traventhal", havde han med sig et Følge paa 55 Personer.

Moltke var paa Dronningens Parti imod Grev Holck; men han havde vistnok meget ringe Indflydelse. Selvfølgelig var han ogsaa med paa Hoffets Rejse gennem Hertugdømmerne — ved den Lejlighed var Følget i Begyndelsen ikke mindre end 300 Personer i det hele — og paa denne Rejse var det, som bekendt, at det lykkedes Holcks Fjender at faa ham fjernet.

I Foraaret 1771 kom saa Turen til Overhofmarskallen, idet han pludselig fik sin Afsked, endda uden Pension. I et Brev til den ældre Bernstorff mener han at kunne takke Grev Rantzau-Ascheberg for sin Fjernelse fra Hoffet, paa Grund af hans Had til Slægten Moltke.

Han forlod straks København og tog Ophold

*) Dorotea Biehls Brev er dateret den 3. April 1784.

paa Turebyholm ved Fakse, som Faderen i sin Tid havde faaet af Kong Frederik V og indlemmet i Grevskabet Bregentved, og dèr døde han pludselig i Slutningen af April.

I Anledning af den tidligere Overhofmarskals saa uventede Dødsfald begyndte straks de vildeste Rygter at cirkulere: Ærgrelsen over hans Hustrus erotiske Meriter havde paadraget ham en ondartet Leversygdom, som han var død af, mente nogle — han havde i et Anfald af Fortvivlelse over sin Gemalindes Opførsel taget Livet af sig, sagde andre — og endelig fortalte det mest graverende Rygte, at Greven var bleven forgivet af sin Frue og hendes Elsker, Kammerjunker von Plessen.

Ægteparrets eneste Søn døde nogen Tid efter, netop som han kom fra et Besøg hos Moderen, en ny Anledning til forvirrede Rygter, og det gjorde ikke Sagen bedre, at hun giftede sig med sin sidste „amant déclaré“.

Hendes anden Mand, Karl Adolf von Plessen, var en ung Mand paa omtrent 24 Aar og omtales paa den Tid som Medlem af det Parti, der med Grev Rantzau-Ascheberg i Spidsen stillede sig fjendtligt overfor Rusland. Der skulde hos Greven holdes hemmelige Sammenkomster, hvor ogsaa den svenske Gesandt gav Møde, og Partiet havde Ord for at tænke paa intet mindre end at jage Russerne ud af Finland og Kejserinden af St. Petersburg. Enevold Brandt skulde skaffe Tilslutning hos Hoffet i Versailles, og von Plessen skulde gaa i en lignende Mission til Stockholm. Katrine II, som hadede Rantzau-Ascheberg, gør i nogle efterladte Skrivelser fra den Tid interessante Bemærkninger om forskellige danske Forhold. Struensee kalder hun en „Pillemager, som

skaffer Landet en slet Fordøjelse og skifter Embedsmænd, som Dronningen skifter Skørter — hvis hun da endnu bruger saadanne Klædningsstykker“, og Kongen omtaler hun som en Dreng. Hun kunde ikke se noget unaturligt i Dronningens Forhold til Struensee og er meget forarget over den faldne Gehejmekabinetsministers barbariske Domfældelse.

Karl Adolf von Plessen træder ikke mere frem i Historien; nogle Aar senere arvede han efter sin barnløse Onkel Gunderslevholm ved Næstved, som han solgte 1803.

Han døde 1810, og hans Enke overlevede ham 6 Aar. Deres Ægteskab havde været barnløst.

JOHANNE MARIE MALLEVILLE,

født *Meyer*, senere Grevinde *Schulenburg*. (1750—1817).

JOHANNE MARIE MALLEVILLE

Johanne Marie Meyer var en Datter af Kaptajn i Søetaten Emanuel Meyer og Johanne Möhlholm.

Hun var født 1750 og blev, kun 13 Aar gammel, gift med Kaptajn Thomas de Malleville.

Han var født paa St. Thomas 1739 som Søn af en velstaaende vestindisk Planter og kom som ganske ungt Menneske til København, hvor han blev Løjtnant 1758 og to Aar senere Kaptajn i det falsterske Regiment.

I Rigsarkivet findes en Ansøgning for Kaptajn Malleville om Tilladelse til at gifte sig med afdøde Marinekaptajn Meyers „hinterlassene Fräulein Tochter, Johanne Marie Meyer". Det bemærkes i Ansøgningen, at Kaptajn Malleville ikke er ubemidlet, at dette Ægteskab er „in allen convenabel", og at der „auf seiner Fräulein Braut weder in Ansehung ihres Standes noch sonsten das geringeste auszusetzen ist" *).

Suhm fortæller, at det var i Efteraaret 1770, Hoffet begyndte at „lade Folk af adskillig Stand

---

*) „Refererede Sager" for 1763, Nr. 29 (Rigsarkivet).

spise ved Taffelet". Hensigten skulde være at lade Kongen lære sine Undersaatter at kende; men Suhm tvivler stærkt om, at det virkelig var Grunden. Han mener, det snarere var Struensee om at gøre at samle om Dronningen Personer af begge Køn, som vilde se fordomsfrit paa Tingene og navnlig paa hans Forhold til Karoline Matilde. Kongen var allerede paa den Tid saagodtsom aldeles aandssløvet. Suhm skriver, at han selv nogle Gange har spist ved det kongelige Taffel, og fortæller, hvorledes han her saa Hans Majestæt „sidde nedbøiet, spise stærkt, see fæl ud og ei at tale et Ord, medens Dronningen ikke spiste noget, ikke talte og saa bister og suur ud".

Det har forøvrigt ved disse Tafler vistnok ofte gaaet ret formløst og gemytligt til. Gæsterne placerede sig bl. a., som de selv vilde, og flere af Datidens Memoireskrivere klager over den ufine og upassende Tone, som under Struensees Ægide havde faaet Indpas ved Hoffet.

Da Kristian VII's Svoger, den svenske Kronprins Gustav, som i Slutningen af 1766 havde ægtet Frederik V's Datter Sofie Magdalene og i Februar 1771 som Kong Gustav III fulgte sin Fader paa Tronen, sammen med sin Broder i Efteraaret 1770 besøgte det danske Hof, var han højlig fornærmet over den hensynsløse Maade, hvorpaa de blev behandlede. De spiste kun en enkelt Gang ved stort Taffel i Riddersalen, og da blev der hverken budt dem Pladser eller Damer, saa at de uopfordret maatte sætte sig ved Siden af Kongeparret, og ved Kongens Aftentaffel saa de — foruden de meget omtalte, yderst lidt ceremonielle Hofskønheder — kun nogle aldeles borgerlige Fruer.

Fra mange Sider blev der klaget over Valget af Dronningens nærmeste kvindelige Omgang. Damer som Kammerherrinde Bülow, Grevinde Holstein, Generalinde Gähler og Frøken Eyben havde jo ikke det mest uplettede Rygte, og saa blev Selskabet yderligere suppleret med flere borgerlige Damer af lignende Tænkemaade og Sæder. Blandt Hoffets Skønheder kom Kaptajn Mallevilles Frue snart til at spille en meget fremtrædende Rolle. Hun var med til Karoline Matildes daglige Selskaber og Spillepartier, og de sidstnævnte Adspredelser paadrog hende efterhaanden en ret betydelig Gæld. Fru Mallevilles Forhold til Warnstedt, som Dorotea Biehl beskylder hende for at have taget fra Fru Bülow, var en Tid meget omtalt.

Om Morgenen den 17. Januar 1772 var Kaptajn Malleville med til at arrestere Struensee. Köller, som med stor Glæde havde paataget sig det Hverv at bemægtige sig den forhadte Kabinetsminister, var ledsaget af Malleville og et Par Løjtnanter, da han begav sig til Struensees Soveværelse uden endnu at have faaet Kongens skriftlige Ordre til Fængslingen. Førend de gik ind i Værelset, skal Köller have paalagt Kaptajnen at udføre Arrestationen, hvis han selv skulde blive skudt af Kabinetsministeren; men Struensee gjorde ingen Modstand, uagtet han fik et benægtende Svar paa sit Forlangende: at se Fængslingsordren. Som Belønning for sin Rolle i Dramaet blev Malleville Major ved Kongens Regiment og fire Aar senere Kommandant paa sin Fødeø.

Hans Frue var bleven i København, og i Protokollen for vestindiske Sager findes en Kopi af en kongelig Skrivelse, dateret Fredensborg den

31. Maj 1780, til Kancelliraad Stoud og Agent Kragh paa St. Thomas, hvoraf man ser, at Fru Malleville ønsker sit Ægteskab ophævet ved Dom paa Grund af Gemalens Utroskab, men at hun helst vil undgaa offentlig Procedure og derfor beder om at faa en Kommission, bestaaende af de to ovennævnte Herrer, til at dømme i Sagen. Det har næppe været den smukke Frue nogen stor Sorg at blive fri for sin oversøiske Ægtefælle, og Skrivelsen begynder saaledes:

„Eftersom os elskelig Oberstinde Frue Johanna Maria de Malleville af vores kongelig Residentz-Stad Kiøbenhavn for os allerunderdanigst haver andraget, hvorleedes hun skal finde sig nødsaget at anlegge Sag imod sin Mand, os elskelig Oberst Thomas de Malleville, Commendant paa bemeldte vort Eyland St. Thomas, for at faae det imellem hende og fornævnte hendes Mand værende Egteskab ophævet, men at det derhos ville medføre Vanskeligheder ligesom ogsaa baade være Supplicantinden smerteligt og hendes Mand til Forhaanelse, om Sagen skulle paadømmes og de fornødne Vidner først afhøres ved de almindelige Retter der i Landet, hvorfore hun derhos allerunderdanigst har begiært, at vi allernaadigst ville befale Eder som Commissarier at paakiende fornævnte Sag imod bemeldte hendes Mand etc.“

Kancelliraad Stoud, Byfoged paa St. Thomas, og Agent Kragh blev da beordrede til at dømme i Sagen ifølge „Danske Lov“, 16. Kapitel, 15. Artikel, 1. Paragraf, med den Tilføjelse, at „hvis Vidner, som Parterne til Sagens Oplysning maatte have og ey tilforn for andre Retter eedeligen ere afhørte, skal være pligtige „sine exceptione fori“ for Eder udi Commissionen at møde og der deres Vidnesbyrd at aflegge“.

Ægteskabet blev ophævet, og tre Aar senere fik Malleville Tilladelse til at indgaa nyt Ægteskab, „uagtet den af hans forrige Hustru over ham erhvervede Skilsmisse-Dom".

Med sin første Mand havde Fru Malleville kun haft en Søn, som var født et Aarstid efter Bryllupet og død, da han var fem Aar gammel; et Aar efter Skilsmissen giftede hun sig saa igen, med den forhenværende danske Gesandt i Dresden, Grev Verner Schulenburg.

I den vestindiske Forestillings- og Resolutionsprotokol for 1796, som findes i Rigsarkivet, staar der, at den daværende Generalguvernør over de dansk-vestindiske Øer under 3. August har faaet sin Afsked efter Ansøgning paa Grund af svækket Helbred, og at Generalmajor Malleville er bleven udnævnt til Øernes Generalguvernør. Han omtales som en Mand, der „forbinder Kundskab om Eilandenes Forfatning med en bekiendt retskaffen Tænkemaade, som forener militariske Kundskaber med ferm og god Conduite, som har for disse Egenskaber Agtelse mellem Fremmede og imellem Landets Indbyggere af enhver Farve bliver erkiendt for en retsindig og god Mand".

Det hedder endvidere om ham, at, „uagtet de Øer, som ere ham anbetroede, ere Friehavne, aabne for alle Fremmede, baade blanke og af Couleuren, saa har der hersket megen Orden og Roelighed, hvilket Cammeret tilstaaer meget at tilskrive Oberst Mallevilles ogsaa mellem Negerne bekiendte Retskaffenhed".

Den 17. Oktober 1797 læser man, at, „omendskiønt ingen Efterretning fra General-Gouvernementet i Vestindien lader befrygte General-Gouvernør Mallevilles uformodentlige Død, er det dog i Betragtning af denne Mands til-

tagende Alder muligt, at samme kunde indtræffe", hvorfor der maa sørges for eventuel Konstitution, og i Oktober 1798 døde Malleville. Protokollen „Vestindiske Sager" indeholder ogsaa Kopi af Generalguvernør Mallevilles Testamente, hvori det bl. a. hedder, at det er hans udtrykkelige Villie, „at ingen Ceremonier eller Honneurs ved min Begravelse maae finde Stæd, at jeg ikke vil klædes i Uniform, men i simple Liigklæder og begraves paa de mähriske Brødres Kirkegaard".

Fru Mallevilles anden Mand, Verner Greve von der Schulenburg*), var født 1736 i Paris, hvor Faderen fungerede som Gesandt. Seks Aar gammel kom han til Danmark, hvor han senere studerede i Sorø og blev Kammerjunker i sit 17de Aar.

Faderen, som var bleven dansk Lensgreve, døde 1755, medens Verner opholdt sig ved Universitetet i Leipzig, og, da han saa kom til København, havde hans ældre Broder paa egen Haand aabnet Testamentet, og han havde ham mistænkt for at have forstukket et Dokument, der sikrede ham som den yngre en Sum til hans videre Uddannelse. Uagtet Faderen havde betalt en betydelig Gæld for den ældre Søn, vilde denne ikke overlade sin Broder noget; Verner rejste derfor til Berlin, hvor den danske Gesandt var en Slægtning af ham, og der blev han et Aarstid. Saa gik han til Göttingen og senere til Paris, hvor han tog ivrigt Del i Hoflivet. I England var han ogsaa og blev Æresdoktor ved Universitetet i Oxford.

---

*) Schmidt: Das Geschlecht von der Schulenburg. 1899. Pag. 563—64.

1763—68 var Kammerherre Verner Schulenburg dansk Gesandt i Dresden.

50 Aar gammel arvede han efter en Halvbroder tre holstenske Godser og flyttede til Hamburg, og i sit 68. Aar arvede han fire tyske Godser efter sin ældre Broder.

Sine sidste Leveaar tilbragte han med sin Hustru i Salzwedel i preusisk Sachsen; der døde han 1810 og hans Enke syv Aar senere. Deres Grav findes i Mariekirken, hvor et Monument bærer deres Portrætmedailloner med tilhørende Inskriptioner.

Under Grevindens Portræt staar der: "Unaufhaltsam flossen ihre Zähren. Unvertilgbar wie die Seele lebte in der treuen Brust das Andenken des geliebten Gemahls."

Da Ægteskabet var barnløst, tilfaldt Godserne en yngre Slægtning. Grevindens Testamente svarede til hendes Eftermæle: „Die Armen verloren an ihr die grösste Wohlthäterin, die Waisen ihre beste Mutter."

BIOGRAFISKE NOTER

[1] Forfatterinden Charlotte Dorotea Biehl (1731—1788) giver i sine historiske Breve vel ikke absolut paalidelige, men meget interessante Oplysninger om Livet ved Kong Kristian VII's Hof. Hendes samlede historiske Breve er trykte af Bang i „Historisk Tidskrift", III. 4. 1865—66, Pag. 341—494. Hendes Breve om Kong Kristian VII er udgivne særskilt af Bobé 1901.

[2] Grev Ditlev Reventlow (1712—1783), som havde været Overpræsident i Altona og senere Gesandt i Paris, blev 1755 Kronprinsens Hofmester og senere Overhofmester. Han var tillige Gehejmeraad i Konsiliet, beklædte forskellige vigtige finansielle Poster, og, da han efter Tronskiftet blev udnævnt til Overkammerherre, havde han til enhver Tid Adgang til den unge Konge, indtil han blev afskediget 1768.

[3] Georg Nielsen (1710—1797) var 1746 bleven Pagehovmester og ni Aar senere Lærer for Kronprins Kristian. 1766 blev han Kabinetssekretær og Kasserer hos Dronningen og tillige

Bibliotekar ved det kongelige Haandbibliotek. Han havde ført en Dagbog, som sikkert har indeholdt interessante Oplysninger om Livet ved Hoffet paa den Tid, men som brændte med Kristiansborg Slot 1794.

[4] Karl, Landgreve af Hessen-Kassel, (1744—1836), kom 12 Aar gammel til København for at fuldende sin Opdragelse under Frederik V's Auspicier. 1758 blev han Oberst, 20 Aar gammel Generalmajor og avancerede yderligere i Begyndelsen af Kristian VII's Regering til Kommandør for Fodgarden, Elefantridder, Statsminister, ved St. Germains Fald til Formand for Krigsraadet og samtidig til titulær Statholder i Norge. Samme Aar, 1766, ægtede han Kongens Søster, den 16aarige Prinsesse Luise. Allerede det følgende Aar maatte det unge Ægtepar imidlertid forlade København, og 1769 tog han som Statholder i Hertugdømmerne Ophold paa Gottorp Slot. Efter Struensees Fald blev Prinsen udnævnt til Overgeneral i Norge, hvor begge Ægtefællerne blev meget populære det Par Aar, Opholdet der varede. 1790 ægtede Kronprins Frederik Datteren Marie Sofie Frederikke. Prins Karl deltog i flere Felttog, hvor hans Virksomhed tildels blev skarpt kritiseret, og 1836 døde han, 92 Aar gammel. Hans interessante og velskrevne „Mémoires de mon temps“ blev trykte 1861.

[5] Kaspar von Saldern (1710—1786), bekendt russisk Diplomat, var i en Aarrække Gesandt i København, hvor hans anmassende og ofte ligefrem uforskammede Opførsel skaffede ham mange Fjender. Han lukrerede uforholdsmæssigt ved sin Virksomhed, faldt senere i

Unaade og døde som Privatmand paa sit Gods i Holsten.

[6] Grev Frederik Vilhelm Konrad Holck (1742—1800) havde ved sin Vittighed og sine selskabelige Talenter skaffet sig Kristian VII's Yndest. Efter Hjemkomsten fra Kongens holstenske Rejse blev han Hofmarskal; men et Par Aar senere fik han sin Afsked fra Hoftjenesten. Han blev 1768 gift med Kristiane Stockfleth, som døde kort efter Bryllupet, og et Aarstid senere med den tolvaarige Juliane Sofie Danneskjold-Laurvig.

[7] Den bekendte Statsmand, Grev Johan Hartvig Ernst Bernstorff (1712—1772), der havde spillet en saa fremtrædende Rolle under Kristian VI og Frederik V og i Begyndelsen af Kristian VII's Regering, men som det lykkedes Struensee at styrte i Efteraaret 1770.

[8] Den bekendte Statsmand Grev Adam Gottlob Moltke (1710—1792) var ikke yndet af Kristian VII, Sofie Magdalene var skinsyg paa ham, og allerede i Juli 1766 fik han pludselig Afsked fra sine vigtigste Embeder. Halvandet Aar senere kom han dog igen ind i Konsiliet; men, da han ikke vilde arbejde sammen med Struensee, fik han sin endelige Afsked i Slutningen af 1770. Resten af sit Liv var han væsentlig beskæftiget med at udarbejde sine Memoirer, som findes trykte i „Historisk Tidskrift", IV. 2. 1870—72 og IV. 4. 1873—74.

[9] Anne Sofie von Berckentin, født Grevinde af Callenberg (1719—1782), Enke efter

Gehejmeraad og Landdrost i Pinneberg Gebhard Ulrich von Berckentin (1689—1766), Fru von Plessens Halvonkel.

[10] Schweizeren Elie Salomon François Reverdil (1732—1808) var i Aaret 1760 bleven antaget som Lærer for Kronprins Kristian, der kom til at holde meget af ham, og som efter sin Tronbestigelse udnævnte ham til sin Forelæser og senere til sin Kabinetssekretær; men i Efteraaret 1767 fik han pludselig Befaling til at forlade Danmark. Omtrent fire Aar senere bevægede Struensee Reverdil til igen at komme til Danmark for at holde Kongen med Selskab, indtil han efter Struensees Fald for bestandig tog Ophold i sit Fødeland. Reverdils værdifulde Memoirer: „Struensée et la cour de Copenhague 1760—72", udkom 1858 og blev straks oversatte paa Dansk, og han stiller sig i dem ret tolerant overfor Struensee og navnlig overfor Karoline Matilde.

[11] H. Ch. Heimbürger: „Caroline Mathilde, Königin von Dänemark, nach ihrem Leben und Leiden etc.". Bogen, som udkom i Celle 1851, begynder med en Fortale, hvori Forfatteren, der var „Archidiaconus" og senere udgav flere mindre, historiske Arbejder, beretter, at han i den Anledning foretog en Rejse til København, Kronborg, Helsingør o. s. v., men at hans Forsøg paa „in dem Kopenhagener wie hernach in andern Archiven die bezüglichen Quellen zu erhalten", tildels mislykkedes, hvorimod han har kunnet benytte det kongelige Arkiv i Hannover og nogle Registranter i Celle.

[12] Claude Louis de Saint-Germain (1707—1778) havde ført en omflakkende Tilværelse som Officer, faaet en ypperlig krigsvidenskabelig Uddannelse og erhvervet sig en enestaaende Krigserfaring, da han 1761 modtog et Tilbud om Ansættelse som dansk Generalfeltmarskal. Det blev ham paalagt at omorganisere Hæren; men han kunde først for Alvor begynde at realisere sine Ideer, da Krigskancelliet og Generalkommissariatet 1763 var bleven ophævede og et Generalkrigsdirektorium oprettet i Stedet for med ham selv som Præsident. Han tog energisk fat paa sit Arbejde; men hans Reformer mødte megen Modstand, det var kun med Vanskelighed, han satte sin Villie igennem, saalænge Frederik V levede, og et Par Uger efter Tronskiftet maatte han, uagtet han nominelt beholdt Overkommandoen over Hæren, trække sig tilbage, medens der af andre blev udarbejdet reaktionære Planer. I Foraaret 1767 blev han dog kaldt tilbage; men allerede inden Udgangen af Aaret maatte Kongen af Hensyn til Rusland afskedige ham paany. Fra Midsommer 1771 til Foraaret 1772 var St. Germain igen i København, men forlod saa Danmark for bestandig.

[13] Den bekendte Rigmand Johan Frederik Classen (1725—1792), der sammen med Etatsraad Just Fabritius havde anlagt Krudtmøllen og Kanonstøberiet „Frederiksværk“, var 1760 bleven Generalkrigskommissær og tjente sig ved store offentlige Leverancer og senere som Godsejer en meget betydelig Formue. 1775 fik han Titel af Generalmajor, og, da han døde barnløs, havde han af sine samlede Godser og Kapitaler

oprettet „Det Classenske Fideikommis“ som et Fond til offentlige Formaal.

[14] Joakim Ulrik von Sperling (1741—1791) havde været Page hos Frederik V, blev senere Kammerpage hos Kronprinsen, efter Tronskiftet Kammerherre og Rejsestaldmester hos Kongen, og 1767 blev han Oberst. Sperling var særlig vel anskreven hos Kongen; men, da hans Onkel, Overkammerherre Ditlev Reventlow, det følgende Aar fik sin Afsked, maatte ogsaa han forlade Hoffet. Han døde som Gehejmekonferensraad og Amtmand over Gottorp Amt.

[15] Konrad Aleksander Fabritius (1731—1805), af en velhavende Købmandsslægt, forøgede sin arvede Formue betydeligt ved heldige Spekulationer. 1766 blev han Etatsraad, to Aar senere Konferensraad, og hans Søstre blev giftede ind i fornemme Familier. Han søgte da Adelspatent og fik det 1773 med Navnet Fabritius de Tengnagel.

[16] Ulrik Adolf Holstein (1731—1789) var først Officer, baade i dansk og fransk Tjeneste, men forlod Militæretaten 1760. Han blev senere nogle Gange benyttet som diplomatisk Udsending, blev 1764 Deputeret i Generalkrigsdirektoriet, men var uenig med St. Germain og var en kort Tid Amtmand i Tønder. I Foraaret 1771 gjorde Struensee ham til Overpræsident i København; men ved Januarrevolutionen 1772 mistede han denne Stilling. Sine sidste Leveaar tilbragte han i Altona som Privatmand, navnlig beskæftiget med at skrive sine Memoirer, som findes i Rigsarkivet, og som indeholder adskillige interessante Ting.

1763 havde han ægtet Amalie Sofie Buchwald.

[17] Frederik Ludvig Ernst Bülow (1738—1811), født i Lüneburg, var tidlig kommen til Danmark og blev 1768 Generaladjutant og Staldmester. 1773 blev han Jægermester i Oldenburg, fungerede senere gentagne Gange som Gesandt og døde som Gehejmeraad. 1762 havde han ægtet Anna Sofie Grevinde Danneskjold-Laurvig.

[18] Frederik Karl von Warnstedt (1750—1811) var født i Norge, blev 1766 første Page hos Kongen, som satte megen Pris paa ham, fulgte Kristian VII paa hans Udenlandsrejse, blev 1770 Rejsestaldmester og Kammerherre og skal have haft en god Indflydelse paa Kongen. I Begyndelsen af 1771 blev han afskediget fra Hoftjenesten, men færdedes dog ved Hoffet Sommeren igennem som Officer ved Livregimentet. Kort Tid efter Januarkatastrofen 1772 tog han sin Afsked fra Militæretaten, foretog en treaarig Udenlandsrejse for at studere Forstvæsen og blev ved sin Hjemkomst udnævnt til Jægermester i Holsten og senere i Slesvig. Han døde som Godsejer og Gehejmekonferensraad.

[19] Rigsgreve Schack Karl Rantzau-Ascheberg (1717—1789) havde ført et meget bevæget Ungdomsliv, i 6 Aar været Chef for Kronprinsens Regiment, i ligesaa lang Tid opholdt sig i Danzig og en kort Tid i St. Petersburg, hvor han fik Skyld for at have deltaget i Hofrevolutionen 1762. Saa flyttede han til Altona, hvor den vittige og berejste Greve blev en god Ven af den langt

yngre Dr. Struensee. I Foraaret 1767 blev Rantzau sendt som kommanderende General til Norge, hvor han imidlertid gjorde sig grundig forhadt; saa blev han forvist til Holsten, indtil Struensee i Sommeren 1770 fik ham kaldt tilbage til Hoffet. Hans Deltagelse i Januarrevolutionen 1772 er noksom bekendt, og han døde i Avignon 1789.

[20] Georg Ludvig Køller (1728—1811), af pommersk Adelslægt, var 1767 bleven Chef for det falsterske Regiment. Kort før Januarkatastrofen 1772 følte han sig paa en af sine Løjtnanters Vegne fornærmet af Struensee, gik med sit Regiment pludselig over til Enkedronningens Parti og kom til at udføre en af Dramaets Hovedroller, hvorfor han bl. a. blev optaget i den danske Adel med Navnet Køller-Banner. Han blev senere Kommandant i Rendsburg.

[21] Andreas Peter Greve Bernstorff (1735—1797), den bekendte Statsmand, Brodersøn af Johan Hartvig Ernst Bernstorff, som tidlig havde bemærket hans Evner og ledet hans Studier og første Skridt paa Statsmandsbanen. Reverdil anbefalede ham til Stillingen som Overhofmarskal hos Kongen efter Adam Gottlob Moltke; men det lykkedes ikke. Ved Farbroderens Afskedigelse forlod han Statstjenesten og København; men paa Opfordring af Kongen tog han efter Struensees Fald igen Plads i Kollegierne, blev i Foraaret 1773 Udenrigsminister og kom, som bekendt, til at spille en meget betydelig Rolle, med en fireaarig Afbrydelse 1780—1784, hvor han opholdt sig i Tyskland. Han

var to Gange gift, med to Søstre til Brødrene Stolberg.

[22] Grev Kristian Konrad Danneskjold-Laurvig (1723—1783) havde paa Grund af sin Fødsel og højtstaaende Forbindelser haft et meget hurtigt Avancement i Marinen. Den 42aarige Mands Bortførelsesattentat mod Skuespillerinden Jomfru Rose i Foraaret 1765 paadrog ham vel Forvisning til Norge; men allerede Aaret efter blev han taget til Naade og kort efter Admiral. Hans Virksomhed i Marinen var imidlertid Genstand for begrundet Misfornøjelse, og i Efteraaret 1770 fik han sin Afsked. Han døde i Norge 1783.

[23] Anna Katrine Beuthack (1745—1805) var illegitim Datter af Prins Georg Ludvig af Braunschweig-Bevern og fik indtil sit 10. Aar en omhyggelig Opdragelse hos en af Prinsens Officerer. Da Kostpengene, ikke mindre end 800 Rigsdaler aarlig, faldt bort ved Faderens Død, kom hun hjem til Moderen, som Prinsen havde faaet gift med en Støvletskræder. Det tiltalte imidlertid ikke det forvænte Pigebarn at løbe Byærinder for Stedfaderen. Hun saa ganske godt ud, havde en smuk Figur, en god Stemme og var livlig og vittig. Et Par Aar senere blev hun saa Figurantinde ved Teatret, indtil en engelsk Diplomat tog hende fra Scenen og gjorde hende til sin Elskerinde. Hun fik fra den Tid Navnet „Mylady“; men da hendes Elsker rejste bort, kom hun helt paa Afveje. Efter at have gjort Kristian VII's Bekendtskab deltog „Støvlet-Katrine“, som hun blev kaldt, oftest i Mandsdragt, i hans og hans Ledsageres Ekspeditioner;

hun kom med til Hofmaskerader, spillede Farao med Kongen, endogsaa demaskeret, og var sammen med ham hver eneste Aften. I Januar 1768 lykkedes det imidlertid at skræmme Kongen til at sende hende til Hamburg, hvor hun senere blev gift. I Efteraaret 1770 blev der tilstaaet hende 500 Rigsdaler aarlig med Tilladelse til at opholde sig, hvor hun vilde. Efter Januarkatastrofen 1772 skrev hun et langt Brev til Kongen for at ønske ham til Lykke og tilføjede, at hun havde skrevet flere Gange tidligere, men at Struensee rimeligvis ikke havde ladet Kongen faa Brevene at se. Samtidig anmodede hun om et lille Postmesterembede til sin Mand; men hun fik intet Svar, forlod kort efter Gemalen og tog Ophold i Kiel.

[24] Nicolas Henri Jardin (1720—1799) var 1753 bleven indkaldt fra Frankrig for at fuldføre den paabegyndte Fredrikskirke — „Marmorkirken" — men 1770 var Bygningen endnu kun 15 Alen over Jorden. Struensee lod derfor Foretagendet, som da allerede havde kostet henved 800,000 Rigsdaler (omtrent 4,800,000 Kroner) stanse, og Aaret efter rejste Jardin tilbage til Frankrig.

[25] Friedrich Leopold Greve Stolberg (1750—1819) har skrevet Dramaer, Romaner og Oder, foruden at han har oversat adskilligt, navnlig fra Græsk. 1789 blev han dansk Gesandt i Berlin, to Aar senere Regeringspræsident i Eutin; men i Aaret 1800 trak han sig helt tilbage fra Statstjenesten.

[26] Heinrich Kristian Boie (1744—1806), Udgiveren af „Musenalmanach" 1770—75, be-

sørgede den første Udgave af Brødrene Stolbergs Arbejder.

[27] Kristian Frederik Greve Moltke (1736—1771), Søn af A. G. Moltke, var 1760 bleven Deputeret i Generaltoldkammeret og Ridder — han var i Forvejen Kammerherre. Aaret efter blev han sammen med Københavns Overpræsident Overdirektør for Teatret, 1767 blev han Overhofmarskal og Gehejmeraad, to Aar senere Gehejmekonferensraad. 1760 havde han ægtet Ida Hedevig Buchwald.

[28] Kammerherre Karl Adolf von Plessen til Gunderslevholm (1747—1810).

[29] Peter Uldall (1743—1798), hvis Moder i mange Aar havde tjent som Køkkenpige ved Hoffet, var 1755, kun tolv Aar gammel, bleven Student, havde taget teologisk Embedseksamen og derefter tilbragt et Par Aar i Assens, hvor Faderen var Byfoged og Borgmester. Saa kom han til København, hvor han tog juridisk Embedseksamen og 1769 blev Højesteretsadvokat. Hans fremragende Dygtighed og usædvanlige Veltalenhed skaffede ham et stort Klientel. Efter Katastrofen den 17. Januar 1772 blev han baade Dronningens og Struensees Defensor og vandt megen Anerkendelse for den Taktfuldhed, hvormed han udførte det vanskelige Hverv. Uldall var en liberal Mand, som saa det gode ved mange af Struensees Reformer, skønt han ikke havde Sympati for ham, og han efterlod sig nogle Optegnelser vedrørende de interessante Begivenheder, han havde været Vidne til og Deltager i.

[30] Den bekendte Jurist Oluf Lundt Bang (1731—1789) var som Kammeradvokat beordret til at føre Sagen for Kongen imod Karoline Matilde.

[31] Johan Just von Berger (1723—1791), født i Celle, var bleven indkaldt til Danmark som ung Dr. med. og udnævnt til Hofmedicus 1753. 1768 var han bleven Etatsraad.

[32] Kristian Flensborg (1728—1776), Numerant i Banken og Forfatter, udgav 1766—70 „Den danske Mercurius, efter Bordings Maade", et versificeret Maanedskrift, som ophørte i „det forstyrrede Aar" 1771.

[33] Seneca Otto Falkenskjold (1738—1820) havde som ganske ung været i udenlandsk Krigstjeneste og senere foretaget vidtløftige Rejser, indtil han 1768 blev Kammerherre og Generaladjutant. Han deltog i russisk Tjeneste med Tapperhed og Dygtighed i Krigen mod Tyrkiet, men blev kaldt hjem af Struensee, som 1771 sendte ham i diplomatisk Ærinde til St. Petersborg. Han gik for at være en af Struensees trofasteste Tilhængere, men saa snart det farlige ved den altfor voldsomme Reformators Stilling. Han blev fængslet den 17. Januar 1772, var Genstand for en yderst uretfærdig Behandling og blev forvist til Munkholm, hvor han bl. a. skrev sine Memoirer. Fire Aar senere blev han dog benaadet og tog Ophold først i Sydfrankrig, senere i Lausanne, hvor han døde, og hvor bl. a. Reverdil hørte til hans Omgang. Hans Memoirer blev efter hans Død udgivne af en Schweizer i en fransk Bearbejdelse.

[34] Joakim Wasserschlebe (1709—1787) var tyskfødt, havde studeret i Tyskland og derefter været Privatsekretær hos den daværende danske Gesandt i Paris, Grev Verner Schulenburg. 1738 blev han Sekretær i „Tyske Kancelli“ og Aaret efter Legationssekretær i Paris. 1752 fortsatte Justitsraad Wasserschlebe som Kancellisekretær. Han var en oplyst og frisindet Mand, blev 1768 Konferensraad og 2. Deputeret i Kommercekollegiet, men tog sin Afsked 1771 og flyttede til Flensborg, hvor han købte en lille Ejendom. Hans store Kobberstiksamling blev købt til det kongelige Bibliotek, som ogsaa ejer hans historiske Optegnelser.

[35] Karl August Struensee (1735—1804) blev i Foraaret 1771 indkaldt fra Liegnitz og blev straks Deputeret i Finanskollegiet. Han var intelligent, dygtig og almindelig afholdt. Han blev fængslet ved Januarkatastrofen 1772, men løsladt efter et halvt Aars Forløb og rejste til Tyskland. 1789 blev han som Erstatning for den Uret, han havde lidt, optaget i den danske Adelstand med Navnet von Carlsbach og blev to Aar senere preusisk Minister.

[36] Henrik Frederik Greve Baudissin (1753—1818) var 1775 bleven Kammerherre og Aaret efter 3. Deputeret i „det tyske Kancelli“. 1783—1788 var han Gesandt i Berlin og døde som Godsejer og Gehejmekonferensraad. Hans Enke døde 1826.

[37] Frederik Greve Reventlow (1755—1828), en Søn af Overkammerherre Ditlev Reventlow, blev 1778 Deputeret i Admiralitets-

og Kommissariatskollegiet, 1780, Aaret efter sit Bryllup, Gesandt i Stockholm og arvede 1783 Emkendorf efter Faderen. Han var senere Gesandt i London, blev i Aaret 1800 Kurator for Universitetet i Kiel og døde som Gehejmekonferensraad og Gesandt i Berlin. 1822, seks Aar efter sin første Hustrus Død, ægtede han den 28aarige Grevinde Charlotte Schlippenbach.

[38] August Adolf Fredrik Hennings (1746—1826) kom 1777 ind i Kommercekollegiet, men brugte navnlig sin Tid til literære Arbejder om Kunst, Handel og Industri. 1780 giftede han sig og blev kort efter Deputeret i Kommercekollegiet. Venskabet med Ernst Schimmelmann kølnedes i Aarenes Løb, og Hennings fordybede sig i store literære Arbejder, navnlig historiske og nationaløkonomiske. Efter Regeringsforandringen 1784 blev Kammerherre Hennings Kommerceintendant i Hertugdømmerne, senere Amtmand i Pløen. I Aaret 1802 besøgte han sin Ungdomsven paa „Sølyst“, og fem Aar senere blev han Administrator for Grevskabet Rantzau.

[39] Nathaniel William Wraxall (1751—1831), engelsk Baronet, havde været ansat i Bombay, da han 1772 kom tilbage til England, besøgte forskellige evropæiske Lande og traf sammen med Karoline Matilde i Celle. Han rejste største Parten af sit Liv og har udgivet forskellige literære Arbejder.

[40] Otto Joakim Schack-Rathlou (1728—1800), som havde beklædt forskellige vigtige Embeder, var bleven afskediget kort efter Bernstorffs Fald og havde senere levet som Gods-

ejer, indtil han efter Januarkatastrofen 1772 blev optaget i Regeringen.

[41] Markus Haggæus Høyer (1741—1773) blev 1767 Protokolfører for Landbokommissionen, Aaret efter Sekretær i General-Landvæsenskollegiet, 1770 Justitsraad og Medlem af General-Landvæsenskommissionen og 1771 tillige Deputeret i det danske Kancelli. Efter Struensees Fald blev han udnævnt til Amtmand over Lundenæs og Børling Amter, men døde faa Dage efter sin Udnævnelse.

[42] Ferdinand Anton Kristian Greve Ahlefeldt (1747—1815) blev 1766 Kaptajn ved Livgarden, to Aar senere Kammerherre og Hofjægermester og 1771 Chef for Livgarden. Efter at have tilbragt 15 Aar i Udlandet blev han 1792 Hofmarskal og Teaterchef, men fik sin Afsked to Aar efter. Senere var han en Tid Minister i Berlin og døde som Gehejmeraad. 1780 havde han ægtet Maria Theresia, Prinsesse af Thurn und Taxis.

[43] Baron Holger Rosenkrantz (1702—1786) var oprindelig Officer, men tog sin Afsked som Major 1741. Ved sit Ægteskab med Hedevig Sofie Juel havde han faaet Totterupholm ved Fakse, som 1748 blev ophøjet til Baroni under Navnet Rosenlund. Holger Rosenkrantz blev samme Aar Friherre, senere Kammerherre og 1767 Formand i den netop oprettede Landvæsenskommission. Han begyndte Udførslen af Kalksten fra Faksebruddene og døde som Gehejmeraad paa Rosenlund 1786. Da han døde barnløs, gik Baroniet over til hans Brodersøn, Fru Gabels

Broder, Baron Iver Rosenkrantz til Villestrup.

[44] Den bekendte Historiker og Forfatter Peter Frederik Suhm (1728—1798) havde allerede fra sit 21. Aar som Kammerjunker haft Adgang til Hoffet, hvor Livet dog ikke tiltalte ham. Efter et fjortenaarigt Ophold i Trondhjem, hvor han giftede sig en Formue til, slog han sig til Ro i København, samlede sig et anseligt Bibliotek og blev 1787 kongelig Historiograf. Hans „hemmelige Optegnelser" vedrørende Kristian VII's Regering findes i Rigsarkivet.

[45] Kristoffer Pauli Rose (1723—1784) var Student, blev Medlem af det danske Skuespillerselskab, god Bekendt af Holberg og en meget anset Skuespiller.

[46] Hans Heinrich Friccius von Schilden-Huitfeldt (1745—1816) blev 1769 Rejsekammerjunker og 1774 Kammerherre, senere Gehejmeraad og Jægermester i Holsten; han døde som Gehejmekonferensraad. Han omtales som en kundskabsrig Mand med udpræget epikuræiske Tilbøjeligheder.

[47] Margrete Komtesse Holck (1741—1826), Søster til Kristian VII's mangeaarige Yndling, Grev Konrad Holck, blev 1766 Hofdame hos Prinsesse Luise og to Aar senere Overhofmesterinde hos Dronning Karoline Matilde. 1767 blev hun gift med Overpræsident Volrad August von der Lühe, som dengang var 62 Aar og Enkemand. Han døde 1778, og 6 Aar efter hans Død giftede Enken sig med den 43aarige Generalløjtnant Kristian Frederik Numsen.

[48] Ingeborg Akeleye (1741—1804), Datter af en norsk Kommandørkaptajn, var 1763 bleven gift med Jærnværksejer Herman Løvenskjold, som hun blev skilt fra efter et Par Aars Ægteskab. Efter Danneskjolds Død giftede hun sig med en svensk Eventyrer, Karl Manderfelt.

Af samme Forfatter udkom tidligere

Skilsmisseproce

imellem

Kong Kristian den

og

Dronning Karoline Matild

Med 9 Portrætter

Denne Bog, til hvilken „Damerne ved Karc Matildes Hof“ danner et interessant Supplem vakte ved sin Fremkomst stor og berettiget Op Den er senere i Oversættelse udkommen paa Jankes Forlag, Berlin, og er ligeledes i Tysk bleven en stor Succes.

Hermann-Petersens Forl
forhen A. Christiansen — Københavr

DET HOFFENSBERGSKE ETABL. KJØBENHAVN.